

MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA
NG WIKANG FILIPINO AT WARAY:
ISANG PAGESUSURI

Isang Tesis na
Iniharap sa
Kaguruan ng Paaralang Gradwado
Samar State Polytechnic College
Catbalogan, Samar

Bilang Bahagi ng mga Gawsing
Itinakda para sa Degring Dalubhasa
sa Sining ng Edukasyon
Medyor sa Filipino

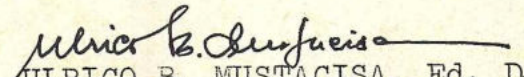
ROSALINDA C. ARBOLERAS

Oktubre, 1989

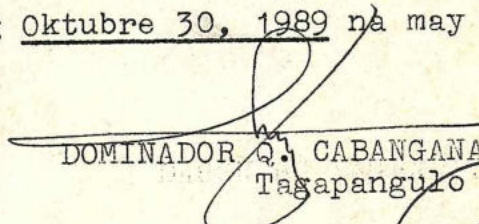
DAHON NG PAGPAPATIBAY

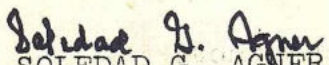
Itong tesis na pinamagatang, "MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGSUSURI", ginawa at ibinigay ni ROSALINDA C. ARBOLERAS, pagkatapos na makapasa sa Komprehensibong Pagsusulit ay inatasang humarap sa isang Pasalitang Pagsusulit.

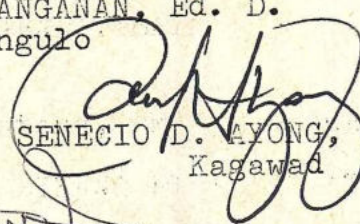
Oktubre 30, 1989
Petsa

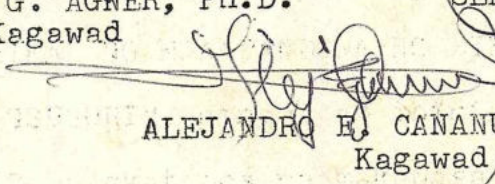

ULRICO B. MUSTACISA, Ed. D.
Tagapayo

Pinagtibay ng Lupon sa isang Pasalitang Pagsusulit noong Oktubre 30, 1989 na may gradong PASADO.

DOMINADOR Q. CABANGAN, Ed. D.
Tagapangulo

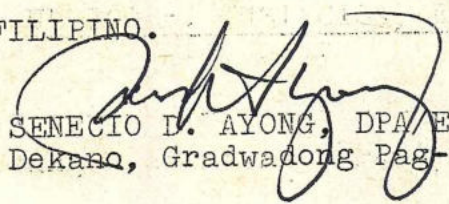

SOLEDAD G. AGNER, Ph.D.
Kagawad

SENECIO D. AYONG, DPA/Ed. D.
Kagawad

ALEJANDRO E. CANANUA, M. Ed.
Kagawad

Tinanggap at pinagtibay bilang bahagi ng pagtupad ng mga kailangan para sa pagtamo ng degring DALUBHASA SA SINING NG EDULASYON, medyor sa FILIPINO.

Oktubre 30, 1989
Petsa

SENECIO D. AYONG, DPA/Ed. D.
Dekano, Gradwadong Pag-aaral

P A G K I L A L A

Buong pusong ipinaabot ng mananaliksik ang kanyang matapat na pasasalamat at pagkilala sa lahat na nagbigay ng patnubay, inspirasyon at tulong upang matupad ang pag-aaral na ito, lalo na kina/sa:

Propesor Basilio S. Frincillo, Presidente, Samar State Polytechnic College (SSPC) sa pagbibigay sa mananaliksik ng pagkakataon na matapos ang kanyang pag-aaral at sa kanyang pagpasok ng Filipino bilang karagdagang lawak ng pagkadalubhasa sa paaralang gradwado sa naturang paaralan;

Dr. Ulrico B. Mustacisa, Tagapayo, sa kanyang walang sawa at matiyagang pagsusubaybay, pagbibigay ng mehalagang payo na kundi sa kanya'y malamang ang pag-aaral na ito ay hindi agad matamo;

Dr. Dominador Q. Cabanganan, Dekano ng Paaralang Gradwado ng SSPC at Tagapangulo ng panel, sa kanyang patnubay at paghikeyat para matapos ang pag-aaral.

Gng. Josefina A. Amistoso, ang librarian ng SSPC sa pagkakataong ibinigay sa mananaliksik upang makahiram ng mga aklat, magasin at ibang sanggunian sa aklatan na kailangan sa pag-aaral; at

Sa mga kasapi ng Panel o Lupon ng Pagsusulit na matutunghayan sa Dahon ng Pagpapatibay sa kani-kanilang

makabuluhang komentaryo at mungkahi na nagpayaman sa nilalaman ng tesis na ito.

Sa mga superbisor, punong-guro at guro sa Filipino ng Catbalogan I, II, III, Sangay ng Samar, Samar Regional School of Fisheries, Samar National School, Sacred Heart College, Samar College at Samar State Polytechnic College, sa kanilang di-matumbasang tulong at kooperasyong ipinagkaloob sa mananaliksik lalo na sa panahon ng pangangalap ng mga datos.

Tapet na pagpapahalaga ay ipinaaabot kay Gng. F.T. Macairan (S.L.N.), Gng. Susette Corduwa at Teresita Neypes na siyang nag-udyok na tapusin ang pag-aaral.

Ang mananaliksik ay taimtim na nagpapasalamat din sa kanyang mahal na ina, Martina, anak, Roje, mga kapatid, Norberto, Abraham, Anita, Elena, Julieta, Melba, Leonardo, Marina, Manuel at Rolando, mga pamangkin-Isolde, Eduardo, Frederick, Romualdo, mga bayaw, hipag, kaibigan at mga kamag-anak sa kanilang pag-uukol ng pagmamahal, panalangin at moral na suporta na nagbigay sa kanya ng inspirasyon na matapos ang pag-aaral.

Higit sa lahat sa Poong Maykapal na laging nagsusubaybay sa mananaliksik upang mabigyan ng tibay, lakas ng loob at kalusugan sa oras na siya ay abala sa pag-aaral.

H A N D O G

Pinakamamahal, mabait at maunawain kong Papa at Mama

Sa Kaisa-isang anak

Roje

Kina

Norby, Abe, Narding, Manny, Dick, Nita, Lina,

Baby, Melba at Maring at sa aking hipag,

bayaw, mga pamangkin, lalo na kay

Ronualdo. Ang gawaing ito ay

taus-pusong inihahandog.

Rose

ABSTRAK

Ang pag-aaral na ito ay naglayong tiyakin ang mga pagkakaibang morpolohikal ng mha pandiwa ng wikang Filipino at Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na kasalukuyang nagaganap at gaganapin pa. Ang ginamit na disenyo ng pag-aaral ay ang palarawang etnograpikal survey sa larangan ng etnolinggwistikang pag-aaral. Ang mga kasangkot sa pag-aaral ay may kanuuang bilang na 755 mga guro sa elementarya, sekondarya at tersiyaryo. Ang tamtamang iskor na nakuha sa mga nagkakaibang morpolohikal ng mga pandiwa ng wikang Filipino at Waray sa pangkat ng mga importante sa ilalim ng SS ay 0.86. Ang nakuhang df ay 2 at 1.13 ang tinuos na halaga ng F. Mababa ang halagang ito kaysa talahanayan, kaya ito ay hindi makabuluhan sa .05 antas ng kabuluhan. Ang kinalabasang ito ay nangangahulugang halos magkatulad ang kasagutan ng tatlong pangkat ng mga importante. Ang pandiwang Filipino at waray ay may pagkakahawig sa ibang aspekto ngunit ang kani-kanilang pagkakaiba ay nasa punto ng paghahambing ng salita sa salita. Dapat mapahalagahan ang pag-aaral ng katutubong wika sapagkat ito ay magsisilbing gabay sa pag-unawa at sa pagkatuto ng iba pang wika bukod sa wikang Filipino. Ang tatlong pangkat ng mga importante ay nagpapakita ng pagkakasundo sa kanilang kasagutan at sila ay may kawilihan at pagka-gusto sa dalawang wikang pinag-aralan.

TALAAN NG NILALAMAN

PAMAGAT NG PAHINA	i
DAHON NG PAGPAPATIBAY	ii
PAGKILALA	iii
HANDOG	v
TALAAN NG NILALAMAN	vi
TALAAN NG FIGURA AT TALAHANAYAN	x
ABSTRAK	xi

KABANATA

Pahina

I. ANG SULIRANIN	1
Panimula	1
Paglalahad ng Suliranin	6
Mga Hipotesis	7
Kahalagahan ng Pag-aaral	7
Sanligang Teyoretikal at Konseptuwal	9
Saklaw at Delimitasyon ng Pag-aaral	14
Depinisyon ng mga Talakay/Termino- lohiya at mga Simbolong Ginamit	15
II. MGA KAUGNAY NA LITERATURA AT MGA PAG-AARAL	23
Mga Kaugnay na Literatura	23

TALAAN NG NILALAMAN
(Krtg.)

KABANATA

Pahina

Makasaysayang Sanligan ng Wikang Filipino	23
Kaugnay na Pag-aaral	60
Kaugnay ng mga sinuring Literatura at Pag-aaral sa Kasalukuyang Pag-aaral	69
III. METODOLOHIYA	71
Disenyo ng Pananaliksik	71
Ang mga Impormante	73
Ang mga Baryabol	75
Ang Instrumentasyon	75
Pagtipon ng mga Datos	76
Pagsusuri at Pagpapakahulugan sa mga Datos	77
Pagsusuri at Paglalapat Istatis- tikal ng mga Datos	77
IV. PAGLALAHAD, PAGSUSURI, AT PAGPA- PAKAHULUGAN NG MGA DATOS	81
Ang Kayariang Ponolohikal, Kahulugan at Distribusyon sa mga Pandiwa sa Wikang Fili- pino sa mga Aspektong Pawatas, Naganap na, Kasalukuyang Ginaganap at Gaganapin na	81

TALAAN NG NILALAMAN (Krtg.)

KABANATA

Pahina

Ang Kayariang Ponolohikal, Kahulugan at Distribusyon ng mga Pandiwa sa Wikang Waray Ayon sa mga Aspektong Pawatas, Naganap na, Kasalukuyang Ginaganap at Gaganapin pa Walang Kaibhan ng mga Kayariang Ponolohikal, Kahulugan at Distribusyon ng mga Pandiwa sa Wikang Filipino at Waray sa mga Aspektong Pawatas, Naganap na, Kasalukuyang Ginaganap at Gaganapin pa Mga Implikasyon para sa Pagtu- turo at Pagkatuto ng Wika ang Maidulot sa Pag-aaral Mga Panayam sa mga Impormante ng Pag-aaral Pasalitang Pagtatalakay o Paki- kipanayam sa Paksa o Isyu na may Interes sa mga Impormante V. LAGOM, KONKLUSYON AT MGA REKOMENDASYON Lagom Kinalabasan Konklusyon Mga Rekomendasyon BIBLIOGRAPIYA	101 121 173 173 176 180 180 182 184 185 187
---	--

TALAAN NG NILALAMAN
(Krtg.)

<u>KABANATA</u>	<u>Pahina</u>
MGA APENDISIS	192
A. Kahilingan sa Pagpapatibay ng Suliranin	193
B. Kahiligan Para sa Pagtatakda ng Tagapayo	194
C. Pagpaalam sa Tagapayo na Siya ang Napili Bilang Tagapayo	195
D. Kahilingan Para sa Pagsasagawa ng Pag-aaral	196
E. Mga Kahilingan para sa Pagsasagawa ng Pag-aaral	197
F. Mga Kahilingan para sa Pagsasagawa ng Pag-aaral	198
G. Mga Kahilingan para sa Pagsasagawa ng Pag-aaral	199
H. Kahilingan para sa Unang Pasalitang Pagtatanggol	200
I. Kahilingan para sa Huling Pasalitang Pagtatanggol	201
J. Ang Talatanungan	202
K. Mga Pagtutuos	219
L. Kurikulum Bita	226

KABANATA I

ANG SULIRANIN

Panimula

Ang Kongreso ay nagtatatag ng isang nasyunal na komisyon ng wika, bubuuin ng mga kinatawan ng iba-ibang rehiyon at disiplina, magsasagawa, makikipag-ugnay at lilinang ng mga pananaliksik para sa pangkalinengan, pagparami at preserbasyon ng Filipino at ibang mga wika. (Salin: Art. XIV Sek. 9, 1986 Konstitusyon).

Ang wika ay kasangkapan ng pakikipagtalastasan ngunit hindi kasangkapang mekanikal lamang. Higit pa rin dito ang kalikasan at kagamitan ng isang wika. Ito'y tagapagdala ng mga ideya. Iniimpluwensiyahan nito ang ugaling tao; ang kanyang isip at damdamin. Ang wika ay instrumento sa paglikha ng makabuluhan at malikhaing pag-iisip. Ang sariling wikang panlahat ay buklod ng pambansang pagkakaisa at pahayag ng pagkakakilanlang pambansa. Kung gusto nating lumakas bilang isang bansang maseya, ang isang daan nito ay wikang Filipino, Ang kailangan natin ay isang kasangkapan ng komunikasyon para sa lahat ng ating mamamayan, kasangkapang simple, abot ng lahat, gamitin, mabisa at hindi kumukupas. Ang sariling wika ay tagapagdala ng kuiturang sarili, taga-

pagdalisay ng impluhong dayuhang inakma sa mga kata-ngian, kaugalian at idyosinkrasyong Filipino. Ang wika ay tagapagbuo ng wikang makalipunan at daan ng kata-rungan at pagkapantay-pantay ng lahat ng mamamayan, mahirap, mayaman, marunong o maging mangmang man. Filipino ang dapat gamiting kasangkapan kung nais ipadama sa sambayanan ang kapangyarihan ng mga kaisipan. At sa Filipino magkakabuklod ang lahat ng mga Filipino. Gaya ng isinasaad na "Maaari nating hiram sa loob ng isang panahon ang wika ng ibang bayan, ngunit hindi tayo tunay na makapag-angkin ng isang wikang pambansa maliban sa pamamagitan ng pagpapatibay, pagpapaunlad at paggamit ng isang wika sa sariling atin. (Quezon: 1936)

Ang ating wikang pambansa ay nagsimula sa tawag ng Filipino noong panahon ng komonwelt: Tinawag din itong Filipino mula noong 1959. Pinalitan ito noong 1971 bilang pag-alinsunod sa pagtadhana ng saligang batas sa Kombensiyong Konstitusyonal. Sa binagong Konstitusyon noong 1986 na napagkaisahan ang Filipino bilang wikang pambansa ng Pilipinas.

Ang wikang Filipino ay mula sa iba't ibang etnikong grupo ng Pilipinas. Pinalaganap ito sa pagtuturo ng wikang ginagamit at maintindihan ng nakakaraming Filipino, at sa paggamit ng mga literatura ng iba't ibang etnikong grupo ng Pilipinas na nakasalin o orihinal

na sinulat sa wikang ito. Layunin ng wikang Filipino ang integrasyon ng mga Filipino sa isang nasyunalidad na mayroon pagkakapantay-pantay at pagsasama-sama ng mga Filipino anuman ang kanilang katutubong wika, relihiyon at etnikong grupo. Ito ang pangunang tunguhin ng ating pambansang edukasyon sa kasalukuyan.

Ang wika ay nakakatulong nang malaki sa pag-aangkin ng anumang kaalaman o disiplina na nagpapalawak ng edukasyon. Ito mismo ang siyang ginagamit sa pagpapahayag ng mga hinagap ng isang nilikha ng kanyang kuro-kuro at damdamin sa paraang pasulat o pabigkas. Tinatagurian din na isang malakas na sandata sa ikauunlad ng alinmang bansa upang magkaroon ng kapayapaan at pagkakaisa.

May iba-ibang programa ang isinasagawa tungo sa pagpapaunlad ng ating bansa. Ang programang ito ay may kinalaman sa hakbang sa pagpapabuti hindi lamang sa ating ekonomiya kundi sa ating sosyal, pisikal, kultural at pang-edukasyunal na aspekto ng ating lipunan.

Ang ating pamahalaan ay gumawa ng mga para-paraan upang mapalaganap ang pambansang wika. Natugunan ito sa pamamagitan ng isang dekadang implementasyon ng patakarang bilinggwal at sa patuloy na pagsasagawa ng iba-ibang antas ng mga pag-aaral. Bunga nito, ang Ministri ng Edukasyon, Kultura at Isports ay nagpalabas

ng Memorandum Bilang 22, Serye 1987 na nagsasabing na ang Filipino ay dapat ituro sa lahat ng antas pang-edukasyon pribado at publiko. Kaya nga, ang mga paaralan, mga guro, mga mag-aaral at iba pang may kinauukulan ay kaagapay tungo sa pagpapalaganap ng wika sa daigdig.

Lubhang mahalaga ang pagkatuto ng isang tao sa wastong pakikipagtalastasan upang siya ay lubos na mau-nawaan. Gayunpaman, binibigyan din kung paano rin niya magagamit ang mga tuntunin na kanyang napag-aralan na walang sagabal.

Ang paggamit ng wikang Filipino ay hindi madaling gawin para sa mga mamamayang hindi marunong nito. Sila ay lubhang nahihirapan kaya kailangang ituturo nang maayos at masinsinan upang makamit ang pinakamataas na antas ng kaalaman, kasanayan at kahusayan.

Kapansin-pansin din ang kawalan ng mga kagamitang pampagtuturo na nakakatulong sa mga gurong Waray lalo na sa pagtuturo ng pendiwa bilang bahagi ng panalita. Nagiging madali at magaan ang pag-aaral ng mga aralin kung may nakalaang kagamitan pampagtuturo.

Ang mananaliksik na kasalukuvang nagtuturo ng asignaturang Filipino sa mahigit na dalawampung't limang taon sa mataas na paaralan at kolehiyo sa Samar State Polytechnic College (SSPC), na dating Samar School of Arts and Trades (SSAT) ng Catbalogan, Samar ay napansin

niyang nahihirapan ang mga mag-aaral sa pag-aaral ng mga pandiwa. Nakagawian na ng mga bata ang paglalapi sa wikang waray na kanilang unang wika sa pagbabanghay sa Filipino. Ang kasanayang taglay nilang ito ang gumigiit sa kanilang isip kaya magiging mahirap para sa kanila na tanggapin ang naiibang paraan ng paglalapi at pagbubuo ng pandiwang Filipino.

Upang maging malinaw ang pagtuturo ng wikang Filipino sa mga paaralan; ang mananaliksik ay nagsagawa ng pag-aaral ukol sa mga morpolohikal ng mga pandiwang Filipino at Waray sa pamamagitan ng paglalarawan ng kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng dalawang wika. Nilayon dito na mapagaan ang pagtuturo ng mga gurong Waray at madaling maunawaan ng mga bata ang pagkakaugnay ng pandiwang Filipino sa ibang bahagi ng pangungusap.

Ang mananaliksik na ito ay nagpadulo sa mga umpukan ng mga guro, administrador, mag-aaral at iba pang tao na hindi nag-aaral ng balarila ng wikang Filipino ay napansin niyang marami ang kamalian ng kanilang pangungusap lalung-lalo na sa paggamit ng pandiwa dahil sa kawalan nila ng kaalaman sa balarila ng wikang Filipino. Ginagamit nila ang nakagisnang nilang dayalektong Waray.

Naobserbahan din ng mananaliksik sa mga nagsasalitang Waray at Filipino na kung minsan o kalimitan

ay nagkakapalit ang mga morpolohikal ng mga pandiwang Filipino at Waray sa pamamagitan ng di-wastong paggamit ng anyo lalo na sa mga sulating pormal at di-pormal. Kaya, umaasa ang mananaliksik na ang pag-aaral na ito ay makakatulong sa paghanap ng tamang solusyon sa problema ng wika, lalo na sa edukasyon ngayon at sa hinaharap.

Paglalahad ng Suliranin

Ang pag-aaral na ito ay naglayong tiyakin ang mga pagkakaibang morpolohikal ng mga pandiwa sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang nagaganap at gaganapin pa. Ang mga sumusunod na mga katanungan ay nagsisilbing gabay sa pag-aaral na ito.

1. Ano ang mga kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa sa wikang Filipino sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa?

2. Ano ang mga kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa sa wikang Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang nagaganap at gaganapin pa?

3. Mayroon bang mahalagang kaibhan ang mga kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa sa Filipino at Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at ga-

ganapin pa?

4. Anong mga implikasyon para sa pagtuturo at pagkatuto ng wika ang maidudulot ng pag-aaral na ito?

Mga Hipotesis

1. Walang makabuluhang kaibhan ang mga kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang nagaganap at gaganapin pa.

2. Walang makabuluhang kaibhan ang mga kasagutan ng tatlong pangkat ng impormante sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang nagaganap at gaganapin pa.

Kahalagahan ng Pag-aaral

Ang pag-aaral na ito ay maaaring makatulong sa pagtuklas ng mga karaniwang panlaping gamitin upang ang mga mag-aaral, guro, edukador tulad ng mga tagapaminahala at administrador ng mga paaralan, tagagawa ng kurikulum at karaniwang tao na magkaroon ng huwaran sa wastong kayarian ng panlaping.

Sa mga mag-aaral. Mahalaga ang pag-aaral na ito upang magsilbing gabay sa mga mag-aaral. Madaling matuto ang mga mag-aaral dahil ito ay makapagbibigay

sa kanila ng mabuting pananaw sa intelektuwal, pisikal, sosyal, at kultural na magiging sanligan ng wikang Waray. Bukod pa rito, makakatulong din sa pag-aaral at sa pagsusuri ng iba't ibang wika o wikain.

Sa mga gurong waray. Ang pag-aaral na ito ay mahalaga rin sa mga gurong Waray na may hilig matuto ng pangalawang wika. Makakatulong din nang malaki sa pagpapabuti ng kanilang pagtuturo at pagkatuto sa pagbabagong kalagayan ng mga gurong nagtuturo ng Filipino na tagapagsalita ng wikang Waray; gayundin sa ibang lokal at banyegang wika. Makakatulong rin ito sa mga gurong nagtuturo sa Filipino na mga Waray sapagkat malulaman nila ang pagkakaiba at pagkakatulad ng mga anyo ng pandiwa sa Waray at Filipino. Samakatuwid, kawili-wili, kasiya-siya at makahulugan ang kanilang pagsasagawa.

Sa mga edukador tulad ng mga tagapamanihala at administrador ng mga paaralan. Ang pag-aaral na ito ay makakatulong sa pag-uunawa ng iba-ibang suliranin ng mga tagapagsalita ng Waray na nag-aaral ng pangalawang wika at sa ibang kurso na gumagamit ng ibang wika bilang wikang panturo, kaya magiging patubay ito sa sikolohikal at sosyolohikal na pangangailangan sa pagpapabuti ng pagkatuto. Bukod pa rito makakatulong din ito sa pagbuo ng mga plano tulad ng mga palatuntunan ng pagtuturo sa pagdulog ng makaagham na balarilang

Filipino. Sa ganitong paraan magiging epektibo ang pagtuturo at paglutas ng mga sagabal na makahahadlang sa pagkakatatuto ng mga mag-aaral.

Sa mga tagagawa ng Kurikulum. Ang pag-aaral na ito ay nagsisilbing patnubay sa pagbuo ng mga kagamitang pangkurikulum at nakakatulong sa pagpapalawak at pagpapayaman ng makabagong wika.

Sa karaniwang tao. Ang pag-aaral na ito ay makakatulong bilang sangguniangsa mga karaniwan at di-karaniwang terminolohiya sa wikang Waray. Higit sa lahat, makapagbibigay ng di-masukat na kaalaman sa wikaing Waray na di-gaanong nababasa sa anumang lathalain.

Higit sa lahat ang pag-aaral na ito ay makakatulong nang malaki sa pagpapayaman ng wikang hindi palubhang nakikilala at sa gayon ay mapagyaman ng talaan ng hindi pa kilalang dayalekto at wika ng daigdig at makakatulong sa pag-unlad ng Wikang Pambansa.

Sanligang Teyoritikal at Konseptuwal

Sa kasalukuyan ang ating bansa ay naghihikayat na magkaroon ng katuparan na mapaunlad ang pambansang wika; isang wika na magagamit ng buong kapuluan ngunit pananatilihin pa rin ang iba't ibang wikain. Ang iskema sa pahina 10 ay nagpapakita ng kabuuang balangkas ng pag-aaral at nagbibigay ng isang malinaw na proseso sa

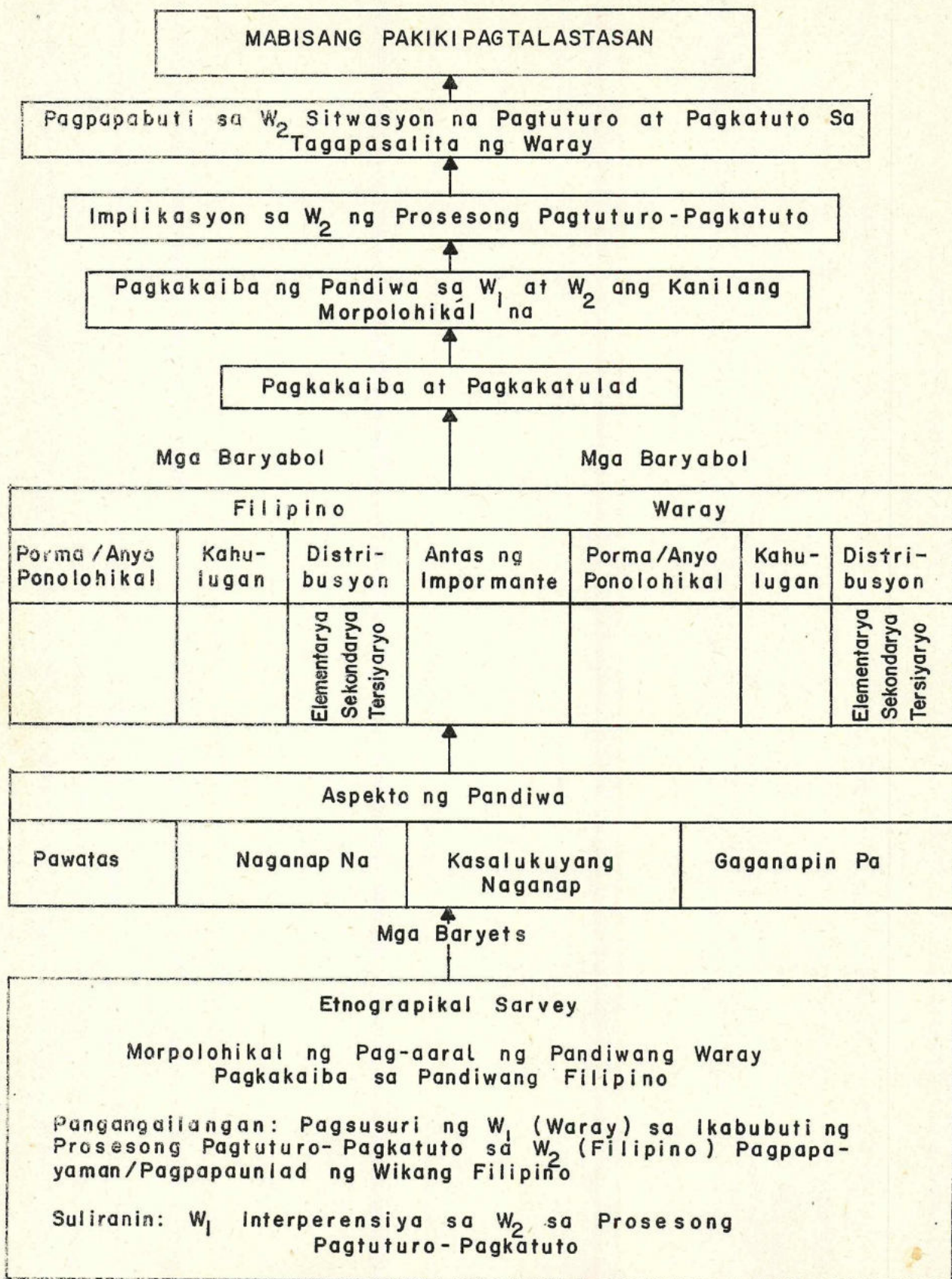

Figura 1. Ang Iskema na nagpapakita ng kabuuang Balangkas ng Pag-aaral

gawaing kinakaharap. Ang mga baryabol na ipinakikita ay sinuri ng mga kalahok. Ang kahinatnan sa ginawang pag-aaral ay inaasahang makapag-ambag ng mga datos na makapagbibigay nang mabuti at pag-unawa ng wikaing Waray na magsisilbing isa sa pinakamabisang wikain sa ika-unlad at ikalalaganap ng Wikang Pambansa. Ang wikang Pambansa na tinatawag na Filipino ay dapat mapaunlad at malinang upang magkaroon ng pagkakaisa at mapanatili ang iba pang wikain ng bansa at ang pag-aaral na binibigyang-tuon ay ang wikain ng Catbalogan na Waray.

Nahaharap tayo ngayon ng isang suliranin, ang pagkakaroon ng maraming wika, na siyang naging dahilan ng di-pag-asenso at pag-unlad ng isang wika. Dahil dito dapat lamang na pagbutihin ang pag-aaral ng ating kasalukuyang wikain. Ang pag-aaral na ito ay maaaring makatulong.

Sa teyoriya, ang mananaliksik ay gumamit ng mga iba-ibang awtoridad. Si Hymes, D. H. (1964), isang sosyolinggwistika, ay nagpapahayag na ang mga bata ay hindi lamang dapat magkaroon ng kakayahang panlinggwistika kundi matuto ng kasanayan o kakayahan sa wastong pakikipagtalastasan. Kalakip nito ang kasanayan sa ponolohiya, sintaktika, semantika at mga tuntunin para sa wastong paggamit at interpretasyon sa iba't ibang sosyal na konteksto. Ang kanyang modelong internasyunal

ay nagpapakita na ang pagkakaroon ng kakayahang ng pakikipagtalastasan ay kinahihinatnan ng interaksyon sa kontekstong sosyo-kultural.

Ayon kay Roger Brown, sa kanyang linggwistikang teyoriya, ang mga bata ay may kaugnayan sa bawat anyo ng linggwistiko at tungkulin ng wika. Kasama ni Slobin sa ginawa nilang pagsubok na ang bagong anyo ang unang naipapahayag ng lumang anyo. Nasubok ni Brown kung papano natutuhan ang paggamit ng mga pagbabago ng tono ng pandiwa (verb inflection). Natuklasan niya bago magamit ng mga bata ang anumang pagbabago, magagamit muna ang pagbabagong tono ng mga salita; nabasag, halika, uminom at nahulog, na makapagpapahayag ng isa sa mga sumusunod ng tungkulin tulad ng pagpapakita ng ilang bagay nang hindi matagal, madaling natutukoy ang nakaraan, pagsasalaysay ng kagustuhan o hangarin at pag-uutos. Sa susunod ang pagbabago ng tono ay nagsimulang lumitaw upang mabigyan ang bagong anyo ng mga tungkuling ito; tulad ng pagbabago ng tono gaya ng naglalaba (washing). Ang pagbabago ng tono sa naganap na (naglabs). Ang mga pandiwang ibig ay mga salitang paghahangad at ipaki, paki, maaari bang ay mga salitang tumutulong sa maliwanag na pagsasagawa ng pautos, bagama't ang pautos sa anyo ng pandiwa ay sariling walang pagbabago ng tono. Iminungkahi ni Slobin na ang ayos sa paggamit ng meraming pangkat

pansemantika ay umaasa sa kanilang pangkalahatang pagka-kaugnay ng kahirapan ng semantika kaysa sa kanilang kahirapang pambalarila. Ang aspekto at panlunan ay palatandaan ng pandiwa.

Batay sa sanligang teyoritikal ay nabuo ang sanligang konseptuwal.

Ang sanligang konseptuwal ay nagpapakita ng mga baryabol na kasangkot sa pag-aaral ng pandiwa sa wikang Filipino at Waray. Ito ay nagpapaliwanag ng mga para-paraan kung paano madaling matutuhan ang dalawang wika. Magkakaroon ng pagsusuri sa wikang Waray at Filipino sa ikabubuti o ikauunlad ng prosesong pagtuturo-pagkatuto. Ang unang bahagi na nagsisilbing takaran ng pag-aaral ay nagpapakita ng etnograpikal na sarbey kung saan pag-aaralan ang mga morpolohikal ng pandiwang Waray ng Catbalogan at ang pagkakaiba nito sa pandiwang Filipino. Dito ipinakikita ang tatlong aspekto ng pandiwa, naganap na, kasalukuyang nagaganap at gaganapin pa, na kasama ang pawatas o neutral. Sinusuri din ang porma, kahulugan at distribusyon ng dalawang wika. Sa ibaba ng porma ay ang ponolohikal o istruktural na gamit nito. Ang distribusyon ng mga impormante sa pangkat ng paaralan: elementarya, sekondarya at tersiyaryo ay ipinakikita rin.

Sa dakong itaas ay makikita ang morpolohikal na

pagkakaiba at pagkakatulad ng pandiwang Filipino at Waray. Ang implikasyon sa prosesong pagtuturo-pagkatuto sa wikang Filipino ay lubhang mahalaga at may malaking maitutulong sa ikabubuti ng pagtuturo-pagkatutong sitwasyon ng mga tagapagsalita ng Waray.

Sa pamamagitan ng sanligan konseptuwal, ang pag-aaral ay sumusuri hindi lamang sa mga pagkakaibang morpolohikal ng mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray kundi pati rin ang mga antas ng kasagutan ng tatlong pangkat ng impormanteng guro sa tatlong antas ng instruksiyon.

Saklaw at Delimitasyon ng Pag-aaral

Ang pag-aaral na ito ay nakatuon sa mga pagka-kaibang morpolohikal ng mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray. May walong mga paaralan/institusyon ng Catbalogan, Samar ang pinagkunan ng mga kalahok sa pag-aaral. Ang komposisyon ng mga guro ay yaong nagtuturo ng Filipino at taal na nagsasalita ng wikang Waray. Mayroon pitumpu't limang (75) mga guro na nababahagi sa mga sumusunod na pangkat: tatlumpu (30), sa elementarya; dalawampu't lima (25), sa sekundarya at dalawampu (20) sa tersiyaryo. Sila ay nagtuturo sa taong panuruan 1988-1989.

Ang paksang nilalaman ng pag-aaral ay limitado

sa sumusunod: Ang mga kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa sa Filipino sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa, ang kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng pandiwa sa wikang Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa kung may mahalagang kaibhan ng mga pandiwa sa Filipino at Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa at kung anong implikasyon para sa pagtuturo at pagkatuto ng wika ang maidudulot sa pag-aaral na ito.

Depinisyong mga Talakay/Terminolohiya
at mga Simbolong Ginamit

Upang maunawaan ng mga mambabasa ang pag-aaral na ito, ang mga sumusunod na salita ay binigyan ng katuran. Binigyan din ng pagpapaliwanag ang mga simbolong ginamit.

Aspekto. Nagsasaad ng panahon kung naganap na o hindi pa ang kilos na isinasaad ng pandiwa, kung nasimulan na, kung natapos nang ganapin o ipinagpapatuloy pa. (Santiago, 1985:155). Ginamit ang daglat na (ap), aspektong pawatas sa pagsasagisag sa kilos na neutral o wala.

Balarila. (Gramatika) Ito ay pag-aaral ng mga

tungkulin ng mga salita at ng kani-kanilang kaugnayan sa loob ng pangungusap (Fernandez, 1978:6).

Katutubong wika. Ang mga wikang kinagisnan ng isang tao na ginagamit sa tahanan kung kaya't ito ang nakasanayan o nakaugaliang wika.

Kayariang ponolohikal. Ito ay tumutukoy sa balangkas ng salita ayon sa palabigkasan. Sa pag-aaral na ito, ang mga istraktyur na salita ay sa wikang Filipino at Waray, batay sa transkripsiyon ng palatunugan o ponolohikal.

Distribusyon. Ang pagbabahagi ng mga salita ayon sa bahagi ng pananalita.

Etnograpik. Ito ay may kinalaman sa paninirahan ng isang populasyon, kung saan ang mga mananaliksik ay nakikihalubilo sa mga gawain ng mga impormante; magma-masid ng detalye sa mga gawain ng kahit anong aktibidades, ordinaryong pakikipanayam at higit sa lahat lubos na nakipanayam sa mahahalagang impormante. (Jocano:1982).

Etnolinggwistikang pamaraan. Ito ay isang maka-Agham na pag-aaral na nauukol ng isang pangkat ng mamamayan. (Gonzales:1982)

Gaganapin pa. Ang kilos ng pandiwa na darating pa, ang kilos o pangyayari. Ginamit ang simbolong (agp) aspektong gaganapin pa.

Filipino. Ang pambansang wika ng Pilipinas. Ito ay nililinig at pinayayaman batay sa umiiral na iba pang mga wika ng Pilipinas, (Artikulo XIV, Sek. 6, Konstitusyon, 1987).

Gaganapin pa. (Kontemplatibo) Ito ay aspekto na naglalarawan ng kilos na hindi pa nasisimulan. Nabubuo ito sa pamamagitan ng pag-ulit ng unang katinig-patinig o unang patinig ng salitang-ugat o pangngalang hango. (Fernandez, 1978:6).

Linggwista. Ang tawag sa taong dalubhasa sa wika. Siya ay mahusay na magsagawa ng makaagham na pagsusuri sa mga wika. (Silverio, 1980:240)

Linggwistika. Makaagham na paraan ng pag-aaral ng wika. (Silverio, 1980:240)

Magkakahawig. Ipinakikilala nito ang hindi lubos na pagkakatulad ng mga salita bagama't magkatulad ang kahulugan ay may kaunting pagkakaiba sa anyo, baybay at tunog. Hindi lubos ang pagkakatulad ng anyo sapagkat may mga salitang nagpapalitan ng mga patinig o katinig o may kaltas. (Urbano, 1978:11)

Magkakaiba. Ito ay tumutukoy sa hindi pagkakatulad ng mga salita sa baybay at tunog ngunit iisa ang kahulugan. (Urbano, 1978:11)

Magkakatulad. Tumutukoy ito sa tiyak na pagpa-

pares ng mga salitang Filipino at Waray sa baybay, bigkas at kahulugan. Maaaring magkasintunog ang salita ngunit hindi ang taglay na bigkas. (Urbano, 1978:11)

Morpema. Ang pinakamaliit na yunit ng salita na may kahulugan. (Arrogante, 1983:88)

Morpolohikal. Ito ay tumutukoy sa kaanyuan ng salita. Ang isang salita ay nakikilala ayon sa kanyang salitang ugat kasama na ito ang mga panlapi.

Nagaganap. (Imperpektibo) Para sa kilos na nasimulan na ngunit hindi pa natatapos at kasalukuyang ipinagpapatuloy. (Fernandez, 1978: 7) Ginamit dito ang dinaglat na (Anp), aspektong nagaganap pa, para sa nagpapatuloy na kilos.

Naganap. (Perpektibo) Para sa kilos na nasimulan na at natapos na. Ginamit dito ang simbolong (ann), aspektong naganap na, para sa natapos palang kilos.

Pagbabagong morpoponemiko. Tumutukoy ito sa anumang pagbabagong nagaganap sa karaniwang anyo ng isang morpema dahil sa impluwensiya ng kaligiran nito. (Santiago, 1978:79)

Pagbahambing. Tinutukoy rito ang pagpapares-pares ng mga salitang sinuri upang makita at makilala ang pagkakatulad o pagkakahawig at pagkakaiba ng dalawang wika. (Urbano, 1978:12)

Paglalapi. Ang paglalapi ay ang pagsasama ng panlapi at ugat. Ang bawat panlapi ay may kahulugang dala sa salitang-ugat na sinasamahan. Ito ay nagpapakita ng relasyon ng simuno at ng pandiwa, gayon din ang uri ng aksyon o kilos. (Fernandez, 1978:7)

Pagsasanib. Ang pagsasanib ay ang pagkawala ng isang tinig ng ponema sa panlaping ginagamit dahil sa asimilasyon ng tunog nito sa ponemang sinusundan.

Pandiwa. Sa Filipino, ito ay binubuo ng salitang batayan o salitang-ugat at isa o higit pang panlapi.

Pangalawang wika. Ang wikang pinagsumikapang pag-aralan ng isang tao pagkatapos ng pagkatuto sa unang wika.

Pangungusap. Sa balarila, ang pangungusap ay isang salita o lipon ng mga salitang nagpapahayag ng buong diwa o kaisipan. Ito ay may wastong ugnayan ng dalawang sangkap; simuno at pang-uri. Sa sayusay, ang pangungusap ay may wasto at makatuwirang kaisipan na ipinahahayag ng mga salitang tumutungkol sa pagkasimuno at pagkapang-uri. (Fernandez, 1978:7)

Patakarang bilinggwal. Ang kalakaran sa wika na natutungkol sa sistema ng ating edukasyon na nagtatakda ng magkahiwalay na paggamit ng Filipino at English bilang wikang panturo sa mga tiyak na asignaturang mula sa

mababang paaralan hanggang sa dalubhasaan o pamantasan sa lahat na paaralang publiko at pribado. (K.P. Blg. 25, s. 1974)

Ponema. Ang pinakamaliit na bahagi o gamit na may kahulugang tunog. (Santiago, 1978)

Pawatas. Ito ay mga salitang walang panahunan o aspekto. Binubuo rin ng mga panlaping makadiwa at salitang-ugat. (Fernandez, 1978:7) Ginamit dito ang daglat na (ap) aspektong pawatas.

Salita. Ang salita ay nilikha at isinilang ng pangangailangan ng sambayanan at nagtataglay ng mga kahulugan itinatatag ng kaugalian. (Fernandez, 1978:7)

Salitang-ugat. Ito ay batayan ng pagbubuo ng mga salitang ulitan, tambalan, at nilapian at karaniwang binubuo ng dalawang pantig. Ito'y maaaring tawaging payak na salita. (Edroza, 1977:60)

Sosyolinggwistika. Makaagham na pag-aaral ng wika na may kaugnayan sa lipunan. (Santiago, 1978)

Wika. Ito ay paraan ng pagpapahayag ng pagkukuro at damdamin sa pamamagitan ng mga salita upang makipag-unawaan sa kapwa-tao. Ang wika ay binubuo ng mga salita, parirala at pangungusap na may kahulugan at makahulugan. (Fernandez, 1978:8)

Waray. Ang wikain na sinasalita ng mamamayan

ng Leyte at Samar. Sa kangelanan, ito ay isang wikang bantog na naikikilala. Sa palarawang linggwistika ay nangangahulugan na ang isang wika ay nailarawan ayon sa gamit nito ang tagapagsalita. (Piczon, 1973:5)
 Ang dayalekto sa salitang katutubo ng mga taga-Samar. (Mustacisa, 1980:21-22).

Ga Simbolong Ginamit

/ / Ang guhit na ginagamit sa pankulong ng mga ponema upang maliwanag at di-maipagkamali sa palatiktikan na ginagamit sa pagsulat at pagbaybay at ito ay tinatawag na virgule sa English.

— Ang markang ginagamit sa paghahati o paghiwa-hiwalay ng mga salita upang mabuo ang mga pantig. Tinatawag din ito na gitling sa mga bantas ng pagsulat.

↓
 Ang simbolong ginagamit sa pababang pagtigil o pagkaantala ng tinig. Ginagamit ito sa mga paghinto o juncture.

↓
 Ang simbolong ginagamit sa pagtaas na pagtigil o pagkaantala ng tinig. Ginagamit ito sa mga paghinto o juncture.

— Ang simbolong ginagamit sa pag-uugnay ng pagsasalita. Tinatawag ito na rhetorical linker

na naging bahagi ng makasining na paraan ng pagsasalita.

† Ang simbolong pandagdag na nagpapakita ng pag-uugnay ng mga panlapi at mga salitang-ugat sa pagsusuri ng mga salita.

\ Tuldik na paiwa na ginagamit sa diing malumi.

/ Tuldik na pahilis na ginagamit sa diing mabilis.

^ Tuldik na pakopya na ginagamit sa diing maragsa.

KABANATA II

MGA KAUGNAY NA LITERATURA AT MGA MAG-AARAL

Ang kabanatang ito ay naglalahad ng mga literatura at pag-aaral na isinagawa sa ibang bansa at sa ating bansa. Ito ay nakuha buhat sa ilang mga babasehin tulad ng mga aklat, tesis, magasin at iba pang lathalain. Bilang karagdagan, ang mananaliksik ay gumawa ng panayam para sa mga guro hinggil sa paksa.

MGA KAUGNAY NA LITERATURA

Kay raming wikang ginagamit sa mundo. Sa ating bayang Pilipinas lamang ay mayroon 100 wika at 400 wikain at ang ilan sa mga ito ay ang sumusunod: Ivata, Ilokano, Ibanag, Itawes, Kalingga, Ifugaw, Bontok, Kankana-i, Pangasinense, Pampango, Tagalog, Bikolano, Hanunoo-Mangyan, Ilonggo, Waray, Sebuwano, Tagbanwa, Batak, Bukidnon, Maranaw, Magindanaw, Bilaan, Tausog at Badjao, atbp.

Makasaysayan Sanligan ng Wikang Filipino

Ang Pilipinas ay binubuo ng humigit kumulang sa pitong libo't isang daang pulo (7,100). Sa mga ito, walo ang pangunahing wika o wikain: Tagalog, Sebuwano, Iloko,

Hiligaynon, Bikol, Kapangpangan, Pangasinan at Waray. Dahil sa kalagayang ito, natawag ang pansin ng yumaong pangulong Manuel L. Quezon sa pangangailangan ng isang wikang Pambansa na maaaring bigkasin at maunawaan ng lahat. Bunga nito itinadhana sa 1972 Saligang-Batas ng Pilipinas at nagsasaad na ang Kongreso ay gagawa ng mga hakbang tungo sa pagpapaunlad at pagpapatibay ng isang wikang pambansa batay sa isa sa mga umiiral na katutubong wika. (Art. XIV, Sek. 3)

Hindi nagkakaisa ang mga palaaral at mananaliksik tungkol sa pinagmulan ng iba't ibang wika sa kapuluan. Ngunit waring marami ang naniniwala sa teoriyang mga rehiyong nasa baybay-ilog ng Kanlurang Tsina at hangganan ng Tiber ang orihinal na pinagmulan ng kulturang Indonesya. Sa paglakad ng panahon, ang paglikas ng mga tao ay naha-hati ang isang pangkat ay lumikas sa pakanluran patungong Indiya, Indo-Tsina at Indonesya. Ang pangkat na lumikas sa Indonesya ang siyang nakaabot sa Pilipinas, Formosa at sa iba pang kapuluan ng Pasipiko. Dahil ito ay kapani-paniwalang iisa lamang ang pinagmulan ng mga ito.

Gaya ng isinaad noong mga nakaraang dekada, sa Nobyembre 11, 1936 itinatag ang Surian ng Wikang Pambansa sa bisa ng batas Komonwelt 184. Binigyan ito ng kapang-yarihang mag-aral at magsuri sa mga pangunahing wikang

tinatanggap bukod sa ginagamit ng lalong nakakaraming bilang ng mga mamamayan. Maging isang katuparan ang layuning ito nang hirangin ang Pangulong Manuel L. Quezon ang tagapangulo at mga kagawad ng Surian ng Wikang Pambansa na kinabibilangan ng mga dalubhasa sa wika noong ika-12 ng Enero, 1937 at noong Disyembre 30, 1937, sa pamamagitan ng Kautusang Tagapagpaganap Blg. 134 ipinahayag niya ang Wikang Pambansa ng Pilipinas ay batay sa wikang Tagalog.

Paano magkakaugnay-ugnay at magkakabuklod-buklod ang mga mamamayan ng isang bansa kung walang isang gagamiting wikang pambansa?

Mahaba-haba na ring panahon ang nagugol na upang maisakatuparan ang mithiing "Isang Bansa, isang Wika". Pinangunahang itineguyod ito ni Manuel L. Quezon noong 1934 nang panguluhan niya ang Pamahalaang Komonwelt. Inirekomenda niya ang pagtatag ng isang Surian ng Wikang Pambansa na siyang mag-aaral ng mga wika sa Pilipinas upang luminang at bumuo ng isang wikang Pambansang batay sa isa sa mga ito.

Hindi man sadyang kinikilingan, ang Tagalog ang nahirang at tinaguriang Pilipino na Wikang Pambansa.

Samot-saring pagkagulo at pagtatagisan ng talino at kaisipan ang nagaganap. Ngunit ang isang matatag na

paninindigan at pangangailangan ay hindi basta-basta maigugupo ng makarehiyunal na inggit ng mga may makasariling nasang ang linang na grupong lengguwahe nila ang magamit at ng kung ano pang walang kahalahalagang sentimiyento.

Dahil sa matagumpay na panimulang pagpatupad sa proyektong ito na dating Pangulong Manuel L. Quezon ipinarangal sa kanya ang taguring "Ama ng Wikang Pambansa". Dagdag pa, ang ika-13 hanggang 19 ng Agosto, ang tanging huling araw na siya niya ring kaarawan ay ipinoklama ng Pangulong Ramon Magsaysay bilang linggong ipagdiriwang ang Linggo ng Wika. Simula noong Setyembre 23, 1955, hanggang ngayon, ating nakagawian ang ipagdiwang ang nasabing okasyon. Dati-rati itinakda sa kaarawan ni Francisco Baltazar (Balagtas) na ginaganap tuwing ika-2 araw ng Abril.

Ang implementasyon ng pagtuturo ay noong pasukang Hunyo 1940, sa mga paaralang pambayan at pribado. Sa nasabi ring taon, ang Kautusang Tagapagpaganap Blg. 263 ay sinusugan ni Jorge Bacobo, ang Kalihim ng Pagtuturong Pambayan, ng Kautusang Pangkagawaran, Sirkular Blg. 26, na ang wikang pambansa ay ibibilang sa araling pangmataas na paaralan at paaralang normal. Alinsunod sa nabanggit na kautusan, nakarating na sa antas tersiyaryo ang Fili-

pino bilang isang asignatura sa dalubhasaan at wikang panturo sa kursong agham-panlipunan. Ang gestyur na ito ay nagpapakita na ang pag-aaral ng wikang Pambansa ay binibigyan ng kahalagahan sa bisa ng mga ipinalalabas na mga kautusan.

Ang wikang Tagalog ay kabilang sa isang malaking angkan ng mga wika, ang Malayo-Polinesyo, isang katawagan unang ginamit ni W. Von Humbolt. Ngayon ay higit na ginagamit ang katawagang Austronesya, na buhat naman kay T. Mueller. Ang lawak na sakop ng mga wika ng Austronesya ay buhat sa Formosa hanggang Madagascar at hanggang Isla de Pascua, na malapit na sa Chile. Ang angkan ng ito ng wika ay binubuo ng 500 wika. Ang mga wikang ito ay ginagamit sa Indonesya, Sarawak, Madagascar, Taiwan, hilagang Borneo, Brunie, Bagong Guinea, Melanesia, Microesia, Polynesia, at Pilipinas. Sa ating kapuluan kabilang sa Austronesya ang mga mahahalagang wika rito tulad ng Tagalog, Bisaya at Bikol.

Tagalog ang wikang ginagamit sa gawing sentral ng Luzon, ang pinakamalaki sa sukat at populasyon sa lahat ng mga pulong bumubuo sa Pilipinas. Kabilang sa mga pook na gumagamit ng wikang Tagalog ay ang Lungsod ng Maynila at ang mga lalawigan ng Bataan, Batangas, Bulacan, Cavite, Laguna, Nueva Ecija, Marinduque, Mindoro, Rizal

at Quezon. Ngunit leganap itong ginagamit at nauunawaan sa lahat ng dako ng ating kapuluan. Pinatutunayan ng Surian ng Wikang Pambansa na saan mang panig ng Pilipinas magtungo ang mga kagawad nito ang Tagalog ang ginagamit nila upang makipag-ugnayan.

Nang sumapit dito ang mga Kastila noong ika-16 na dantaon, natagpuan nila rito ang maraming wika ng mga katutubo. Ngunit kahit nasa ganitong kalagayan ang Kapuluan; ang Tagalog, ayon sa kanila, ang pinakalaganap.

Ang Pangulong Manuel L. Quezon, na ngayon ay kinikilalang "Ama ng Wikang Pambansa" dahil sa kaniyang di-pangkaraniwang sigasig sa pagkakaroon natin ng wikang Pambansa; ang humirang ng mga kagawad nito: Jaime C. de Veyra (Samar-Leyte, Pangulo; Santiago A. Fonacier (Ilokano), Kagawad; Filamon Sotto (Sebuwano), Kagawad; Casimero F. Perpekto (Bikol), Kagawad; Cecilio Lopez (Tagalog), Kagawad at Kalihim; at Hadji Buto (Moro) Kagawad. Sinadyang hirangin ang nabibilang sa iba't ibang panig ng kapuluan upang magkaroon ng kinatawan ang iba't ibang wika natin.

Ang Surian ng Wikang Pambansa (SWP) ay binigyang panahong mapag-aralan ang mga wika sa kapuluan upang malaman kung alin sa mga ito ang nararapat na maging batayan ng wikang pambansa. Lumabas sa ginawang pag-aaral

na ang Tagalog ay may sapat na kakayahan upang gawing batayan.

Pinatunayan ng maraming pag-aaral na ginawa ng mga dalubwikang dayuhan at ng sarili ~~h~~ating mga kababayan ang mga katangiang taglay ng "Tagalog" bilang saligang Wikang Pambansa.

Isa ito sa pinakamaunlad na wikang Austranesyo na mayaman sa talasalitaan. Taglay nito ang katangian ng apat na dakilang wika sa daigdig, ang lalim at hirap ng Ebreo, ang malilina na katawagan ng Griyego, ang kaganapan at karikatan ng Latin at ang pitagan at paggalang ng Kastila.

Ang Tagalog ang wikang nag-aangkin ng pinakamaunlad na katutubong panitikan, wikang sinasalita ng nakararami at pangkalahatang wika sa Maynila na siyang sentro ng kabihasnan ng Pilipinas.

Ang Tagalog ang wikang may pinakamaunlad na kayarian, mekanismo at panitikan at ginagamit sa kasalukuyan ng pinakamarami bilang ng mamamayang Pilipino.

Sa mga bibliograpiya nina Griffink, Pardo de Tavera, at Blake ay makikita ang kahigatan ng Tagalog sa pagkakaroon ng mga nasulat ng akdang pampanitikan.

Dahil sa karamihan ng mga wika at wikain sa ating kapuluan, sinasabing tayo ay walang pangkalahatang wika,

kaya sa pananakop ng mga dayuhan ang ginagamit bilang medya ng pagtuturo ay ang kanilang wika. Ang mga mag-aaral ay nakapagtatapos na ang kasanayan o katalinuhan ay pawang Ingles at hindi Pilipino. Ito ay hindi kaila sa inyo, kahit ang iilan sa mga kagawad ng Interim Batasang Pambansa ay hindi marunong magsalita ng Filipino.

Ngunit ang ganito ay hindi pinabayaan ng ating mga nangungulo, sila ay gumawa ng paraan upang tayo ay magkaroon ng sariling wika, sapagkat ayon kay Pangulong Manuel L. Quezon:

"... hindi tayo magkakaroon kailanman ng tunay na pagkakilanlan sa ating karangalan bilang isang bansa hangga't wala tayong sariling atin."

Sa rekomendasyon ng Surian ng Wikang Pambansa, ipinahayag ng Pangulong Manuel L. Quezon na Tagalog ang gawing batayan ng Wikang Pambansa. Ang pagkahirang ng Tagalog ay tumatanggap ng pagtutol at pagsalungat na ipinahayag sa mga magasin, pahayagan at radyo. May kumikiling sa Ingles at may sa Kastila. Sa ganitong pagtutol ay may tinuran na ang Pangulong Quezon nang ipahayag niyang Tagalog ang gagawing batayan ng Wikang Pambansa.

Ayon kay Ernest J. Frei, ang mga pagtutol na ipinahayag ng ilang mamamayan ay karaniwang bunga ng disapat na kaalaman tungkol sa paksa o dili kaya ay dahil sa

ang kinikilingan nila ay ang sarili nilang wikain. Ayon din kay Frei, ang mga maka-Ingles o mga maka-Kastila nagsaalang-alang lamang nang maliit na pangkat ng mga Pilipino, yaong nasa mataas na antas ng lipunan, at hindi nagbibigay-pansin sa mga karaniwang mamamayan lamang. Sa kabuuan, aniya pa, marami sa mga Pilipino ang nasiyahan sa ginawang pagpili sa Tagalog, at pinagtibay nilang tutulong sa abot ng kanilang kaya sa ikauunlad ng wikang Pambansa.

Dalawang bagay ang matamang pinag-uukulan ng pansin ngayon ng Ministri ng Edukasyon at Kultura, sa pamamagitan ng Kawanihan ng Edukasyong Elementarya. Ito ay ang (1) pagbalik sa mga batayang karunungan (return to basics), at (2) ang paglinang ng kamalayan sa pagkabansa (development of the sense of nationhood). Iniugnay ang mga ito sa wikang pambansa bilang lakas ng magbubunsod sa matagumpay na hinaharap.

Ang ibig sabihin ng "return to basics" ay muling pagbibigay diin sa (a) pagbasa (b) pagsulat at (c) pagtutuos. Ang pagbabalik "return" ay nagpapahiwatig sa iniwan, pinabayaan kung di man itinakwil ng sistema ng paturuang edukasyon. Kaya ang nangyari, alinsunod na rin sa MEK ay nagkaroon tayo ng kabataan na nagsipasok ng paaralan sa unang grado at nagsilabas pagkatapos ng ilang

grado lamang o sa gitna kaya ng alinmang grado sa elementarya nang hindi marunong bumasa at hindi marunong magtuos.

Ang humigit-kumulang na walumpung taong pananagano ng ating mga edukador sa daigdig ng pantasya ay sapat na sanang makapagmelay sa kanila sa mga realidad ng buhay-Pilipino. Kung gusto natin na ang ating kabataan ay madaling matuto, at matuto nang pamalagian, gamitin nating panturo ang ginagamit niya sa tuwina - ang Filipino o katutubong wika. Ito ang maluwag at lalong mabisang kasangkapan sa pagtuturo/pagkatuto ng pagbasa, pagsulat at pagtutuos ng paghihimagsik na mahihirap ng ating bayan.

Mapapansin sa sinusundan ang puwersang taglay ng katutubong wika sa pagkakalat ng kapaki-pakinebang na edukasyon para sa lalong maraming mamamayan at gayon din ang konsolidasyong kinakailangan sa matatag na lipunan. Ang katutubong wika ay may birtud na lumalansag sa umiiral na monopolyo ng uring tiwalag sa bayan.

Ang linggwistika ay may malaking magagawa sa pagtuturo ng wika, maging ito ay Filipino, Ingles man o ibang pang wika, matulungan tayo upang higit na maging malibanag at maayos ang pag-aaral ng wika ng mga bata.

Ang linggwistika ay ang makaagham na pag-aaral ng wika ay maituturing na isang bahagi ng liwanag na magsi-

silbing patnubay sa pag-unawa sa mga masalimuot at kahangahangang kapangyarihan ng wika. Alam natin na ang wika ay napakahalagang susi sa ating pakikipamuhay sa lipunan sa bansa at maging sa daigdig. Ito ay maaring maging simula na alitan at maaari ring mapalaganap ang kapayapaan. Dito rin nakasalalay ang magiging tagumpay o kabiguan ng mga bata sa kanilang pag-aaral, sapagkat upang metutuhan ang iba pang aralin at karunungan itinuturo sa mga mag-aaral ang sapat na kakayahan sa paggamit ng wika at sa pag-unawa ng lahat ng bagay na dapat nilang matutuhan.

Tunay na hindi natin maiiwasan ang pagkakaroon ng mga suliranin sa pag-aaral ng wika, sapagkat ang bawat wika ay may kanya-kanyang sistema at mga katangian. Dahil dito tungkulin ng guro na pag-aralan nang masusi ang wikang kanyang ituturo, alamin ang mga bagay na maaaring pagmulan ng balakid sa pag-aaral at nang mapaghandaan niya ng lunas ang mga suliraning ito. Nararapat ding malaman niya ang mabisang paraan ng pagtuturo ng wika at kung paano megagawang kawili-wili ang bawat araw ng pagkklase.

Ang iseng guro ay kailangan na may makaagham na kaalaman tungkol sa wika, mga bagay na kaugnay ng kalikasan, kayarian, gamit at kahulugan nito. Siya ay dapat maging mahusay sa kanyang pagtuturo na nangangailangan din nang masusing kaalaman tungkol sa wikang kanyang ituturo, sa

unang wika ng mga batang kanyang tinuturuan, pinagmulang lugal, gulang at kahandaan ng mga mag-aaral, sapagkat ang mga kaalamang ito ang nagpapatunubay sa kenya sa pagpili at paghahanda ng mga araling neaangkop sa kanila.

Sina David at Healey (1962) ng Summer Institute of Linguistics ay nagsagawa ng pananaliksik tungkol sa kung papaano lumaganap sa Pilipinas ang iba't ibang wikang ating nakikilala sa ngayon. Sila ay naniniwala na nahahati sa tatlong panahon ang malakihang paglaganap sa kapuluan ng mga wikang buhat sa angkanng Malayo-Polenesyo. Noong 700 B.C. ang "Northern Family" ay muling nahati sa hindi kekulangin sa tatlo: Ang mga wika sa Bulubundukin (Ifugao, Kankanaï, Bontoc, Ilokano) at ang mga wikang lumaganap sa kahabaan ng ilog sa Cagayan (Kalinga, Tinggian, Isneg, Atta, Gaddang, Agta at Inibaloi).

Ang "Southern Philippine Family" noong 1000 B.C. ay nahati sa mga sumusunod na pangkat ng wika: Samal, Batak, Bikol, Maguindanao, Surigao, Western Bukidnon, Manobo, Mansaka, Pampanga, Maranao, Butuanon, Dibabaon, Southern Bukidnon, Manobo, Tagalog, Cuyunon, Cebuano, Binikid, Kalagan, Subanon atbp.

May palagay din ang mga mananaliksik na malamang ang "Philippine Stock" ay napahalo sa paglaganap ng ibang wika sa Pilipinas at sa iba pang wikang kaangkan ng Malayo

Polenesyo, tulad ng Vietnam.

Noong 1100 B.C. ang "Philippine Superstock" ay nahati sa "Philippine Stock" at iba pang wika sa Timog Luzon, tulad ng Ivatan, Ilongot, Baler, Dumagat, atbp. at noong 1300 B.C. ang malalaking pangkat ng mga wikang kilala sa uring proto-Indonesian ay nahati sa "Philippine Superstock". Southern Mindanao Family (Bilaan, Tagabili at maaaring kasama nito ang Tiruray) at isang angkan na kasama ang Malay at ang "Chamic Family ng Vietnam.

May palagay din ang nasabing mga mananaliksik na ang wika sa Borneo, Celebes, Kanlurang Micronesia ng Formosa ay kaangkan ng "Philippine Superstock".

Pitong pangalan ang ginamit nina David at Healey sa pagpapangkat ng mga wika sa Pilipinas: "Southern Philippine Family, Northern Philippine Family, Southern Mindanao Family, Chamic Family, Philippine Stock, Malay Stock at Philippine Superstock".

Napapansin sa nasabing klasipikasyon na ang Tagalog, Kapampangan, Cebuano at Bikol ay higit na magkakalapit sa isa't isa kaysa Ilocano at Pangasinan na magkakalapit din sa isa't isa: at ang Tagalog ay higit na malapit sa Kapampangan kaysa Cebuano at Bicol.

Sa klasipikasyon ni Conklin (1952) ay pinangkat niya ang ilang wika sa Pilipinas sa dalawa: Iloko-Type at

Tagalog-Type, batay sa korespondensya ng mga tunog at iba pang katangiang panlinggwistika. Ang Ilokano at Pangasinan ay isinama niya sa pangkat ng Iloko-Type, samantala ang Tagalog, Bikol, Hiligaynon at pati na ang Cebuano at Waray ay kasama sa pangkat ng Tagalog-Type, ang Kapampangan ay nasa pagitan ng dalawang pangkat na ito.

Isa pang pagtatangka sa pagklasipika ng mga wika sa Pilipinas na ginagamitan din ng lexicostatistics ay kina Fox, Sebley at Eggan (1953). Gumawa sila ng panimulang glottochronology para sa Ktimugang Luzon. Ang glotto chronology ay isang paraan ng pagtataya kung anong petsa naghiwa-hiwalay ang mga anak na wika sa kanilang inang wika at gayundin, kung anu-anong petsa nagkawatak-watak ang nasabing mga anak na wika pagkatapos mahiwalay sa inang wika. Sang-ayon sa kanila, ang lahat ng mga wika sa Katimugang Luzon, matangi sa Ilonggot ay mapapangkat lamang sa isa. Ang Northern Luzon type ay mahahati pa rin sa mga sumusunod: "Northern Division, Central Division, Southern Division, at Southeastern Division".

Ang isinagawang pag-aaral ni Dyen, kinilalang pinakapangunahing linggwista ng wikang Malayo-Polenesyo sa mga wikang Austronesian ay gumamit sa paraang lexicostatistical kasama sa kanyang pag-aaral ang 60 wika sa Pilipinas. Nahahawig sa isinagawang pag-aaral nina Tomas

at Healey ang naging resulta ng pag-aaral ni Dyen, matangi sa isang pagkakaiba: Hindi tinanggap ni Dyen ang relasyon ng Tagalog at Kapampangan. Sinabi niyang higit na malapit ang Tagalog sa Cebuano at Kuyunon kaysa Kapampangan.

Ang itinuring na unang artikulo sa linggwistika ni Conant ay tungkol sa mga tunog ng F at V sa mga wika sa Pilipinas. Ang mga wika sa dulong timog at hilagang kapuluan, tulad ng kanyang the RGH Law in Philippine Languages (1910) at Pepet Law in Philippine Languages (1912) na tumalakay sa nagaganap na pagbabago sa mga tunog ng iba't ibang wika sa kapuluan. Ang tunog na R halimbawa, sa pagkawatak-watak ng mga wikang mula Proto-Austronesian, ay nanatili sa ibang wika, samantalang sa iba ay naging g, h, y.

Ang angkan ng Malayo-Polenesyo, kilala rin sa tawag na Austronesian, pangalawang pinakamalaking angkan sa buong daigdig (ang pinakamalaki ang Indo-European), ay lumaganap sa mga kapuluan sa Pasipiko at sa gawing kanluran ng Madagascar. Sa mga wikang buhat sa angkan ito ay kabilang ang mga sumusunod na lumaganap sa gawing kanlurang Pasipiko: Malay, na lumaganap sa Sumatra, Malaya, Borneo, at iba pang karatig-pook: Indonesyo, wikang opisyal ng Indonesya, na sinasabing nakabatay sa wikang

Malay: Javanese ng Java; Balinese ng Bali: Dayak ng Borneo: Maksar ng Celebes.

Ang mga wika sa Pilipinas, maliban sa Chavacano ay lumaganap sa Cavite, Zamboanga at Ermita. Ang mga ito ay nagbuhat sa wikang Espanyol ng angkanang Romance ay sinasabing nagmula rin sa wikang Indonesyo. Sa mga wikang ito ang karaniwang ginagamit ng mga dalubwika sa kanilang pagsusuri ng mga wika sa Pilipinas noong mga unang panahon ng ating pagkabansa.

Ang wika naman ay lumaganap sa gawing silangan Pasipiko ay binubuo na ng napakaraming iba't ibang wika. Nagkaroon ng mga wikang ito, bagamat buhat sa iisang angkan ay nagkaroon na ng mga pagbabago sa pagdaraan ng maraming taon. Nagkaroon na ng pagkakaiba ang mga ito sa palatunugan, sa palabuan at sa palaugnayan. Sa ibang salita, ang isang orihinal na tunog, halimbawa, na buhat sa isang wikang Malayo-Polenesyo ay nagkaiba-iba na sa mga wikang kaangkan nito. Ang mga ganitong pagbabago ay unang napansin at pinag-aralan ng isang iskolar na Ulandes na nagngelang H. V. Von der Tuuk, na sinundan ng iba pang palaaral at dalubwikang tulad nina Brandes, Kern, Ariani, Branestetter, Conant, Demwolff at Dyen.

Naniniwala ang mga dalubwika na ang mga salitang urat, ugat, uhat, at oye at pati na rin ang uat ay buhat

na lahat sa iisang orihinal na salitang Malayo-Polenesyo. Sa ibang salita, ang mga ito ay magkakaugnay. (Cognates) Magkaroon lamang nang pagbabago ang mga ito sa pagdaragan ng panahon dahil sa pagkawatak ng mga taong gumagamit nito.

Ayon kay Conant (1903-1936) isang tagapagsaling-wika ng pamahalaan, ang karamihan sa mga wika sa Pilipinas ay may tunog nang sa RGH na katinig, na ang ibig sabihin ay magiging sa karamihan ng mga wika sa Pilipinas. Ang R, bagamat ang ilan ay nagiging r, l, o kaya'y y. Kaya't ang ginawa ni Conant ay pinang-at niya ang mga wika sa Pilipinas ayon sa kinauwian ng RGH na katinig.

Sa pagsusuri ni Conant lumabas na ang Tagalog, Bicol at mga wikang Bisaya tulad ng Cebuano, Hiligaynon, Waray, Kinaray-a at Romblomanon at mga wikang g, gayundin ang Ibanag, Maguindanao, Tausug, Sulu, at Bagobo. Ang Ilocano ay wikang R, gayundin ang Tirurai. Ang Pangasinan ay wikang l, gayundin ang Kankanaï, Ibaloi, Bontoc, at Calemian. Ang Pampango ay wikang y, gayundin ang Ivatan at Sambal.

Ang mga sumusunod ay ang ibinigay na halimbawang patibay ni Conant na ipinakikita ang kinauwian ng RGH na katinig sa mga pusisyong inisyal, medyal at pinal:

<u>Mga Wikang G</u>	<u>Inisyal</u>	<u>Medyal</u>	<u>Pinal</u>
Tagalog	gamot	ugat	ikog
Bisaya	gamut	ugat	ikog
Bikol	gamot	ugat	ikog
Ibanag	gamut	ugat	(niug 'coconut')
Maguindanao	gamut	ugat	ikug
Sulu	gamut	ugat	ikog
Bagobo	ramot	ugat	ikog

<u>Mga Wikang L</u>	<u>Inisyal</u>	<u>Medyal</u>	<u>Pinal</u>
Pangasinan	lamot	ulat	ikol
Kankanaï	lamot	uwat	
Inibaloi	damot	ulat	
Bontoc	lamot	oad, wasuad	
Calamain	lamot	(darala 'girl')(bibil 'lip')	

<u>Mga Wikang Y</u>			
Pampango	yamut	uyat	iki
Ivatan	yamot	uyat	(itioi 'egg')
Sambal	yabi (night')(buyas 'rice') (toloi 'sleep')		

Sa mga halimbawa sa Ibanag na gamut at ugat, ang t sa pusisyon ng pinal ay hindi binibigkas, tulad din ng iba pang walang boses na istep ng k at p na pawang napa-palitan ng tunog na impit o glottal stop. Ngunit lumilitaw

ang mga ito kapag ang mga salitang nagtatapos sa alinman sa ganitong mga tunog ay hinuhulapian. Halimbawa, yubu/yubu/'sak, ngunit naging yubutan.

Sa pagtuntun sa pinagmulan ng tunog sa mga wika sa Pilipinas ay sinuri naman ni Conant ang mga tunog na r-l-d-g na nagmula sa tunog na j sa Proto-Austronesian. Pagkatapos ay muli na naman niyang pinangkat ang nasabing labimpitong wika ayon sa tunog ng kinauwian ng isa't isa. Ang Waray at Bikol ay mga wikang r, gayundin ang Tirurai, Ivatan, Cuyunon at Calamian, ang mga Tagalog, Kapampangan, Cebuano, at Hiligaynon ay l, kasama na ang Tausog at Maguindano: ang Ilokano at Pangasinan ay g, gayundin ang Ibanag.

Ayon kay Constantino, sa pagitan ng 1902 at 1950 ay nakasulat si Blake ng hindi kukulangin sa dalawampu't pitong artikulo tungkol sa iba't ibang wika sa Pilipinas. Ang ilang halimbawa ay ang sumusunod: (1) Ang Pagkakatulad at Pagkakaiba ng mga Wikang Bisaya at Tagalog, (2) Ang Pagkakatulad at Pagkakaiba ng mga Wikang Bisaya, (3) Ang mga Salitang Hiram ng Tagalog sa Sanskrit, (4) Ang Pag-aral na Isinagawa sa Unibersidad ng John Hopkins tungkol sa iba't ibang wika sa Pilipinas, (5) Ang Tungkulin ng Pamahalaan ng Estados Unidos sa Paglinang ng Agham-Wika sa Pilipinas, (6) Pagsusuring -basa sa Pagsusuring Isinagawa

ni Bloomfield tungkol sa Tagalog, (7) Pagtitipon ng mga Pagsusuring Isinagawa sa mga Wika sa Pilipinas, (8) Isang aklat tungkol sa Gramatika ng Tagalog, (9) Isang monograp tungkol sa Sistema ng mga Diin sa Tagalog.

Pinangkat ni Blake sa tatlo ang mga wika sa Pilipinas: Pangkat Timog, na kinasasamahan ng mga Ilocano at Pangasinan; Pangkat Sentral, na kinasasamahan ng Tagalog at Bikol; at ang Pangkat ng mga wikang Bisaya. Ang Kapampangan ay nasa pagitan ng dalawang pangkat na ito. Sa pangkat Hilaga ay kasama ang Maguindanao at Maranaw.

Sa pagsusuri ni Blake sa Tagalog at iba pang wika sa Pilipinas ay labis niyang napag-ukulan ng pansin ang tatlong magkakaugnay na mga yunit sa gramatika: verb, voice at case. Sinabi niya na bilang alituntuning pangkalahatan, masasabing ang lahat ng salita sa Tagalog, maging anumang uri, ay maaaring gawing pandiwa. Sinabi niyang "the verbalizing power of Tagalog and generally speaking of other Philippine Languages, and indeed of Malayo-Polynesian Languages in general had to speak run wild". Ngunit hindi sang-ayon si Constantino sa dahilan ang konklusyon ni Blake ay hindi salig sa masusing pananaliksik. Sinabi ni Constantino na hindi lahat ng salita sa Tagalog o sa alinmang wika sa Pilipinas ay maaaring kabitan ng makadiwang panlapi. Gayunpaman, naniniwala si

Constantino na ang kakayahan sa berbalisasyon ng Tagalog at ng iba pang wika sa Pilipinas ay malinaw na isang natanging kakanyahan ng mga wika sa Pilipinas; na ang kakayahang ito ang isa sa ikinaiiba ng mga wika sa Pilipinas sa ibang kaangkang wika ng Austronesiya.

Sa pagsusuring isinagawa ni Bloomfield sa gramatika ng Tagalog ang higit na kilala hanggang sa kasalukuyan. Ang totoo ay may mga palaaral, tulad nina Lopez at Constantino na naniniwala na hanggang sa ngayon ay hindi pa nahihigitan ang pagsusuring isinagawa ni Bloomfield sa Tagalog. Ang pagkakalathala ng aklat ni Bloomfield na may pamagat na Language noong 1933 na kinapapalooban ng mga mahahalagang pag-aaral sa gramatikang Tagalog at ang kaalinsabay na paglaganap ng linggwistikang Bloomfieldian pagkatapos ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig ang naging dahilan upang ang pamaraan ni Bloomfield ay gamiting modelo ng mga sumusunod na palaaral ng wika.

Ang pagsusuri sa gramatikang Tagalog ni Bloomfield ay lumikha ng rebolusyon sa pagsusuri ng mga wika sa Pilipinas sa dalawang kadehilanan: (1) ang sapilitang paggamit ng mga impormante sa pagtitipon ng mga datos at ang (2) paggamit ng mga bagong katawagang panggramatika na kapalit ng mga katawagang tradisyunal upang bigyang-diin pagkakaiba sa ibang wika, (hindi ang pagkakatulad) ng

wikang sinusuri.

Ang gramatika ni Bloomfield na naiiba sa kay Blake hindi sa lawak kundi sa paraan ng pagkakaayon ng mga yunit panggramatika, gayundin ang mga kaisipang ginamit. Kaiba sa pagsusuri ni Blake, ang pagsusuri ni Bloomfield ng gramatikang Tagalog ay masasabing higit na makaagham. Hinati ni Bloomfield sa tatlong bahagi ang kanyang pagsusuri sa Tagalog; Bahagi I - kinapapalooban ng mga salitang Tagalog na nasusulat sa transkripsiyong pamponemika, kasunod ang katumbas sa English; Bahagi II - kinapapalooban ng kanyang pagsusuri sa Tagalog na hinati niya sa phonetics, Syntex at Morphology. Bahagi III - na naglalaman ng talaan ng mga pormasyon at ng glosaryo.

Sa seksiyong ponetika, halimbawa, ay inilarawan ni Bloomfield ang mga makahulugang tunog ng Tagalog, ang pagpapantig at ang sistema ng diin. Sinabi niya na ang mga tunog na i at e, gayundin ang o at u ay hindi maituturing na magkaibang ponema, maliban sa mga salitang hiram. Inilarawan niya ang dalawang uri ng diin, malakas at mahina sa mga salitang Tagalog, na hindi matatagpuan sa magkatulad na kaligiran, maliban sa ilang salita na maaaring bigkasin sa dalawang paraan. Inilarawan din niya ang pagtaas ng tono at ang pagbaba ng patinig na napapalangkap sa bawat diin.

Sa morpolohiya naman ng Tagalog ay hindi binigyan diin ni Bloomfield ang paggamit ng mga panlaping active at passive, ang relasyon sa isa't isa ng mga ito at sa iba pang panlaping nagbubunga ng (1) mga salitang waring gerund na tinawag niyang 'abstracts of action'; (2) mga nominals na tinawag niyang 'special static words'.

Si Lopez ang kilalang kauna-unahang linggwistikang Pilipino, noong 1970 ay pinarangalan ng Pambansang Samahan sa Linggwistikang Pilipino (PSLP) bilang "Ama ng Linggwistikang Pilipino". Sa taong 1975 ay lumabas ang isang festschrift na may pamagat parangal kay Lopez na handog ng Linguistics Society of the Philippines bilang pagkilala sa kanya sa larangan ng linggwistika.

Sa Unibersidad ng Hamburg natapos ang kanyang titulo sa pagkadoktorado sa linggwistika noong 1928. Ang kanyang disertasyon ay tungkol sa pahambing na pagsusuri ng Tagalog at Ilocano sa pamamatuubay ni Demwolff.

Ang mga unang pananaliksik ni Lopez ay masasabing naimpluwensiyahan ng mga sinulat ni Blake. Ang ilan sa mga ito ay tumatalakay sa mga kakanyahan ng mga wika sa Pilipinas, tulad ng paglalapi sa Tagalog at ang mga salitang hiram ng Tagalog sa Kastila. Marami rin siyang sinulat at ipinalathalang mga artikulo sa paraang singkroniko at dayaktroniko (cf. Gonzales, et. al. 1973 at Constantino 1972).

Ang itihuturing na pinakamahalagang ambag ni Lopez sa larangan ng linggwistikang Pilipino ay ang kanyang ipinalimbag na manuwal na nauukol sa gramatika ng wikang pambansa (1941). Nang sulatin ang nasabing manuwal ay kapoproklama pa lamang sa Tagalog bilang batayan ng Wikang Pambansa ng Pilipinas. Ang manuwal ni Lopez ay isang maagham na pagtalakay sa gramatika ng Tagalog na angkop gamitin ng mga guro sa pagtuturo ng wikang Pambansa.

Madarama sa manuwal ni Lopez ang naging impluwensiya ng isinagawang pagsusuri ni Bloomfield sa Tagalog at ng Philosophy of Grammar ni Jespersen. Hinati ni Lopez ang kanyang manuwal sa apat na bahagi: Isa sa ponetika, dalawa sa morpolohiya at isa sa sintaksis. Ang talakay ni Lopez sa sintaksis ng Tagalog ay makabago at higit na masusi sa ginawang talakay ni Bloomfield.

Sa mga sinulat ni Lopez ay nalathala bago matapos ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig ay mababanggit ang mga sumusunod: (1) Pagsusuring sikolohikal sa morpolohiyang Tagalog (2) Pahambing na pagsusuri sa mga leksikograpiyang Tagalog at Malay (1939), (3) Isang artikulong nesusulat sa wikang Aleman tungkol sa pagkakaugnay ng Tagalog at ng Malay (1930), at (4) Isang artikulong tumatalakay sa kanyahan ng mga wika sa Pilipinas (1931). Habang nagtuturo ng Linggwistika sa Unibersidad ng Pilipinas, paminsan

minsan ay nagpapalathala si Lopez ng mga artikulo. Ang mga sumusunod ay ilan lamang sa kanyang mga sinulat: *Origins of the Philippine Languages* (1967), *Contributions to Comparative Philippine Syntax* (1965), *Some New Morphemes in Philippine Languages* (1970), "The Spanish Overlay in Tagalog" (1965), *Paghahambing sa mga wika sa Pilipinas* (1972), at ang isa sa pinakahuli ay ang kanyang 'A Comparative Philippine Syntax', 1965; *Some New Morphemes in Philippine Languages* (1970), "The Spanish Overlay in Tagalog" (1965), *Paghahambing sa mga wika sa Pilipinas* (1972), at ang isa sa pinakahuli ay ang kanyang 'A Comparative Wordlist' na inilathala ng The Achieve ng Unibersidad ng Pilipinas na pinamatnugutan nina Constantino, Cruz, at Paz.

Mapapansin na ang Pilipinas ay nagiging laboratoryo o larangan ng mga linggwistikang dayuhan na karamihan ay mga Amerikano. Sa katotohanan, di-iilang wika sa Pilipinas ang ginagamit upang subukin ang mga modelong pangwika, prinsipyo o pamaraan.

Sa kasalukuyan, ang pag-aaral sa mga wika sa Pilipinas ay masasabing isinasagawa ng iba't ibang pangkat ng mga linggwista. Ang pinakamalaki at pinakamalaganap sa mga ito ay ang sangay sa Pilipinas ng "Summer Institute of Linguistics". Masasabing higit na pinag-uukulan ng

pansin ng pangkat na ito ang mga wikaing di-gaanong malaganap. Isinasalin sa mga wikang ito ng nasabing pangkat ang Bibliya at iba pang babasahing pangrehiyon.

Ang isa pang pangkat ng mga linggwista sa Pilipinas ay matatagpuan sa Departamento ng mga wikang Oryental at linggwistika sa Unibersidad ng Pilipinas. Sa katotohanan, ang pangkat na ito ay maituturing na pinakamatanda sa lahat ng pangkat. Itinatag ang nasabing departamento noong 1923 upang magsagawa ng pahambing na pagsusuri sa iba't ibang wika sa kapuluan. Mababanggit dito ang isinagawang proyekto na nasabing pangkat sa huling limang taon - ang pagtitipon ng mga datos na leksikal at gramatikal mula sa lahat ng wika at wikain sa kapuluan upang gamitin sa pahambing na pagsusuri sa polohiya, morpolohiya at sintaksis ng nasabing mga wika. Maaaring magamit ang mga tinipong mga datos sa pagsusulat ng mga diksyunaryo sa bawat wika. Ayon kay Constantino ay hindi kukulangin sa 2,000 pangungusap na naglalarawan ng hularang morposintaktikal at mahigit na 4,000 salitang-ugat na natitipon na mula sa 300 mga wika at wikaing sinusuri. Ang mga manuskrito at tapos ay iniingatan ng "Archives of Philippine Language and Dialects".

Ang iba pang pangkat ng mga linggwistika ay matatagpuan sa Language Study Center (LSC) ng Dalubhasaang

Normal ng Pilipinas, sa Ateneo de Manila, sa De la Salle, sa Unibersidad ng San Carlos, at sa Interchurch Language School. Ang New Tries Mission sa Pilipinas ay may isa o mga dalawang linggwista.

Sa nasabing sentro ng Normal sa dalubhasaan ay naisagawa ang mga pagsusuring pangwika sa makalinggwistikang pamamaraan upang iangkop sa pagtuturo ng wika. Taun-taon ay nagpapadala ang University of California sa Long Angeles (UCLA) ng mga linggwista upang makatulong sa mga proyekto ng LSC. Sa mga naipadala na ng UCLA ay mababanggit ang pangalan nina Dr. Tommy Ray Anderson (S. L.N.A.), Dr. Richard Tucker, Dr. Henry Feensta, at Dr. Robert Gardner. Nag-aanyaya rin ang LSC ng mga kilalang linggwistikang tulad nina Isidore Dyen, Eugene Nida, Howard Mckaughen, Clifford Prator, Donald J. Bowen, atbp. upang magbigay ng panayam sa mga mag-aaral at guro sa linggwistika. Bukod dito ay nagpapadala pa rin ang LSC ng iskolar sa Estados Unidos at sa Canada upang magpakadalubhasa sa agham-wika. Ang aklatan ng LSC ay masasabing isa sa mga pinakamayaman sa mga aklat panlinggwistika sa buong kapuluan.

Pansining ang mga mananaliksik sa wika ng iba't ibang wika sa ating bansa, kundi ngayon sa mga linggwista at mag-aaral sa Unibersidad ng Amerika tulad ng: Unibersidad

ng Yale, Unibersidad ng Michigan, Unibersidad ng California sa Los Angeles at Unibersidad ng Hawaii.

Ang mga isinagawang pag-aaral tungkol sa wika ay mauuri sa tatlo: (1) Pag-aaral na nauukol sa pagka-klasipika ng mga wika sa Pilipinas, (2) Mga pagsusuring historikal at (3) Mga pagsusuring palarawan.

Ang palarawang linggwistika ay may kinalaman o kaugnayan sa kalagayan ng mga bagay sa itinakdang paksang pamagat. Ito ay hindi masyadong tinatanggap., sapagkat sa pagpapakahulugan, lahat ng linggwista o palawikaan ay may batayang paglalarawan kaya ang katawagang ito ay nakalinang.

Ang historikal o pangkasaysayang linggwista ay may kaugnayan sa mga pagbabagong nagaganap sa oras-oras. Iyan ay kasaysayan sa ganang sarili. Ang katawagang ito ay ganap na matatanggap, dahil sa katunayan ang kasaysayan ay naglalarawan ng mga pagbabago, iyan ay pagkuha ng lugar sa oras.

Iilan-ilan lamang ang nagsasagawa ng pananaliksik na historikal. Itinuturing na pinakakilala sa mga ito ay si Dyen ng Unibersidad ng Yale na nakapagpalathala ng isang monograp at maraming artikulo tungkol sa rekonstruksyon ng ilang ponema at salita sa Proto-Austro-onesian na tinawag niyang Proto-Malayo-Polynesian. Isa sa mga artikulo niya

ay tumatalakay ng kanyang teoriya na ang D ng Proto-Austronesian ay naging a sa Tagalog sa mga pusisyong inisyal at kapag pinangungunahan ng katinig at hindi nagiging l na tulad ng sabi ni Demwolff.

Si Fr. Llamson (1966) ay sumulat ng isang artikulo na tumalakay sa kanyang isinagawang muling pagsusuri sa Proto-Austronesian. Nagbigay siya ng konklusyon na ang PA ay regular na nagiging i at di-regular na naging a o kaya ay u sa Tagalog. Mapapansing gayon din ang naging konklusyon ni Constenoble (1940).

Nasasabing higit na napakiling ang mga linggwista sa pagsusuring palarawan pagkaraan ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig. Masasabi ring karamihan sa mga pag-aaral na isinagawa noon ay nakalundo sa ponolohiya ng isang wika ngunit sa mga dakong 1960 ay dumami nang dumami ang mga pagsusuring tumutugon sa gramatika o sintaksis ng isang wika.

May tatlong modelong nangingibabaw sa paglalarawan ng mga wika sa Pilipinas pagkatapos ng digmaan. Ang una ay modelong ginamit ni Bloomfield sa paglalarawan sa Tagalog at Ilocano. Ang pangalawa ay ang tinatawag na "Tagmemic model" na nilinang ni Kenneth L. Pike at siyang karaniwang ginagamit ng mga linggwista ng SIL. Ang ikatlo at pinakahuli ay ang tinatawag na "Transformational-gene-

rative model" ni Chomsky na siyang higit na pinaniniwalaan ng mga linggwistika sa UCLA at sa UP (cf. Constantino, 1972).

Sa mga wika sa Pilipinas ay masasabing ang Tagalog ang higit na napagtutunan ng mga linggwista, gaya rin ng nangyayari noong panahon ng Kastila. Sa katotohanan ay kakaunting-kakaunti kung mayroon mang mahalagang pagsusuring naisagawa na sa ibang pangunahing wika. Kung sa bagay hindi marahil nakapagtataka ang gayong pangyayari sapagkat Tagalog ang batayan ng Wikang Pambansa.

Hindi kukulangin sa tatlo ang naisagawa nang pagsusuri sa ponolohiya ng Tagalog simula noong matapos ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig. Ang una ay sinulat ni Remedios Cayari (1956). Hindi kinilala ni Cayari na magkaibang ponema ang /g/, /e/, at /i/, gayundin ang /o/, at /i/, gayundin /o/ at /u/ sa Tagalog na magagamit upang ikontrast ang mga ito, Gaya ng alam natin ang Matandang Tagalog ay walang mga tunog na /e/ at /o/. Ang mga ito ay hiram lamang natin sa Kastila.

Ang dalawa pang pag-asral sa ponolohiyang Tagalog ay isinagawa nina Robert Stockwell (1957) at Teodoro Llamson (1966). Sa dalawang pag-asral na ito ay kinilala ng mga awtor ang pagkakaiba ng mga ponemang /e/ at /i/, gayundin ng /o/ at /u/ sa Tagalog; gayundin ang mga klaster

at mga padron ng intonasyon ng Tagalog.

Ang monograp na may pamagat, "Studies in Philip-ines Linguistics", na inilimbag ng mga kasapi sa Summer Institute of Linguistics, Pacific France Australia: University of Sydney, 1958, ay nagbigay na maraming makabuluhang panuto sa imbestigasyon ng sistemang aspekto ng pandiwa sa Sebuwano.

Ang pinakahuling pagsusuring isinagawa tungkol sa palatunugan ng Pilipino ay ang kay Andrew Gonzales (Acoustic Correlates of Accent, Rhythm, and Intonation in Tagalog) na nalathala sa PHONETICA. Sinuri ni Gonzales ang diin, ritmo at intonasyon ng Tagalog sa pamamagitan ng paggamit ng makabagong instrumentong pangwika sa Unibersidad ng California, Berkeley, California, tulad ng "Line-8 Computer, Trans-Pitchmeter, kay Sonograph, at Pitch extractor". Lumitaw sa pag-aaral ni Gonzales na ang tono, lakas at haba ay nagiging resulta lamang ng diin or stress at hindi ng haba o "length" na tulad ng lumabas sa pagsusuri nina Schachter at Otales (Cf. Tagalog Reference Grammar 1973).

Sa mga isinagawang pag-aaral sa gramatika ng Tagalog ay mababanggit ang "Restatement of Tagalog Grammar" ni Elmer Wofenden ng SIL (1961). Ayon kay Wofenden ay dalawa ang kanyang layunin sa pagsasagawa ng nasabing

pag-aaral: (1) "to realign Bloomfield's grammatical categories, especially the verbal ones; (2) to modify Bloomfield's nomenclature".

Sina Paul Schachter at Fe Otones, sa ilalim ng pangangasiwa ng Philippine Center for Language Study at may sinulat na "Tagalog Reference Grammar". Ang nasasabing aklat sa kasalukuyan, ay kaba-banatang isinasalin sa Tagalog ng mga nagsisisulat ng tesis sa Filipino sa Dalubhasaang Normal ng Pilipinas.

Sa Unibersidad ng Pilipinas ay mababanggit ang apat na tesis na tumalakay sa iba't ibang aspekto ng gramatikang Tagalog. Ang una ay kay Silverio, (1962) na sumuri sa mga pandiwa at mga pangungusap na passive sa Tagalog; ang pangalawa ay kay Gonzales, (1962) na tumalakay sa mga pandiwa sa pangungusap na active; ang ikatlo ay kay Cayari (1963) na nagkaklasipika ng mga pandiwang pamanahon (time verbal) ng Tagalog ayon sa distribusyon at ang ikaapat ay kay Pascasio, (1967) na nagsusuri sa morpolohiya, sintaksis ng mga pangngalan at pang-uri sa Tagalog.

Si Pineda (1972), Direktor ng Surian ng Wikang Pambansa ay sumulat ng isang aklat na may pamagat, "An Introduction to Tagalog Transformational Syntax". Ginamit niya sa sintaksis ng Tagalog ang modelong 1957

ni Chomsky. Sa unang bahagi ng kanyang aklat ay nagbigay siya ng mga tuntunin sa pagbubuo ng mga pangungusap sa Tagalog. Sa ikalawang bahagi naman ay naglahad siya ng mga transpormasyon at nagbigay ng mga halimbawa kung papaanong magagamit ang mga ito sa mga pangungusap sa Tagalog.

Hindi kukulangin sa lima naman ang naisagawang pahambing na pagsusuri sa Tagalog at Ingles. Ang dalawa rito (Cf. Stockwell 1957); Castillo (1964) ay naglalahad ng isang pagsusuri sa Tagalog na masasabing kahawig din kay Bloomfield. Ang ikatlo ay isang disertasyong nagsusuri sa balangkas ng Tagalog na ginamitan ng "tagmemic model". (Ouano 1963). Ang huling dalawa ay ang disertasyon nina Emy Pascasio (1960) at Fe Otanes (1966).

Narito ang mga pag-aaral na naisagawa sa iba-ibang panig ng kapuluang Pilipinas.

Cebuano. Si Anderson sa kanyang disertasyon doktoral (1965) ay nagsagawa rin ng pahambing na pagsusuri sa Cebuano at Ingles na ginamitan naman ng "transformational model" ni Chomsky. Noong 1966 at 1967, si Wolff, ay magpalathala ng dalawang bolyum ng mga araling Cebuano. Ang gramatikang Cebuano ay inilarawan niya ayon sa modelo ni Bloomfield.

Ang "A Contrastive Study of the Phonological System

of English and Cebuano-Bisayan and How the differences Affect the Teaching of English as a Second Language to Cebuano-Bisayan Learners", ay isang pagsusuri at paghahambing ng mga ponemang segmental at suprasegmental ng Ingles at Cebuano-Bisayan at kung nagkakabisa ang pagkakahawig at pagkakaiba ng pag-aaral ng isang Cebuano ng Ingles.

Ilocano. Ang unang diskripsiyong isinagawa pagkatapos ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig sa gramatikang Ilocano ay inilahad sa 'Intensive Course' nina H. McKaughan at J. Forster (1952). Ang nasabing gramatika ay inihanda upang magsilbing patnubay o modelo sa paghahanda ng katulad ng mga gramatika sa ibang wika sa Pilipinas sa darating na mga taon. Ibinatay ito sa 'Outline of Ilocano Syntax' ni Bloomfield.

Isa namang 'transformational-generative grammar' ng Ilocano ang sinulat ni Constantino (1959) para sa kanyang Ph. D. disertasyon. Ang modelong ginamit dito ay ang gramatikang inilahad ni Chomsky sa kanyang 'Syntactic Structures'. Si B. Sibayan, (1961) sa kanyang Ph. D. disertasyon ay nagsagawa rin ng isang pahambing na pagsusuri sa mga ponemang segmental ng Ilocano at Ingles.

Kapampangan. Isang tesis sa masters ni Castillo (1955) ang nesulat sa U.P. na tumalakay sa balangkas ng

mga pangungusap sa Kapampangan na ginamit ang modelo ni Bloomfield; isang disertasyon sa Ph. D. ni Clardy (1958) na sumusuri sa mga ponemang Kapampangan, ang kanilang mga alopono at distribusyon; isang artikulo ni Tabasondra (1962) na sumusuri sa mga ponemang Kapampangan, at pagkatapos ay inihambing sa mga ponemang Ingles. Si Perez (1964) ay sumulat ng tesis, na pinamagatang Pampango ang Pilipino Cognates: Sound and Spelling Relationship.

Hiligaynon. Ang balangkas ng Hiligaynon ay sinuri at inihambing sa balangkas ng Ingles nina Juntado (1961) at Ruiz (1963) sa kani-kanilang disertasyon sa Ph. D.

Pangasinan. Ang Pangasinan ay sinuri ni Schachter (1959) sa kanyang disertasyon sa Ph. D. at pagkatapos ay inihambing niya sa Ingles. Ang paglalahad sa disertasyong ito ay batay sa modelong transpormasyunal ni Chomsky sa kanyang 'Syntactic Structure'. Hinati ni Schachter ang kanyang pag-aaral sa dalawang antas: ponolohiya at gramatika. Binansagan ni Schachter ang kanyang gawa na "From Pangasinan to English" sapagkat nilayon ng pag-aaral na matulungan ang mga mag-aaral sa Pangasinan sa pag-aaral ng Ingles.

Waray. Sina J. at I. Wolff (1967) ay sumulat ng isang aklat, 'beginning Waray-waray'. Batay din sa modelo ni Bloomfield ang kanilang pagkakasuri sa nasabing wika.

Masasabing ang Pilipinas ay may kasiglahan sa kilusang linggwistika. Tatlong pambansang samahang pangwika ang nagsisipagtulungan nang melaki sa pagpapaunlad ng disiplinaang ito: Ang Linguistic Society of the Philippines (LSP), Pambansang Samahan sa Linggwistikang Pilipino (PSLP) at Philippine Association for Language Teaching (PALT). Ang tatlong samahang ito ay patuloy sa pagdaraos ng mga seminar pangwika at pagpapalathala ng kani-kanilang diyornal na nagiging daluyan ng mga pag-aaral at pananaliksik na isinagawa sa larangan ng wika.

Si Piczon (1973) ay nagagawa ng isang pag-aaral sa Ateneo de Manila University na pinamagatang, "Elements of Modern Waray". Tinangka niya rito ang matuklasan ang pangangailangan pare sa isang makaagham na paglalarawan ng Waray. Pinag-aralan dito ang mga batayang kayarian ng wika; sa katiyakan ang tungkol sa ponolohikal, morpolohikal at sintaktikal na mga komponent ng wika.

Bagaman ang pembalarilang pag-aaral ay limitado sa mga pormal na aspekto ng Waray, tulad ng pagsusuri ng mga pagkakabuo at distribusyon ng iba-ibang entas ng analisis, hindi rin napasama ang semantikang Waray.

Ang konklusyong nabuo sa pag-aaral ni Piczon pagkatapos nang masidhing pagsusuri ng kayarian ng wikang Waray ay ang mga sumusunod: Ang functional-structural

approach ay sapat upang maglarawan ng mga gramatikal na katangian ng wika. Sa partikular, ang pormalismo na ginamit sa paglalarawan ng Tagalog, Ibanag, at Bikol ay bagama't naaangkop sa masalimuot na wikang Waray.

Ang mga sumusunod na mga puntos panggramatika, na naobserbahan ay naiiba sa Tagalog na ang functional structural descriptive formalism na dati ay inapply.

1. Ang tatlong-puntong sistemang patinig ay ginagamit sa Waray na kasalungat sa limang-puntong sistemang patinig sa Tagalog.

2. Mayroon espesyal na imperatibong modo, para sa halimbawa at tungkulin.

3. Mayroon din iba-ibang porma ng mga pandiwa at mga pluralismong pangngalan, at

4. Mayroon din iba-ibang uri ng quadratic na mga pangungusap na nakilala rin.

Ang nabanggit na pag-aaral ay may kaugnayan sa kasalukuyang pag-aaral, una't una dahil sa kanyang kaligirang Waray, Linggwistika ang saklaw ng pag-aaral na nakatuon sa mga sintaktika ng mga bahagi ng pananalita. Ito rin ay malaki ang maitulong tungo sa malinaw na pag-unawa at paglalarawan ng iba-ibang aspekto ng pandiwa at kasama na ang ibang katangian dito.

Bukod sa mga natuklasan, nagrekomenda rin ang

pag-aaral ni Piczon ng sumusunod: (1) pag-aralan ang reduction patterns ng mga hiram na mga salita sa kapwa inisyul at pangwakas na pusisyon, (2) ang "co-occurrence restrictive" tungkol sa mga salitang-ugat ng pandiwa at ang sapilitang mga panlapi na sila ay namagitan, (3) ang transpormasyunal na mga tuntunin na nagtititayak ng kaugnayan sa pagitan ng pagbubuo ng wika sa isa at ang pagkamasaklaw sa iba, (4) ang iba pang mga transpormasyunal na mga tuntunin tungkol sa katiwalian, pagkahawig, at pagpapakahulugan, at (5) ang mga transpormasyunal na mga tuntunin na nagbibigay ng pormalidad sa pag-iisip ng tagapagsalita at kabatiran tungkol sa wika.

KAUGNAY NA PAG-AARAL

May marami pang mga pag-aaral sa Filipino ang naisagawa na at ang mga ito ay nakakatulong nang malaki sa mga guro at mga mag-aaral sa pagpapaunlad at pagpapayaman ng Wikang Filipino.

Ang wika sa kanyang sariling kasalimutan ay paksa ng maraming mga pag-aaral na iba't ibang linggwistika. Ang ating sariling wika ay mailalarawan at nauri nang maigi, at naihambing sa iba pang wika sa maraming pag-aaral na naisagawa kaya't madali ang pag-aaral sa

kasalukuyan.

Ang bahaging nauukol sa Filipino ay hindi pa masasabing orihinal. Kaya sa pagkakataong ito ilalahad ang mga pag-aaral na nagawa na tungkol sa pagsusuri ng pagkakatulad at pagkakaiba ng unang wika at pangalawang wika.

Sa ngayon, may iilang akdang may kaugnayan sa paksa ng pag-aaral na ito.

Ayon kay Mauricio L. Uy (1971) may maraming mga pag-aaral ng iba't ibang linggwistika ukol sa wika. Tinalakay niya ang mga pagkakaugnay ng mga tunog at baybay ng mga cognates sa Filipino at Sebuwano-Bisaya. Ginamit niya ang pamamaraan pahambing. Natuklasan niya na marami ang magkakatulad na salita sa wikang Sebuwano-Bisaya sa mga talasalitaang Filipino at Sebuwano-Bisaya. Sa wikang Sebuwano-Bisaya walang tunog na /e/ at /a/ maliban sa salitang hiram sa Wikang Kastila at Intsik.

Ang pag-aaral nina Mauro at Ty ay ukol sa paghahambing at palarawang pagsusuri ng mga cognates sa Filipino at Waray at ng implikasyon nito sa pagtuturo. May mga salita sa wikang Filipino at Waray na ginagamit ng mga mamamayan ng Laoang na nasa gawing Hilagang Samar.

Si Yazon (1969) ay gumawa ng pag-aaral tungkol sa pahambing na pagsusuri ng talasalitaan ng wikang Tagalog

sa mataas na paaralan ng Burawan. Pinatunayan sa pag-aaral ng tungkol sa pagkakatatulad ng baybay at kahulugan sa Tagalog at ng mga salitang Kastila at Intsik.

Ang pag-aaral ni Yalladolid (1964) ay ukol sa mga uri ng pang-abay sa Tagalog na ginagamit ng mag-aaral sa Waray sa Mataas na Paaralang Leyte. Napatunayan na maraming magkakatatulad sa salitang Filipino at Waray.

Si Llego (1978) ay gumawa ng isang pag-aaral tungkol sa Talatinigan ng mga pang-uring gamitin sa mga mag-aaral na Waray sa unang taon ng mataas na paaralan, Lungsod ng Tacloban at ng mga piling paaralan sa Sangay ng Leyte. Ang layunin ng pag-aaral ay makatiyak ng kahulugan ng mga pang-uring Filipino na karaniwang ginagamit ng mga mag-aaral ng Waray.

Ang sinulat ni Fe Aldave Yap noong 1970 na pinamagatang, "Mga Tunog sa Filipino Isang Pagsusuring Naglalarawan, ay isang pag-aaral na panlinggwistika. Naglalaman ang unang bahagi ng aklat nang mahusay na paliwanag hinggil sa linggwistika at mga layunin nito. Naglalaman pa rin ito ng tanging mga puna sa mga paksang binibigyan din ng mga kinauukulang mga palaaral lalo na sa kayariang Filipino. Ang pagtatalakay niya sa mga ponemikong Filipino at ang mga saklaw na mga ponemang segmental at suprasegmental ay maliwanag at halos buong-

buo, kaya't mapapansin ng isang Sebuwanong nag-aaral ng Filipino na ang kanyang pag-aaral na ito ay mayaman at kasiya-siyang mapaghanguan ng mga materyales na kailangan. Iba-iba at sagana siya sa mga halimbawa at marami siyang phonetic graph at talahanayan.

Ang pag-aaral ay sumasaklaw sa ponemang segmental sa wikang Filipino at sa suprasegmental at ponemang Leyte-Samar na marami ang magkakatulad. Ang pamaraang pahambing ang ginamit ng mananaliksik sa pag-aaral. Inirekomenda niya na magkaroon nang malawak at galap na pag-aaral ng mga ponemang segmental sa wikang Filipino at Leyte-Samar upang ito ay magamit sa pag-aaral at pagtuturo ng wika.

Si Erlinda A. Tan (1967) ay gumawa ng isang pag-aaral hinggil sa isang pagsusuri ng morpo-sintaktika ng wikang Cebuano-Bisaya at ang mga impluwensiyang ito sa pagkatuto ng wikang Filipino ng mga nagsasalitang Cebuano ay dahil sa mga katangi-tanging kayarian ng wika. Ang pangurang pangalawang wika (Target Language) ay maaari sa paramagitan ng isang maagham na paghahambing sa unang wika at pagbibigay diin sa makahulugang katangian ng wika sa morpolohiya at sintaktika. Ang paghahambing ay isang mabis ng paraan sa agham panlinggwistika. Na ang Cebuano at wikang Filipino ay may katangian, kayariang magkatulad na maaaring gamitin bilang pangunahing kasangkapan sa

pag-aaral ng wikang Filipino. Kapag magkasundo ang kayarian ng unang wika sa pangalawang wika tiyak na walang hadlang (interference) ang mangyayari sa pagkatuto ng wika. Kapag ang Cebuano at wikang Filipino ay magkakaiba sa morpolohiya at sintaksis dahil sa mga pilipit na pambalarila, maaaring magkaroon ng suliranin sa pag-aaral na ito. Dito matatagpuan ng mga mag-aaral ng wika, ang mga kahirapan dahil sa siya ay naimpluwensiya ng mga di-mababago (family set) ng mga ugali ng unang wika. Ang kabatiran ng pagkakatuto ng wika at ang paglalapat ng mga ito sa klase.

Isang pag-aaral ang ginawa ni Praxedes Bulabog (1968) hinggil sa mga kahirapan na matatagpuan ng mga Cebuano-Bisaya sa wikang Filipino dahil sa mga katangian ng tunog ng Filipino na wala sa Cebuano-Bisaya, samakatuwid, di-kinamimihasan (Unfamiliar) ang lahat ng mga kahirapang matatagpuan ng mag-aaral ng Filipino ay nagkakaroon ng mga suliranin sa pagtuturo at pagkatuto ng Filipino bilang pangalawang wika sa mga nagsasalita ng Cebuano. Ito ay nagsisilbing tanglaw ng mananaliksik sa pagsulat ng pag-aaral na ito.

Sa ginawang pag-aaral ni Medelita Cabanag (1979) ukol sa pagsusuring pahambing sa mga pagbabago ng kayarian sa Ingles at Filipino, kanyang natuklasan ang mga pagkakatatulad at pagkakaiba sa mga pagbabago ng kayarian.

Halimbawa sa pagkakatulad, ang wikang Filipino at Ingles ay may mga bahagi ng pananalita tulad ng pangngalan, pang-abay, pandiwa, pang-uri at iba pang gumaganap na salita (function words). Ang mga panuring ay maaaring alinman sa mga bahagi ng pananalita. Ang Ingles at Filipino na mga pangngalan ay nakikilala sa kanilang mga pananda. Makaagapay ang mga pandiwa sa Ingles at Filipino: Sa pagkakaiba naman sa Ingles ayon sa kayarian. Ang mga pang-uri ay maaari na unang pusisyon o sa huling pusisyon sa pagiging panuring ng mga pangngalan. Sa kaayusan ng mga salita (word order) ang mga nag-iisang salita sa mga panuring ay nauuna sa pangngalan samantalang ang mga na-iisang salita ng mga panuring sa wikang Filipino ay sunod nito. Sa Ingles kapag may magkasunod na mga dalawang pangngalan, ang unang pangngalan ay nagiging panuring ng ikalawang pangngalan. Hindi ito mangyayari sa wikang Filipino. Gayunman, ang naturing pag-aaral ay may delimitasyon sa tatlong aspekto lamang ng pandiwa sa wikang Filipino at Waray.

Sa Ingles ang tatlong anyo ng mga pandiwa (verbals) ay maaaring maging panuring ng mga pang-ulong pangngalan (noun head words). Sa tatlong anyo "to" ay nasa huling pusisyon at ang dalawa ay nasa unang pusisyon. Ito ay ang (ing) (ed) na mga anyo. Sa wikang Filipino ang panuring na

pandiwa ay laging nasa huling pusisyon. Kung sa Ingles may mga marker na pangngalan (noun markers) sa Filipino ay may mga pananda sa pokus (focus marker). Ang mga lumaganap na salita na tumuturing sa pandiwa sa kayarian sa Ingles ay nasa huling pusisyon samantala sa Filipino ay nasa unahang pusisyon.

Si Flor de Jasmine Navarro (1979) ay nagtalakay ng isang pagsusuri hinggil sa mga napapalitan na mga pandiwa sa Cebuano. Sa ganang kaniya, may makabagong paraan ang ginawa ng mga linggwista sa pag-aaral ng wika, sa pamamagitan ng "case grammar" na nagtatangkang malaman ang sinasalita ng nagsasalita bukod pa sa mga alintuntunin na malalim na kayarian ng wika. Ang wikang Cebuano tulad ng ibang wika ay may seriling anyo o kayarian. Ang likas (inherent) na katangian ng wikang Cebuano ay ang mga nahahalinhan ng mga pandiwa (replaceable verbs). Ang mga pandiwang ito ay napapalitan ng mga panlapi kaya ang lumalabas sa ibabaw na kayarian (surface structure) ay isang begong pandiwa.

Sapagkat ang pandiwang ito ay nakikita sa malalim na kayarian (deep structure) ang mga mag-aaral ng wika ay madaling makilala sa pamamagitan ng "case grammar approach" samakatuwid, madaling naunawaan ang ibig ipahiwatig ng nagsasalita.

Sina Gardner at Lambert (1977) ay nagpahayag na magiging epektibo ang pag-aaral ng wika kung alam o may kasanayan sa pangalawang wika. Sa wastong pamamaraan at pagganyak, ay magiging bilinggwal ang isang tao na hindi nawawala ang kanyang tunay pagkakakilanlan.

Kung aalamin batay sa ugaling Filipino kung ang Pambansang Wika ng Pilipinas ay masariling isipin na ang Pambansang Wika ng Pilipinas ay walang iba kundi Ingles. Ang mga administrador ng mga paaralan ay Ingles. Ito ay ginagamit din sa anumang talakayan at sa paglutas ng mga desisyon. Ang wikang ginagamit ng mga tagapagsalita ng unang wika ay ayon sa antas ng edukasyon. Ang Ingles ang ginagamit ng mga edukador at ang ginagamit ng mga mangmang ay ang kanilang lokal na kinagisnang wikain tulad ng Tagalog, Ilokano at Bisaya.

Ibinunyag ni Alonzo na ang Ingles ay higit na gamitin sa pakikipagtalastasan upang bigyang diin ang ukol sa pambansang wika. Iginiit ni Gonzales na ang Filipino ay madaling pag-aralan kaysa sa Ingles. Kapag ito ay natutuhan na, ito ay madaling pananatilihin o kaya palawakin. Naipahayag din ni Alicia S. Go na ang nagsasalita ng Ingles ay "optimistic" at ang Ingles ay pumapangalawa lamang sa wikang Filipino.

Ayon kay Ripalda (1988) ang mga pandiwang Waray

ay nag-iiba o nagbabago ayon sa lugar o pook, gaya ng Kanluran ng Timog ng Leyte ay naiiba sa Silangan at Hilagang Leyte.

Sa pag-aaral naman ni Acosta (1979) tungkol sa mga salitang pangnilalaman sa Filipino at Pangasinan, inilarawan niya ang pagkakatulad at pagkakaiba nito. Napag-alaman niya na maraming pagkakatulad o pagkakahawig sa anyo at kahulugan ang wikang Filipino at Pangasinan maliban sa ilang salita na iba ang baybay ngunit ang bigkas ay magkatulad.

Isa ring pagsusuring pahambing ang ginawa ni Sister Fe Policerpio (1973) tungkol sa mga sistema at pormal na ginagamit sa Tagalog at Ilocano na nagbibigay sa pangungusap ng tanging kahulugan at kaugnayan. Napag-alaman niya ang dalawang wika ay may pagkakatulad at may pagkakaiba. May mga antes ng mga sagabal (hierarchy of difficulties) na kakaharapin ng isang guro sa wikang Filipino na nagtuturo sa mga mag-aaral na Ilocano, gaya ng mga sumusunod: mga pananda at pang-ugnay, implikasyon, kaayusan, diin, tumbasan ng mga anyo at titik. Sa ginawang pag-aaral lumitaw na ang Filipino at Ilocano ay magkakatulad at magkakaiba sa kayariang pambalarila.

Sa ginawang pagsusuri ni Imelda Yered Flores (1970) ibinigay niya ang kontrast na analisis ng

Cebuano at sistemang nominal sa Ingles, napag-alaman niya na ang mga suliraning pambalerila sa unang wika at pangalwang wika sa pamamagitan ng pahambing na pagsusuri. Na ang pagkatuto ng wika ay hindi lamang matitiyak sa mga paraan at pamamaraan sa pagtuturo kundi ayon sa malaki-laking panahon na igugugol, sa liit ng klase, sa pagbibigay diin sa pagsasagay ng bisa sa paglinang ng mga bagong "set" sa mga ugaling pangwika. Ang kanyang ginawang pahambing na pagsusuri ay isang pangunahing hakbang upang maging batayan sa mga kasangkapan sa pagtuturo.

Ang pag-aaral na ginawa ni Maria Luisa Castrillo (1955) na pinamagatang, "Pampango Syntax" ay nagbigay ng makabuluhang resulta sa linggwistikang patakarin ng antas sintaktika na ganap sa wikain ng Pilipinas.

Kaugnayan ng mga Sinuring Literatura at Pag-aaral sa Kasalukuyang Pag-aaral

Ang mga sinuring literatura at pag-aaral ay lubhang mahalaga at makahulugan sa kasalukuyang pag-aaral. Ito ay may malaking kaugnayan sa kasalukuyang pag-aaral dahil sa ito ay may kinalaman sa mga makabagong pag-aaral ng balarila na tumatalakay sa mga bahagi ng pananalita, ponema, morpolohiya, ponolohiya, pantig, salita, mga pangungusap, palatunugen, palaugneyan, talasalitaan, tunog at baybay.

Ang mga pag-aaral at literatura na sinaliksik ay makakatulong nang malaki sapagkat ito ay tumatalakay ng mga aralin na kahawig ng kasalukuyang pag-aaral ang ukol sa mga kambalerila at linggwistikang pag-aaral hindi lamang sa mga pandiwa ng wikang Filipino at Waray kundi sa ibang bahagi ng mga pananalita.

Sa mga gurong Waray na nagtuturo ng wikang Filipino at sa mga mag-aaral, ang pag-aaral at literatura ay maaaring megamit na lubusan upang lalong mapadali at maparaan ang pagtuturo at pagkatuto ng anumang wika, malaking malaki rin ang naiambag ng isang pag-aaral tungkol sa mga elementong Waray na nagbibigay ng malinaw at tiyak na paglalarawan ng mga baryabol ng pag-aaral.

Sa huli, ang tinalakay na mga literatura at mga sinuring pag-aaral ay nagsisilbing gabay tungo sa pagsuri at pagpapakahulugan upang lubos na maunawaan ang magsasagawa, maugnayin at makahulugang pag-aaral.

KABANATA III

METODOLOHIYA

Disenyo ng Pananaliksik

Ang pamaraang ginamit ng mananaliksik sa pag-aaral na ito ay ang palarawang etnograpi (descriptive ethnographic survey). Ginamit ito ng mananaliksik sa dahilang ito ay nauukol sa madetalyeng paglalarawan ng sosyal at kultural na penomena, sa behebyoral at mga anyong artifactual na napagmasdan sa larangan at makukuha sa mga pahayag ng mga impormante tungkol din sa mga sosyal at kultural na mga penomena kung ang obserbasyon ay hindi posibleng maisagawa.

Sa ilalim nito ay isa ring etnolinggwistikang pag-aaral na nilayong tiyakin ang mga pagkakaibang morpolohikal ng mga pandiwa sa Filipino at Waray sa mga aspektong naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa na isinaalang-alang ang iba't ibang uri ng panlapi ng wikang Filipino.

Makikita ang konkretong ilustrasyon ng disenyo ng pag-aaral sa Figura 2, pahina 72 at sinusundan ng mga tiyak na paliwanag.

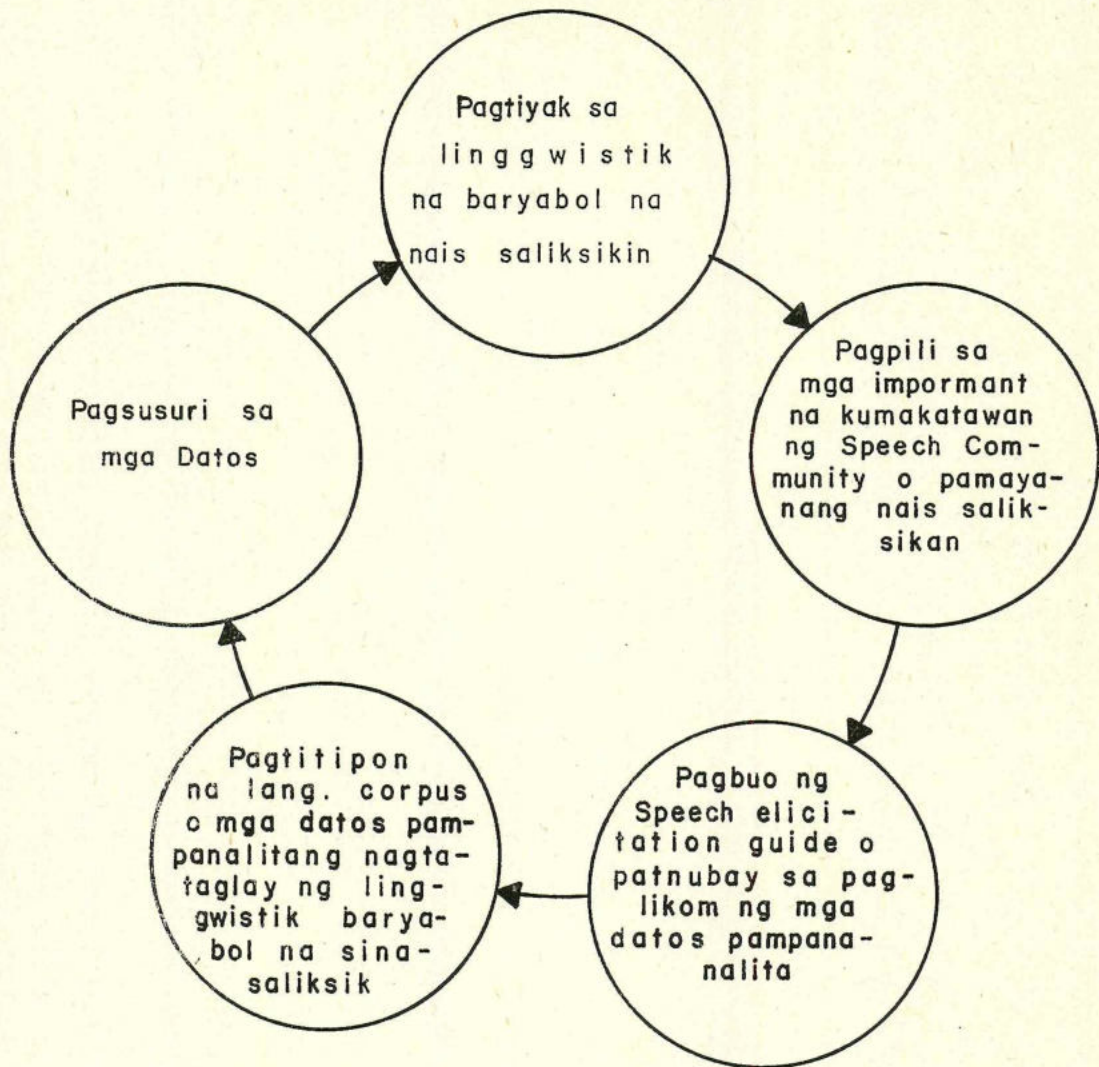

Figura 2. Isang Paglalarawan ng Saykol ng Etnolinggwistikang Pag-aaral.

Saan ang/sa:

- Hakbang 1 - ay naglalayong matiyak ng mananaliksik ang linggwistik na baryabol na walang iba kundi ang pagkakaibang morpolohikal.
- Hakbang 2 - Pipiliin ng mananaliksik ang speech community to pamayanang saan sinasalita ang wikang pampaaralan at pipiliin din ang mga impormante na siyang hanguan ng language corpus o mga datos ng pananalitang pinag-aaralan.
- Hakbang 3 - Bubuuin ng mananaliksik sa tulong ng mga ekspert o kasangguni sa wika, ang Speech Elicitation Guide o Patnubay sa paglikom ng mga datos Pampananalita.
- Hakbang 4 - Pupunta ang mananaliksik sa pamayanang saan naroon ang mga piling impormante upang makuha ang mga aktwal ng mga datos pampananalitang nagtataglay ng linggwistik baryabol na pinag-aralan.
- Hakbang 5 - Susuriin at bibigyan kahulugan ang mga ito ay tumutugon at mauugnay sa linggwistik baryabol na pinag-aralan.

Ang mga Impormante

Pitumpu't limang (75) mga gurong may kaalaman sa wikang Filipino at Waray ang magsilbing mga impormante sa pag-aaral na ito. Sila ay galing sa walong (8) mga paaralang elementarya, sekondarya at kolehiyo ng Catbalogan, Samar. Ang mga paaralang ito ay Paaralang Sentral ng Catbalogan I (PSC-I), (2) Paaralang Sentral ng Catbalogan II (PSC-II), (3) Paaralang Sentral ng Catbalogan III (PSC-III),

(4) Pambansang Paaralan ng Samar (PPS), (5) Samar Regional School of Fisheries (SRSF), (6) Samar State Polytechnic College (SSPC), (7) Samar College (SC) at (8) Sacred Heart College (SEC).

Purposive sampling ang ginamit sa pagpili ng mga kalahok sapagkat mga gurong taal na Waray at mahusay sa Filipino ang kasali sa pag-aaral. Tiniyak din na ang mga gurong ito ay mainam na hanguan ng mga pananalitang nagtataglay ng linggwistik baryabol na pinag-aralan. Makikita sa talahanayan 1 ang distribusyon ng mga nasabing impormante.

Talahanayan 1

Bilang ng mga Impormante sa Bawat Paaralan
at Antas ng Tinuturuan

Mga Paaralan	Antas ng Tinuturuan				Bahagdan (%)
	Elemen- tarya	Sekon- darya	Tersiyar- yo	Blg. ng Impormante	
PSC - I	6			6	8.0
PSC - II	6			6	8.0
PSC - III	6			6	8.0
PPS (SNS)		5		5	6.68
SRSF		5	5	10	13.33
SSPC		5	5	10	13.33
SC	6	5	5	16	21.33
SHC	6	5	5	16	21.33
Kabuuang Bilang	30	25	20	75	100.00

Ang mga Baryabol

Ang linggwistik baryabol na binigyan tuon sa pag-aaral na ito ay iba-ibang mga pandiwang Filipino at Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa. Ang pagkakaiba mito ayon sa kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon.

Ang Instrumentasyon

Ang talatanungang ginamit sa pag-aaral na ito ay ginawa ng mananaliksik. Binuo niya ito batay sa kanyang pangangalap ng mga pandiwang Filipino at Waray na karaniwang gamitin sa iba-ibang pagkakataon. Binuo rin niya ang isang tinatawag na Speech Elicitation Guide sa pakikipanayam bilang patnubay sa paglikom ng mga kinakailangang mga datos pampananalita at isang Casette Recorder ang ginamit sa paglikom ng mga impormasyon. Ang nasabing instrumento ay naglalaman ng mga bahaging ito.

- I. Mga Datos Personal
- II. Mga Pandiwa at Panlapi sa Filipino at Waray
- III. Mga Puna't Reaksyon

Sa paggamit ng Casette Recorder, kailangan ang mga blankong teyp upang makuha ang mga datos pampananalita sa mga impormante.

Ginamit ang sumusunod sa pag-iiskor at pagpapaka-

hulugan sa mga natipong datos.

<u>Iskor</u>	<u>Pagpapakahulugan</u>
1	Magkatulad, kung walang anumang kaibhan
2	Kung nag-iiba sa porma o bigkas
3	Kung nag-iiba sa kayarian o kahulugan
4	Kung nag-iiba sa kayarian, kahulugan at gamit o distribusyon
5	Kung absent category o sadyang wala sa Waray

Pagtipon ng mga Datos

Humingi ang mananaliksik ng pahintulot sa mga pinuno ng paaralan upang makipanayam sa mga piniling impormante. Dala ang patnubay sa paglikom ng mga datos pampananalita o Speech Elicitation Guide at Radio Casette Recorder isa-isang pinuntahan ng mananaliksik ang mga piniling kasangkot.

Aktuwal na pinuntahan at kinapanayam ng mananaliksik ang mga Impormante batay sa nilalaman ng Speech Elicitation Guide. Nakabukas ang Casette Recorder habang nagsasalita ang impormante upang makuha ang pananalitang nagtataglay ng linggwistik baryabol na pinag-aralan. Ang mga nakatayp na interbyu ay itrinanskryb at ipinakita ang porma, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa ng Filipino at Waray.

Pagsusuri at Pagpapakahulugan sa mga Datos

Sa mga nakatranskryb na datos, ginawa ang pag-iiskor, pagkatapos ay kinuha ang difference score o ang pagkakaibang iskor na maaaring 1, 2, 3, 4, o 5. Kinuha rin ang panggitnang pagkakaibang iskor na siyang binigyang kahulugan ayon sa paraan ng pag-iiskor at pagpapakahulugang ginamit sa pag-aaral.

Pagsusuri at Paglalapat Istatistikal ng mga Datos

Ang mga datos na nalikom sa kasagutan ng mga talatanungan ay itinalay at sinuri ng pares-pares. Ito ay inilahad, sinuri, ipinagpakahulugan at nilipatan ng tamang estatistika. Dito nalaman ang mga nagkakaibang morpolohikal ng mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa. Kinuha ang pangkakaibang iskor na maaaring 1, 2, 3, 4, o 5. Kinuha rin ang panggitnang iskor at binibigyan ng kahulugan ayon sa paraan ng pag-iiskor at pagpapakahulugan. Ang pangkalahatang tamtaming panukat ay matataya sa panggitnang formulang ito:

$$\bar{X} = \frac{\sum f_i x_i}{N}$$

Saan:

F_i = is the frequency for the i th scale

X_i = is the value assigned to the i th scale

N = Kabuuang bilang ng mga impormante

Ang pangkalahatang nabuong tamtamang panukat ay ipinagpakahulugan batay sa sumusunod na arbitrary scale:

Lawak ng Katumbas

Pagpapakahulugan

4.51 - 5.00

Absent category o sadyang wala sa Waray

3.51 - 4.50

Nag-iiba sa kayarian, kahulugan at gamit o distribusyon

2.51 - 3.50

Nag-iiba sa kayarian at kahulugan

1.51 - 2.50

Nag-iiba sa kayarian o bigkas

1.00 - 1.50

Walang pagkakaiba

Upang makuha ang mga pagkakaibang morpolohikal ng dalawang wika, kinuha ang tamtamang iskor ng kabuuang kasagutan ng mga impormante. Kinuha rin ang kabuuang iskor sa bawat wika sa pagpaparami ng panukat ng mga kalahok sa kabuuang bilang ng kasagutan. Ang tamtamang iskor sa bilang kalahok ay kinuha at ipinagpakahulugan ayon sa panukat ng bawat indikator.

Ang t-test ng kahalagahan ay ginamit upang malaman ang pagkakaiba o pagkakatulad ng dalawang wika sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap

at gaganapin pa.

Ang pormula ng t-test:

$$t = \frac{\bar{d}}{Sd/N} \quad \text{Saang ang } \bar{d} \text{ ay mean difference}$$

$$Sd = \sqrt{\frac{N \sum d^2 - (\sum d)^2}{N(N-1)}}$$

N = bilang ng cases

Ang Analysis of Variance (ANOVA) ay ginamit nang matasa ang critical F-value kung ito ay nasa rehiyon ng pagtanggap o di-pagtanggap na hipotesis.

Sa ibaba ay ang pormula ng Analysis of Variance (ANOVA)

SV	df	SS	MS	F
Between	k-1	$\frac{k \sum E_t^2 - C}{J = \sum n_j}$	$\frac{MS}{MS \text{ Within}}$	
Within	N-k	SS Total - SS Between	$\frac{SS \text{ within}}{N-k}$	
Total	N-1	$\sum EX^2 - C$		

Saan: N = Kabuuan ng Cases

Ang K = Bilang ng pangkat na pinaghahambing
matasa ang critical = Correction Factor or term = $\frac{(\sum EX)^2}{N}$
pagtanggap o di-pagtanggap na hipotesis.

Sa ibaba ay ang pormula ng Analysis of Variance (ANOVA)

SV	df	SS	MS	F
----	----	----	----	---

Ang computed F-value ay inihambing sa tabular Value sa .05 antas ng kahalagahan kung ang computed F-value ay mababa kaysa Tabular F-value. Ito ay may pagkakasundo o walang pagkakasundo sa tatlong pangkat ng mga tagasagot o impormante.

KABANATA IV

PAGLALAHAD, PAGSUSURI, AT PAGPAFAKAHULUGAN NG MGA DATOS

Ang kabanatang ito ay naglalahad ng mga kinalabasan ng pag-aaral tungkol sa mga pagkakaibang morpolohikal ng mga pandiwa ng wikang Filipino at Waray. Gaya ng isinasaad sa mga unang kabanata, ang tagpuan ng pag-aaral ay sa kanlurang bahagi ng Samar, sa Catbalogan, ang kabiserang bayan ng lalawigan.

Ang mga impormante ay binubuo ng pitumpu't lima (75) mga guro na nababahagi sa sumusunod: 30 sa elementarya, 25 sa sekondarya at 20 sa tersiyaryo. Ang mga ito ay galing sa walong mga paaralan na saklaw ng pag-aaral. Nakuha ang mga datos sa pamamagitan ng speech elicitation guide. Inilahad, sinuri at ipinagpakahulugan ang mga nilikom na datos asyon sa pagkasunud-sunod ng mga tiyak na katanungan at sa masususing analisis ng mananaliksik.

Ang Kayariang Ponolohikal, Kahulugan
at Distribusyon sa mga Pandiwa sa
Wikang Filipino sa mga Aspektong
Pawatas, Naganap na, Kasalucuyang
Ginaganap at Gaganapin pa

Ang talahanayan 2 sa pahina 84 ay nagpapakita ng mga kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon

ng mga pandiwang Filipino ayon sa iba't ibang aspekto. Ayon sa pagsisiyasat may labimpitong (17) panlapi ang ginamit dito.

Ang panlaping um ay maaaring gamitin na unlapi at gitlapi sa pagbuo ng mga pandiwa. Ginagamit na unlapi kung a salitang-ugat ay nagsisimula sa patinig. Ginagamit na gitlapi ito kapag ang salitang-ugat ay nagsisimula sa katinig. Sa pawatas at naganap na, ang salita ay walang pagbabago. Sa aspektong naganap pa, ang panlaping um at patinig na i ay nasa pagitan ng salita at ikinakabit ang salitang-ugat. Sa aspektong gaganapin pa, ang panlaping um ay kinakaltas at inuulit lamang ang unang pantig ng salitang-ugat.

Ang mga pandiwang banghay sa ma ay nag-iiba ang anyo ayon sa mga aspekto. Ang mga pandiwa ay walang pagbabago kundi ang mga panlapi lamang. Sa aspektong pawatas, ang panlaping ma ay ikinakabit sa unahan; sa aspektong naganap na, ang panlaping ma ay napapalitan ng na at ikinakabit ang salitang-ugat; sa aspektong gaganapin pa, ang panlaping ma ay mananatiling na ngunit inuulit ang unang pantig ng salitang-ugat. Gaya ng panlaping ma, ang panlaping mag ay magkatulad ang pagkakabuo.

Sa panlaping i at in sa aspektong pawatas, ang salitang-ugat ay nasa unahan at ang panlaping in ay ikinakabit sa hulihan. Sa aspektong naganap na, ang in

ay ikinakabit sa unahan ng salitang-ugat. Sa aspektong nagaganap pa, ang in ay nasa unahan at inuulit ang unang pantig ng salitang-ugat. Sa aspektong gaganapin pa lamang, inuulit ang unang pantig at ang panlaping in ay ikinakabit sa hulihan ng salitang-ugat.

Sa aspektong pawatas, ang panlaping in, hin at han ay maaaring nasa unahan at hulihan. Karaniwang ang panlaping an o han ay ikinakabit sa hulihan ng salita, sa mga aspektong nagaganap na, nagaganap pa at gaganapin pa.

Ang mga panlaping mang, magpa, makipag, maki at magka ay palaging nasa unahan ng salita ngunit napapalitan ito ng na kapag nasa aspektong nagaganap na, nagaganap pa at gaganapin pa. Kung minsan ang panlaping mang ay nagkakaroon nang lubusang asimilasyon ng mga titik gaya ng halimbawang tulad ng pandiwang bingwit, buntal, pista at pitas. Ang panlaping mang ay napapalitan ng mam kapag ang salita ay nagsisimula sa titik na p, at b. Ay man kapag ang salitang sinusundan ay mga katinig na d, l, r, s at t.

Ang panlaping ipa ay ikinakabit sa unahan ng salita sa aspektong nagaganap na at ito ay kinakabitan ng gitlaping in at inuulit ang unang pantig ng salita. Sa aspektong nagaganap pa, pinapalitan ang ipa ng ipina sa

Talahanayan 2. Mga Pandiwang Filipino sa Kayariang
Ponolohikal, Kabuuan at Distribusyon
ayon sa Iba't Ibang Aspekto

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
um	salok,	/salok/		Pagkuha ng		Pandiwa
(ap)	sumalok	/sumasalok/		tubig sa gripo		pandiwa
(ann)	sumalók,	/sumalok/		o balon		pandiwa
(anp)	sumasalók	/sumasalok/				pandiwa
(agp)	sasalók	/sasalok/				pandiwa
	basa	/basa/		Pagtunghay sa		pandiwa
				nasusulat o		
(ap)	bumasa	/bumasa/		nalilimbag		pandiwa
(ann)	bumasa	/bumasa/				pandiwa
(anp)	bumabasa	/bumabasa/				pandiwa
(agp)	babasa	/babasa/				pandiwa
	bili	/bili/		kompra, angkat,		pandiwa
				pakyaw, halaga,		
(ap)	bumili	/bumili/		presyo ng pagka-		pandiwa
(ann)	bumili	/bumili/		bili, pagkaroon		
(anp)	bumibili	/bumibili/		ng isang bagay		pandiwa
(agp)	bibili	/bibili/		sa pamamagitan		pandiwa
				ng pera		
	igib,	/igib/		pagsalok ng		pandiwa
(ap)	umigib	/umigib/		tubig mula sa		pandiwa
(ann)	umigib	/umigib/		poso o balon,		pandiwa
(anp)	umiigib	/umiigib/		sagap		pandiwa
(agp)	iigib	/iigib/				pandiwa
	sulat	/sulat/		kalatas, liham		pangngalan
(ap)	sumulat	/sumulat/				pandiwa
(ann)	sumulat	/sumulat/				pandiwa
(anp)	sumusulat	/sumusulat/				pandiwa
(agp)	susulat	/susulat/				pandiwa
	takbo	/takbo/		hakbang na		pandiwa
				mabilis at		
(ap)	tumakbo	/tumakbo/		madalas		pandiwa

Talahanayan 2 (karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
(ann)	tumakbo ¹	/tumakbo/				pandiwa
(anp)	tumatakbo	/tumatakbo/				pandiwa
(agp)	tatakbo	/tatakbo/				pandiwa
	tayo ⁴	/tayo/		kundisyon, kalagayan, tindig		pandiwa
(ap)	tumayo ¹	/tumayo/				pandiwa
(ann)	tumayo	/tumayo/				pandiwa
(anp)	tumatayo	/tumatayo/				pandiwa
(agp)	tatayo	/tatayo/				pandiwa
Ma	bali	/bali/		putol		pandiwa
(ap)	mabali ¹	/mabali/				pandiwa
(ann)	nabali	/nabali/				pandiwa
(anp)	nababali	/nababali/				pandiwa
(agp)	mababali	/mababali/				pandiwa
	galit	/galit/		ngitngit, ma- tinding hina- nakit (sama ng loob) poot, pagdaramdam, pagkamuhi, pagkayamot		pang-uri pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa
(ap)	magalit	/magalit/				
(ann)	nagalit	/nagalit/				
(anp)	nagagalit	/nagagalit/				
(agp)	magagalit	/magagalit/				
	higa ¹	/higa/		tumba, timbu- wang, naka- hilata, hapay, nakahimlay		pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa
(ap)	mahiga ¹	/mahiga/				
(ann)	nahiga	/nahiga/				
(anp)	nahihiga ¹	/nahihiga/				
(agp)	mahihiga	/mahihiga/				
	limot	/limot/		pagkawala sa alaala o isipan o loob, di-ina- asikaso, di- alintana, di- alumana, wala sa loob		pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa
(ap)	malimot	/malimot/				
(ann)	nalimot	/nalimot/				
(anp)	nalilimot	/nalilimot/				
(agp)	malilimot	/malilimot/				

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa : Kayariang Ponolohikal : Kahulugan : Distri-
busyon

	tulog	/tulog/	idlip, himlay, pandiwa kalagayang pikit	
(ap)	matulog	/matulog/	ang mga mata atpandiwa	
(ann)	natulog	/natulog/	walang malay pandiwa	
(anp)	natutulog	/natutulog/	na; kabaligta- pandiwa	
(agp)	matutulog	/matutulog/	rang ng gising pandiwa at mulat	
Mag	dasal	/dasal/	pag-ampo sa pandiwa Diyos	
(ap)	magdasal	/magdasal/		pandiwa
(ann)	nagdasal	/nagdasal/		pandiwa
(anp)	nagdadasal	/nagdadasal/		pandiwa
(agp)	magdadasal	/magdadasal/		pandiwa
	laba	/laba/	paglilinis ng pandiwa kasuotan	
(ap)	maglaba	/maglaba/		pandiwa
(ann)	naglaba	/naglaba/		pandiwa
(anp)	naglalaba	/naglalaba/		pandiwa
(agp)	maglalaba	/maglalaba/		pandiwa
	laro	/laro/	palakasan, pandiwa libangan	
(ap)	maglaro	/maglaro/		pandiwa
(ann)	naglaro	/naglaro/		pandiwa
(anp)	naglalaro	/naglalaro/		pandiwa
(agp)	maglalaro	/maglalaro/		pandiwa
	salita	/salita/	wika, lenggwa- pandiwa he, sabi; dis- kurso, pahayag	
(ap)	magsalita	/magsalita/	espresyon, pandiwa	
(ann)	nagsalita	/nagsalita/	pangungusap pandiwa	
(anp)	nagsasalita	/nagsasalita/		pandiwa
(agp)	magsasalita	/magsasalita/		pandiwa
	turo	/turo/	tukoy, aral, pandiwa aralin, lik- siyon, akay,	
(ap)	magturo	/magturo/	payo, tuntun, pandiwa	
(ann)	nagturo	/nagturo/		

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
(anp)	nagtuturo	/nagtuturo/		dapat malaman		pandiwa
(agp)	magtuturo	/magtuturo/		o matutuhan		pandiwa
	in	aruga	/aruga/			
				pag-asikaso;		pandiwa
				pag-iintindi;		
(ap)	arugain	/arugain/		pag-alaga, pag-		pandiwa
(ann)	inaruga	/inaruga/		iingat, kandi-		pandiwa
(anp)	inaaruga	/inaaruga/		li, tangkili,		pandiwa
(agp)	aarugain	/aarugain/		taguyod, pag-		pandiwa
				mamahala		
		isip	/isip/			
				palagay, akala,		pandiwa
				bulay, muni, kuro,		
(ap)	isipin	/isipin/		intindi, unawa,		pandiwa
(ann)	inisip	/inisip/		hinagap, ideya,		pandiwa
(anp)	iniisip	/iniisip/		wari, alam,		pandiwa
(agp)	iisipin	/iisipin/				pandiwa
		kain	/kain/			
				pagkukunsomo		pandiwa
				ng pagkain,		
(ap)	kainin	/kainin/		paglalagay ng		pandiwa
(ann)	kinain	/kinain/		pagkain sa ti-		pandiwa
(anp)	kinakain	/kinakain/		yan; lamon,		pandiwa
(agp)	kakainin	/kakainin/		kunsomo sa pa-		pandiwa
				nustos, pang-		
				gatong		
		pukaw	/pukaw/			pandiwa
				gisingin, ta-		
(ap)	pukawin	/pukawin/		wagang-pansin		pandiwa
(ann)	pinukaw	/pinukaw/				pandiwa
(anp)	pinupukaw	/pinupukaw/				pandiwa
(agp)	pupukawin	/pupukawin/				pandiwa
		tahi	/tahi/			
				trabahong gina-		pandiwa
				gawa sa pamama-		
(ap)	itahi	/itahi/		gitan ng kara-		pandiwa
(ann)	itinahi	/itinahi/		yom at sinulid,		pandiwa
(anp)	itinatahi	/itinatahi/		maaring sa ma-		pandiwa
(agp)	tatahiin	/tatahiin/		kina o kamay		pandiwa

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
an, han						
at	bagsak	/bagsak/		hulog, lagpak,		pandiwa
nan				laglag, tumba, buwal		
(ap)	bagsakan	/bagsakan/				pandiwa
(ann)	binagsakan	/binagsakan/				pandiwa
(anp)	binabagsakan	/binabagsakan/				pandiwa
(agp)	babagsakan	/babagsakan/				pandiwa
	bukas	/bukas/		di-sarado, ab-		pandiwa
				yerta, walang		
(ap)	bukasan	/bukasan/		takip, hayagan,		pandiwa
(ann)	binukasan	/binukasan/		lantad, bukad-		pandiwa
(anp)	binubukasan	/binubukasan/		kad		pandiwa
(agp)	bubukasan	/bubukasan/				pandiwa
	harang	/harang/		hadlang, halang,		pandiwa/
				trangka		pangngalan
(ap)	harangan	/harangan/				pandiwa
(ann)	hinarangan	/hinarangan/				pandiwa
(anp)	hinaharangan	/hinaharangan/				pandiwa
(agp)	haharangan	/haharangan/				pandiwa
	sara	/sara/		ipinid, kasa-		pandiwa
				lungat ng bukas		
(ap)	sarhan	/sarhan/				pandiwa
(ann)	sinarhan	/sinarhan/				pandiwa
(anp)	sinasarhan	/sinasarhan/				pandiwa
(agp)	sasarhan	/sasarhan/				pandiwa
	tawa	/tawa/		halakhak, hagak-		pandiwa
				gak, halikhik,		
(ap)	tawanan	/tawanan/		slik-ik, agik-		pandiwa
(ann)	tinawanan	/tinawanan/		ik, pag-ukulan		pandiwa
(anp)	tinatawanan	/tinatawanan/		ng tawa, alahiin,		pandiwa
(agp)	tatawanan	/tatawanan/		halakhakan		pandiwa
Mang	bingwit	/bingwit/		panghuli para		pandiwa
				sa pamansing-		

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa : Kayariang : Kahulugan : Distri-
Ponolohikal : busyon

(ap)	mamingwit	/mamingwit/	pansing	pandiwa
(ann)	namingwit	/namingwit/		pandiwa
(anp)	namimingwit	/nambibingwit/		pandiwa
(agp)	mamimingwit	/mambibingwit/		pandiwa
	buntal	/buntal/	suntok, dagok, bigwas, sapok	pandiwa
(ap)	mamuntal	/mambuntal/		pandiwa
(ann)	namuntal	/nambuntal/		pandiwa
(anp)	namumuntal	/nambubuntal/		pandiwa
(agp)	mamumuntal	/mambubuntal/		pandiwa
	hugas	/hugas/	hinaw, banlaw, linis, anlaw,	pandiwa
(ap)	manghugas	/manghugas/	langgas	pandiwa
(ann)	nanghugas	/nanghugas/		pandiwa
(anp)	nanghuhugas	/nanghuhugas/		pandiwa
(agp)	manghuhugas	/manghuhugas/		pandiwa
	pista	/pista/	araw ng pagdi-riwang o pangilin	pandiwa
(ap)	mamista	/mampista/		pandiwa
(ann)	namista	/nampipista/		pandiwa
(anp)	namimista	/nampipista/		pandiwa
(agp)	mamimista	/mampipista/		pandiwa
	pitas	/pitas/	sungkit, pupol, pigtas	pandiwa
(ap)	mamitas	/mampitas/		pandiwa
(ann)	namitas	/nampitas/		pandiwa
(anp)	namimitas	/nampipitas/		pandiwa
(agp)	mamimitas	/mampipitas/		pandiwa
Maka	dalo	/dalo/	pagdating, pag-pantaw, dalaw, punta, tungo	pandiwa
(ap)	makadalo	/makadalo/		pandiwa
(ann)	nakadalo	/nakadalo/		pandiwa
(anp)	nakakadalo	/nakakadalo/		pandiwa
(agp)	makakadalo	/makakadalo/		pandiwa

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
	inis	/inis/		yamot, suya, suklam, galit		pang-uri
(ap)	makainis	/makainis/				pandiwa
(ann)	nakainis	/nakainis/				pandiwa
(anp)	nakakainis	/nakakainis/				pandiwa
(agp)	makakainis	/makakainis/				pandiwa
	pulot	/pulot/		dampot, pagku- ha ng isang		pandiwa
(ap)	makapulot	/makapulot/		bagay na nasa		pandiwa
(ann)	nakapulot	/nakapulot/		ibaba		pandiwa
(anp)	nakakapulot	/nakakapulot/				pandiwa
(agp)	makakapulot	/makakapulot/				pandiwa
	sagot	/sagot/		pakli, tugon		pandiwa
(ap)	makasagot	/makasagot/				pandiwa
(ann)	nakasagot	/nakasagot/				pandiwa
(anp)	nakakasagot	/nakakasagot/				pandiwa
(agp)	makakasagot	/makakasagot/				pandiwa
	tapos	/tapos/		gawin hanggang sa matapos o		pandiwa
(ap)	makatapos	/makatapos/		mayari		pandiwa
(ann)	nakatapos	/nakatapos/				pandiwa
(anp)	nakakatapos	/nakakatapos/				pandiwa
(agp)	makakatapos	/makakatapos/				pandiwa
Maki	iyak	/iyak/		tangis, hikbi, hibik, pagluha		pandiwa
(ap)	makiiyak	/mekiiyak/		hagulhol		pandiwa
(ann)	nakiiyak	/nakiiyak/				pandiwa
(anp)	nakikiiyak	/nakikiiyak/				pandiwa
(agp)	makikiiyak	/makikiiyak/				pandiwa
	sindi	/sindi/		paningasín, apuyan, paila- wan, susulsu- lan ng apoy		pandiwa
(ap)	makisindi	/makisindi/		tulad ng pa- putok		pandiwa
(ann)	nakisindi	/nakisindi/				pandiwa
(anp)	nakikisindi	/nakikisindi/				pandiwa
(agp)	makikisindi	/makikisindi/				pandiwa

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
	upô	/upo/		lumikmo, lumuklok		pandiwa
(ap)	makiupô	/makiupo/				pandiwa
(ann)	nakiupô	/nakiupo/				pandiwa
(anp)	nakikiupô	/nakikiupo/				pandiwa
(agp)	makikiupô	/makikiupo/				pandiwa
Magka	bisyo	/bisyo/				pangngalan
(ap)	magkabisyo	/magkabisyo/				pandiwa
(ann)	nagkabisyo	/nagkabisyo/				pandiwa
(anp)	nagkakabisyo	/nagkakabisyo/				pandiwa
(agp)	magkakabisyo	/magkakabisyo/				pandiwa
	isip	/isip/		akala, bulay, muni, kuro		pandiwa
(ap)	magkaisip	/magkaisip/				pandiwa
(ann)	nagkaisip	/nagkaisip/				pandiwa
(anp)	nagkakaisip	/nagkakaisip/				pandiwa
(agp)	magkakaisip	/magkakaisip/				pandiwa
	laman	/laman/		ang bagay na nakasilid		pangngalan
(ap)	magkalaman	/magkalaman/				pandiwa
(ann)	nagkalaman	/nagkalaman/				pandiwa
(anp)	nagkakalaman	/nagkakalaman/				pandiwa
(agp)	magkakalaman	/magkakalaman/				pandiwa
	larô	/laro/		palakasan, li- bangan isang taong kasama sa palakasan		pangngalan pandiwa pandiwa pandiwa
(ap)	maglarô	/maglaro/				
(ann)	nagkalarô	/nagkalaro/				
(anp)	nagkakalarô	/nagkakalaro/				
(agp)	magkakalarô	/magkakalaro/				
	palad	/palad/		kapalaren, tod- hana, suwerte		pang-uri pandiwa pandiwa
(ap)	magkapalad	/magkapalad/				
(ann)	nagkapalad	/nagkapalad/				

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Keyariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
(anp)	nagkakapalad/	<u>nagkakapalad/</u>				pandiwa
(agp)	magkakapalad/	<u>magkakapalad/</u>				pandiwa
	panahon	/panahon/		sandaling pi- nangyarihan		pangngalan
(ap)	magkapanahon/	<u>magkapanahon/</u>		ng anuman,		pandiwa
(ann)	nagkapanahon/	<u>nagkapanahon/</u>		oras, araw		pandiwa
(anp)	nagkakapanahon/	<u>nagkakapanahon/</u>				pandiwa
(agp)	magkakapanahon/	<u>magkakapanahon/</u>				pandiwa
	sakit	/sakit/		kirot, antak, hapdi, ka- ramdaman		pangngalan
(ap)	magkasakit/	<u>magkasakit/</u>				pandiwa
(ann)	nagkasakit/	<u>nagkasakit/</u>				pandiwa
(anp)	nagkakasakit/	<u>nagkakasakit/</u>				pandiwa
(agp)	magkakasakit/	<u>magkakasakit/</u>				pandiwa
	salapi	/salapi/		pera, kuwarta, pilak, yaman,		pangngalan
(ap)	magkasalapi/	<u>magkasalapi/</u>		pagkakaroon ng		pandiwa
(ann)	nagkasalapi/	<u>nagkasalapi/</u>		pera		pandiwa
(anp)	nagkakasalapi/	<u>nagkakasalapi/</u>				pandiwa
(agp)	magkakasalapi/	<u>magkakasalapi/</u>				pandiwa
	sama	/sama/		kasnuno, ka- barkada, ka- pisan, kapiling,		pangngalan
(ap)	magkasama/	<u>magkasama/</u>		kaabay, kapang-		pandiwa
(ann)	nagkasama/	<u>nagkasama/</u>		kat, kapanig		pandiwa
(anp)	nagkakasama/	<u>nagkakasama/</u>				pandiwa
(agp)	magkakasama/	<u>magkakasama/</u>				pandiwa
	tulong	/tulong/		pagdalo o pag- ibig sa isang humihingi ng		pandiwa
(ap)	magkatulong/	<u>magkatulong/</u>		kalinga		pandiwa
(ann)	nagkatulong/	<u>nagkatulong/</u>				pandiwa
(anp)	nagkakatulong/	<u>nagkakatulong/</u>				pandiwa
(agp)	magkakatulong/	<u>magkakatulong/</u>				pandiwa
ipa	alis	/alis/		paglisan, o pag-		pandiwa
(ap)	ipaalis/	<u>ipaalis/</u>		yaon, paglakad paglayo		pandiwa

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Keyariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
(ann)	ipinaalis	/ipinaalis/		pagpanaw, pag-		pandiwa
(anp)	ipinaaalis	/ipinaaalis/		laho		pandiwa
(agp)	ipaaalis	/ipaaalis/				pandiwa
	dala	/dala		lulan, karga,		pandiwa
				bagahé, ekipahé,		
(ap)	ipadala	/ipadala/		kargo, ang bagaypandiwa		
(ann)	ipinadala	/ipinadala/		na kinuha o tag-		pandiwa
(anp)	ipinadadala	/ipinadadala/		lay ng isang		pandiwa
(agp)	ipadadala	/ipadadala/		tao		pandiwa
	kulam	/kulam/		gaway, ingkanto, pangngalan		
				nag-uutos na gawan		
(ap)	ipakulam	/ipakulam/		ng isang bagay		pandiwa
(ann)	ipinakulam	/ipinakulam/		na di-kanais-		pandiwa
(anp)	ipinakukulam	/ipinakukulam/		nais		pandiwa
(agp)	ipakukulam	/ipakukulam/				pandiwa
	libing	/libing/		pagbabaon sa		pangngalan
				hukay		
(ap)	ipalibing	/ipalibing/				pandiwa
(ann)	ipinalibing	/ipinalibing/				pandiwa
(anp)	ipinalilibing	/ipinalilibing/				pandiwa
(agp)	ipalilibing	/ipalilibing/				pandiwa
	lusob	/lusob/		atake, salakay		pandiwa
(ap)	ipalusob	/ipalusob/				pandiwa
(ann)	ipinalusob	/ipinalusob/				pandiwa
(anp)	ipinalulusob	/ipinalulusob/				pandiwa
(agp)	ipalulusob	/ipalulusob/				pandiwa
	bunot	/bunot/		balat ng tuyong		pangngalan
				n'yog na gina-		
(ap)	ipagbunot	/ipagbunot/		gemit sa pagli-		pandiwa
(ann)	ipinagbunot	/ipinagbunot/		linis ng sahig,		pandiwa
(anp)	ipinagbubunot	/ipinagbubunot/		sa bahay		pandiwa
(agp)	ipagbubunot	/ipagbubunot/				pandiwa
	igib	/igib/		pagsalok ng tu-		pandiwa
				big mula sa		
(ap)	ipag-igib	/ipag-igib/		poso o balon		pandiwa

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Disti- busyon
(ann)	ipinag-igib	/ipinag-igib/				pandiwa
(anp)	ipinag-iigib	/ipinag-iigib/				pandiwa
(agp)	ipag-iigib	/ipag-iigib/				pandiwa
	luto	/luto/		magsaing, mag-		pandiwa
				salang, mangu-		
(ap)	ipagluto	/ipagluto/		sina, ginawa		pandiwa
(ann)	ipinagluto	/ipinagluto/		sa pamamagitan		pandiwa
(anp)	ipinagluluto	/ipinagluluto/		ng apoy		pandiwa
(agp)	ipagluluto	/ipagluluto/				pandiwa
	sibak	/sibak/		bayakin, tila-		pandiwa
				rin ang kahoy		
(ap)	ipagsibak	/ipagsibak/		sa pamamagitan		pandiwa
(ann)	ipinagsibak	/ipinagsibak/		ng palakol o		pandiwa
(anp)	ipinagsisibak	/ipinagsisibak/		gulok		pandiwa
(agp)	ipagsisibak	/ipagsisibak/				pandiwa
	tanim	/tanim/		halaman, para-		pangngalan
				an sa pagtanim		
(ap)	ipagtanim	/ipagtanim/		ng isang hala0		pandiwa
(ann)	ipinagtanim	/ipinagtanim/		man upang ma-		pandiwa
(anp)	ipinagtatanim	/ipinagtatanim/		buhay		pandiwa
(agp)	ipagtatanim	/ipagtatanim/				pandiwa
I pang	butas	/butas/		ukit na tagos		pangngalan
				perporasyon,		
(ap)	ipambutas	/ipambutas/		bagay na gina-		pandiwa
(ann)	ipinambutas	/ipinambutas/		gamit sa pag-		pandiwa
(anp)	ipinambubutas	/ipinambubutas/		butas		pandiwa
(agp)	ipambubutas	/ipambubutas/				pandiwa
	hugas	/hugas/		hinaw, banlaw		pandiwa
(ap)	ipanghugas	/ipanghugas/				pandiwa
(ann)	ipinanghugas	/ipinanghugas/				pandiwa
(anp)	ipinanghuhugas	/ipinanghuhugas/				pandiwa
(agp)	ipanghuhugas	/ipanghuhugas/				pandiwa

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan :	Distri- busyon
	guhit	/guhit/		linya, raya, gurlis, hang-	pandiwa
(ap)	ipanguhit	/ipanguhit/		ganan, drowing,	pandiwa
(ann)	ipinanguhit	/ipinanguhit/		dibuho, larawan	pandiwa
(anp)	ipinanguguhit	/ipinanguguhit/			pandiwa
(agp)	ipanguhit	/ipanguhit/			pandiwa
	patay	/patay/		walang buhay, pumanaw na	pangngalan
(ap)	ipampatay	/ipampatay/		instrumentong	pandiwa
(ann)	ipinampatay	/ipinampatay/		ginagamit upang	pandiwa
(anp)	ipinampapatay	/ipinampapatay/		ki'lan ng bu-	pandiwa
(agp)	ipampapatay	/ipampapatay/		hay ang isang tao o hayop	pandiwa
	punas	/punas/		kuskos, pawl, bura, linis,	pandiwa
(ap)	ipampunas	/ipampunas/		pahid, lampso,	pandiwa
(ann)	ipinampunas	/ipinampunas/		haplos	pandiwa
(anp)	ipinampupunas	/ipinampupunas/			pandiwa
(agp)	ipampupunas	/ipampupunas/			pandiwa
	sabong	/sabong/		paglalaban ng tinali sa tina-	pangngalan
(ap)	ipansabong	/ipansabong/		rian	pandiwa
(ann)	ipinansabong	/ipinansabong/			pandiwa
(anp)	ipinansasabong	/ipinansasabong/			pandiwa
(agp)	ipansasabong	/ipansasabong/			pandiwa
	tali	/tali/		pantali, leteng o lubid	pandiwa
(ap)	ipantali	/ipantali/			pandiwa
(ann)	ipinantali	/ipinantali/			pandiwa
(anp)	ipinantatali	/ipinantatali/			pandiwa
(agp)	ipananati	/ipananati/			pandiwa
	tulog	/tulog/		mahimbing na walang malay	pandiwa
(ap)	ipantulog	/ipantulog/			pandiwa

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Keyariang Ponolohikal	: Kahulugan :	Distri- busyon
(ann)	ipinantulog	/ipinantulog/		pandiwa
(anp)	ipinantutulog	/ipinantutulog/		pandiwa
(agp)	ipantutulog	/ipantutulog/		pandiwa
	tulong	/tulong/	saklolo	pandiwa
(ap)	ipantulong	/ipantulong/		pandiwa
(ann)	ipinantulong	/ipinantulong/		pandiwa
(anp)	ipinantutulong	/ipinantutulong/		pandiwa
(agp)	ipantutulong	/ipantutulong/		pandiwa
Makipag away		/away/	babag, laban, kegalitan,	pandiwa
(ap)	makipag-away	/makipag-away/	tunggalian,	pandiwa
(ann)	nakipag-away	/nakipag-away/	bakbakan	pandiwa
(anp)	nakikipag-away	/nakikipag-away/		pandiwa
(agp)	makikipag-away	/makikipag-away/		pandiwa
	benta	/benta/	pinagbilhan, palitan, magla- lako	pandiwa/ pangngalan
(ap)	makipagbenta	/makipagbenta/		pandiwa
(ann)	nakipagbenta	/nakipagbenta/		pandiwa
(anp)	nakikipagbenta	/nakikipagbenta/		pandiwa
(agp)	makikipagbenta	/makikipagbenta/		pandiwa
	laro	/laro/	palakasan	pandiwa
(ap)	makipaglaro	/makipaglaro/		pandiwa
(ann)	nakipaglaro	/nakipaglaro/		pandiwa
(anp)	nakikipaglaro	/nakikipaglaro/		pandiwa
(agp)	makikipaglaro	/makikipaglaro/		pandiwa
	sayaw	/sayaw/	paggalaw ng katawan at kaway	pandiwa
(ap)	makipagsayaw	/makipagsayaw/	kasama ang pag-	pandiwa
(ann)	nakipagsayaw	/nakipagsayaw/	indak ng paa	pandiwa
(anp)	nakikipagsayaw	/nakikipagsayaw/	ayon sa musi-	pandiwa
(agp)	makikipagsayaw	/makikipagsayaw/	ka	pandiwa

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
usap	/usap/	salitaan, pulong, miting		pangngalan		
(ap) makipag-usap	/makipag-usap/			pandiwa		
(ann)nakipag-usap	/nakipag-usap/			pandiwa		
(anp)nakikipag-usap	/nakikipag-usap/			pandiwa		
(agp)makikipag-usap	/makikipag-usap/			pandiwa		
Magpa dala	/dala/	tangan		pandiwa		
(ap) magpadala	/magpadala/			pandiwa		
(ann)nagpadala	/nagpadala/			pandiwa		
(anp)nagpapadala	/nagpapadala/			pandiwa		
(agp)magpapadala	/magpapadala/			pandiwa		
hinga	/hinga/	respirasyon, paghinga, hi- ninga		pandiwa		
(ap) magpahinga	/magpahinga/			pandiwa		
(ann)nagpahinga	/nagpahinga/			pandiwa		
(anp)nagpapahinga	/nagpapahinga/			pandiwa		
(agp)magpapahinga	/magpapahinga/			pandiwa		
lakas	/lakas/	puwersa, bisa, epekto, pagiging mabisa		pang-uri		
(ap) magpalakas	/magpalakas/			pandiwa		
(ann)nagpalakas	/nagpalakas/			pandiwa		
(anp)nagpapalakas	/nagpapalakas/			pandiwa		
(agp)magpapalakas	/magpapalakas/			pandiwa		
sabi	/sabi/	deklarasyon, pahayag, diga, wika		pandiwa		
(ap) magpasabi	/magpasabi/			pandiwa		
(ann)nagpasabi	/nagpasabi/			pandiwa		
(anp)nagpapasabi	/nagpapasabi/			pandiwa		
(agp)magpapasabi	/magpapasabi/			pandiwa		
utos	/utos/	sugo		pangngalan		
(ap) magpautos	/magpautos/			pandiwa		
(ann)nagpautos	/nagpautos/			pandiwa		

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan	:	Distri- busyon
(anp) nagpapautos	/nagpapautos/					pandiwa
(agp) magpapautos	/magpapautos/					pandiwa
Ipaki dala	/dala/			kargo, nakiki- usap na dalhin		pandiwa
(ap) ipakidala	/ipakidala/					pandiwa
(ann) ipinakidala	/ipinakidala/					pandiwa
(anp) ipinakikidala	/ipinakikidala/					pandiwa
(agp) ipakikidala	/ipakikidala/					pandiwa
kuha	/kuha/			tanggap, kamit, kanten, tamo,		pandiwa
(ap) ipakikuha	/ipakikuha/			pulet, dampot,		pandiwa
(ann) ipinakikuha	/ipinakikuha/			hango		pandiwa
(anp) ipinakikikuha	/ipinakikikuha/					pandiwa
(agp) ipakikikuha	/ipakikikuha/					pandiwa
sunog	/sunog/			pagdiringas, pagliliyab o		pangngalan
(ap) ipakisunog	/ipakisunog/			pag-aapoy ng		pandiwa
(ann) ipinakisunog	/ipinakisunog/			bahay, tupok		pandiwa
(anp) ipinakikisunog	/ipinakikisunog/					pandiwa
(agp) ipakikisunog	/ipakikisunog/					pandiwa
tawag	/tawag/			pamagat na ini- uukol, bansag,		pandiwa/ pangngalan
(ap) ipakitawag	/ipakitawag/			salitang magpapa-		pandiwa
(ann) ipinakitawag	/ipinakitawag/			lapit sa kausap,		pandiwa
(anp) ipinakikitawag	/ipinakikitawag/			alayaw, hiling,		pandiwa
(agp) ipakikitawag	/ipakikitawag/			paki-usap		pandiwa
Ika baliw	/baliw/			nasiraan ng bait, ang nagluluko,		pangngalan
(ap) ikabaliw	/ikabaliw/			ang nasiraan ng		pandiwa
(ann) ikinabaliw	/ikinabaliw/			ulo, ang nahi-		pandiwa
(anp) ikinababaliw	/ikinababaliw/			hibang		pandiwa
(agp) ikababaliw	/ikababaliw/					pandiwa

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :	Kayariang Ponolohikal :	Kahulugan :	Distri-busyon
buhay	/buhay/	pananatili sa daigdig ng isang tao • hayop na kumikilos, lumalaki	pangngalan pandiwa pandiwa pandiwa
(ap) ikabuhay	/ikabuhay/		
(ann)ikinabuhay	/ikinabuhay/		
(anp)ikinabubuhay	/ikinabubuhay/		
(agp)ikabubuhay	/ikabubuhay/		
huli	/huli/	atrasado, gahol, di-nakarating, sa takdang oras ang pinakahuli	pang-uri pandiwa pandiwa pandiwa
(ap) ikahuli	/ikahuli/		
(ann)ikinahuli	/ikinahuli/		
(anp)ikinahuhuli	/ikinahuhuli/		
(agp)ikahuhuli	/ikahuhuli/		
lanta	/lanta/	luoy, tuyo, laing, tuyot, layot	pang-uri pandiwa pandiwa pandiwa
(ap) ikalanta	/ikalanta/		
(ann)ikinalanta	/ikinalanta/		
(anp)ikinalalanta	/ikinalalanta/		
(agp)ikalalanta	/ikalalanta/		
lutas	/lutas/	nareremedyuhan, nalunasan, na-batid ang solus-yon, neyari, nagawa, natapos	pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa
(ap) ikalutas	/ikalutas/		
(ann)ikinalutas	/ikinalutas/		
(anp)ikinalulutas	/ikinalulutas/		
(agp)ikalulutas	/ikalulutas/		
In, hin			
nin akyat	/akyat/	panhik, sampa, pagtaas, pag-ahon	pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa
(ap) akyat	/akyat/		
(ann)inakyat	/inakyat/		
(anp)inaakyat	/inaakyat/		
(agp)aakyat	/aakyat/		
basa	/basa/	pagtutunghay, sa nasusulat, nalilimbag.	pangngalan

Talahanayan 2 (Karugtong)

Panlapi: Pandiwa :		Kayariang Ponolohikal	:	Kahulugan :	Distri- busyon
(ap)	basahin	/basahin/			pandiwa
(ann)	binasa	/binasa/			pandiwa
(anp)	bingbasa	/binabasa/			pandiwa
(agp)	babasahin	/babasahin/			
	kurot	/kurot/		pindot, pisil, pingol	pandiwa
(ap)	kurutin	/kurutin/			pandiwa
(ann)	kinurot	/kinurot/			pandiwa
(anp)	kinukurot	/kinukurot/			pandiwa
(agp)	kukurutin	/kukurutin/			pandiwa
	linis	/linis/		limpiyo	pandiwa
(ap)	linisin	/linisin/			pandiwa
(ann)	lininis	/lininis/			pandiwa
(anp)	linilinis	/linilinis/			pandiwa
(agp)	lilininisin	/lilininisin/			pandiwa
	pulot	/pulot/		dampot, pagkuha ng isang bagay na nasa ibaba	pandiwa
(ap)	pulutin	/pulutin/			pandiwa
(ann)	pinulot	/pinulot/			pandiwa
(anp)	pinupulot	/pinupulot/			pandiwa
(agp)	pupulutin	/pupulutin/			pandiwa

unahan at inuulit ang unang pantig ng salitang-ugat. Sa aspektong gaganapin pa nawawala ang panlaping in at ipinapalit ang panlaping ipa sa unahan ng salita at inuulit ang unang pantig ng salita. Ang panlaping ipang ay sumusunod sa tuntunin ng panlaping ginagamit sa panlaping mang. Ang panlaping ipaki ay ikinakabit sa unahan

ng salita sa aspektong pawatas. Sa aspektong naganap na, ang ipaki ay pinapalitan ng ipinaki at ito ay makikita sa unahan ng salita. Sa nagaganap pa, ang ipaki ay mananatiling ipinaki at inuulit ang unang pantig ng salita at sa gaganapin pa, ang panlaping in ay kinakaltas at ang ipaki ay nagiging ipakiki o ikinakabit sa unahan ng salita. Samakatuwid, ang panlaping ika ay sumusunod lamang sa mga tuntunin ng ipaki. Nagkakatulad naman ang mga tuntuning sinusunod sa mga panlaping in, hin at nin sa mga panlaping an, han at nan.

Ang Kayariang Ponolohikal, Kahulugan
at Distribusyon ng mga Pandiwa
sa Wikang Waray ayon sa mga
Aspektong Pawatas, Naganap na,
Kasalukuyang Ginaganap at
Gaganapin pa

Ipinakikita sa talahanayan 3 ang mga pandiwang Waray sa kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ayon sa iba't ibang aspekto. Ang mga panlapi sa wikang Waray ay may kanya-kanya ring katangian, kaibahan sa iba-ibang aspekto ng pag-aaral.

Ang panlaping um sa aspektong pawatas ay nagiging pag, sa ginbuhat na, ang panlaping pag ay nagiging nag sa ginbubuhat pa, ang pag ay napapalitan ng mag at inuulit ang salitang-ugat ng pandiwa. Sa aspektong bubuhaton

pa mananatili ang mag at inuulit lamang ang unang pantig ng salitang-ugat.

Hindi lahat ng mga salitang pawatas ay nagsisimula sa pag, kung minsan nag-iiba ang salita, ang panlaping in ay nasa loob ng salita sa aspektong pawatas, napapalitan ang in ng panlaping na sa ginbubuhat pa at magiging ng sa bubuhaton pa. Hindi rin konsistent ang mga salita sa wikang Waray sa mga aspekto lalo na sa mga panlaping ma, in, an, han at nan.

Sa panlaping mag, may mga salita na ang anyo ay walang pagbabago gaya ng ibang salita sa wikang Filipino. Halimbawa nito ay ang pandiwang laba na ang morpolohikal ay magkakatulad.

Ang panlaping mang ay napapalitan ng pam sa aspektong pawatas, nam sa ginbuhat na, nam sa ginbubuhat pa at kinakaltas ang katinig na ba at inuulit ang unang pantig ng salitang-ugat sa aspektong bubuhaton pa. Halimbawa nito ay ang pandiwang buto, patron, kawil at suntok.

Sa panlaping maka, may mga salita na nag-iiba ang anyo at may pandiwa na nagbabago lamang ang mga panlapi sa mga aspekto. Gaya rin ng mga panlaping maki at magka. Mayroon ding mga pandiwa na nag-iiba ang pagbabago gaya ng mga salitang unod at upod na nasa pawatas lamang

ay ginagamit ang panlaping magka, sa ginbuhat na, ginbubuhay pa at bubuhaton pa ang magka ay nagiging nag at mag.

Ang mga panlaping ipa, ipag at ipang ay nag-iiba rin ang anyo ayon sa mga aspekto. Ang panlaping makipag kung minsan ay nagiging makig, nakig, pakig at kig depende sa pandiwang ikinakabit. May pandiwa ring ang panlaping maki ang ginagamit tulad ng pandiwang makisayaw.

Sa aspektong pawatas ng panlaping magpa ay nagiging pagpa, sa ginbuhat na, nagpa sa ginbubuhay pa, nagpapa sa bubuhaton pa napapalitan ng magpapa. Sa mga panlaping ito ang mga panlapi lamang ang nagbabago.

Ang panlaping ipaki ay nag-iiba ang anyo ayon sa mga aspekto. Sa wikang Waray, ang panlaping ipaki ay pinapalitan ng ig at i.

Sa panlaping ika, may mga pandiwang ikinakabit ang panlaping ika sa unahan ng salita, mayroon namang nagbabago sa pawatas tulad ng malaya. Minsan ang panlaping ika ay pinapalitan ng ikina sa aspektong ginbuhat na, ikina sa ginbubuhay pa at inuulit ang salitang-ugat at nagiging ika sa bubuhaton pa subalit inuulit ang unang pantig ng salitang-ugat.

Ang mga panlaping in, hin at nin na minsan ay ikinakabit sa unahan at hulihan. May mga pandiwa na

Talahanayan 3. Ang mga Pandiwang Waray sa mga Kayariang Ponolohikal, Kahulugan at Distribusyon ayon sa mga Iba't Ibang Aspekto

Pandugtong:	Gamot na Pulong:	Kayariang Ponolohikal	Kahulugan:	Distribusyon
pag	alog	/alog/	pagkuha han	pandiwa
(ap)			tubig tikang	
(agn)	pag-alog	/pag-alog/	ha poso o	pandiwa
(agpl)	inalog	/inalog/	alugan	pandiwa
(abp)	nag-iinalog	/nag-iinalog/		pandiwa
	maalog	/maalog/		pandiwa
	bari	/bari/	nagpapakita han	pandiwa
			han kundisyon	
(ap)	mabari	/mabari/	na naiiba o	pandiwa
(agn)	nabari	/nabari/	naputol	pandiwa
(agpl)	nababari	/nababari/		pandiwa
(abp)	mababari	/mababari/		pandiwa
	basa	/basa/	pagkita han	pandiwa
			ginsurat o	
(ap)	pagbasa	/pagbasa/	pagyakan	pandiwa
(agn)	nagbasa	/nagbasa/	han nahi-	pandiwa
(agpl)	nagbabasa	/nagbabasa/	surat	pandiwa
(abp)	magbabasa	/magbabasa/		pandiwa
	dalagan	/dalagan/	piktaw nga	pandiwa
			makusog ug	
(ap)	dalagan	/dalagan/	permi	pandiwa
(agn)	dinalagan	/dinalagan/		pandiwa
(agpl)	nadalagan	/nadalagan/		pandiwa
(abp)	madalagan	/madalagan/		pandiwa
	higda	/higda/	tumba, nahu-	pandiwa
			yang, hunda-	
(ap)	paghigda	/paghigda/	ray	pandiwa
(agn)	hinigda	/hinigda/		pandiwa
(agpl)	nahigda	/nahigda/		pandiwa
(abp)	mahigda	/mahigda/		pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Pandugtong: Gamot na Pulong Kayariang : Kahulugan: Distri-
Mga Pankiwa Ponolohikal busyon

	katurog	/katurog/	kamutangan pandiwa na kirom an
(ap)	katurog	/katurog/	mata ug wa-pandiwa
(agn)	kinaturog	/kinaturog/	ray igsa- pandiwa
(agpl)	nakaturog	/nakaturog/	rabot pandiwa
(abp)	makaturog	/makaturog/	pandiwa
	limot	/limot/	pagkawara pangngalan han huna-
(ap)	paghingalimot	/paghingalimot/	huna o pandiwa
(agn)	nahingalimot	/nahingalimot/	hinum- pandiwa
(agpl)	nahingangalimot	/nahingangalimot/	duman pandiwa
(abp)	mahingangalimot	/mahingangalimot/	pandiwa
	palit	/palit/	pagkamay- pandiwa ada hin usa
(ap)	palit	/palit/	nga butang pandiwa
(agn)	pinalit	/pinalit/	pinaagi ha pandiwa
(agpl)	napalit	/napalit/	kuwarta pandiwa
(abp)	mapalit	/mapalit/	pandiwa
	saruk	/saruk/	pagkuha hinpandiwa tubig sa
(ap)	pagsarok	/pagsarok/	gripo o pandiwa
(agn)	sinarok	/sinarok/	alugan pandiwa
(agpl)	nasarok	/nasarok/	pandiwa
(abp)	masarok	/masarok/	pandiwa
	sina	/sina/	sakit ha pangngalan buot
(ap)	masina	/masina/	pandiwa
(agn)	nasina	/nasina/	pandiwa
(agpl)	nasisisina	/nasisisina/	pandiwa
(abp)	masisisina	/masisisina/	pandiwa
	surat	/surat/	paghimo pangngalan hin usa nga
(ap)	pagsurat	/pagsurat/	pasabot nga pandiwa
(agn)	nagsurat	/nagsurat/	ginagamitan pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamit na Pulong Kayariang		Distri-	
Pandugtong: Mga Pankiwa		:Ponolohikal: Kahulugan: busyon	
(agpl)	nagsusurat	/nagsusurat/	hin papel, pandiwa
(abp)	magsusurat	/magsusurat/	lapis o pandiwa bolpen
	tukdaw	/tukdaw/	pagpapaki- pandiwa ta hin kon-
(ap)	natukdaw	/natukdaw/	disyon o pandiwa
(agn)	nagtitinukdaw	/nagtitinukdaw/	kamuta- pandiwa
(agpl)	matukdaw	/matukdaw/	ngan nga pa-pandiwa
(abp)	magtitinukdaw	/magtitinukdaw/	tindog pandiwa
Mang	laba	/laba/	paglimpiyo pandiwa hin panapton,
(ap)	paglaba	/paglaba/	dugnit o ibapandiwa
(agn)	naglaba	/naglaba/	pa nga ma- pandiwa
(agpl)	naglalaba	/naglalaba/	hugaw na hi-pandiwa
(abp)	maglalaba	/maglalaba/	mo han tela pandiwa
	pangadi	/pangadi/	pag-ampo ha pandiwa Diyos o pag-
(ap)	pangadi	/pangadi/	tawag ha ma-pandiwa
(agn)	nangadi	/nangadi/	kagarahum pandiwa
(agpl)	nangangadi	/nangangadi/	pandiwa
(abp)	mangangadi	/mangangadi/	pandiwa
	tutdo	/tutdo/	pandiwa
(ap)	pagtutdo	/pagtutdo/	pandiwa
(agn)	nagtutdo	/nagtutdo/	pandiwa
(agpl)	nagtututdo	/nagtututdo/	pandiwa
(abp)	magtututdo	/magtututdo/	pandiwa
	uyag	/uyag/	pakusugay, pandiwa/ katingawan pangngalan
(ap)	pag-uyag	/pag-uyag/	pandiwa
(agn)	nag-uyag	/nag-uyag/	pandiwa
(agpl)	nag-uuyag	/nag-uuyag/	pandiwa
(abp)	mag-uuyag	/mag-uuyag/	pandiwa
	yakan	/yakan/	pagsiring, pangngalan pagsumat, pag-
(ap)	pagyakan	/pagyakan/	malatumat pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamit na Pulong Kayariang			Distri-
Pandugtong: Mga Pankiwa : Ponolohikal: Kahulugan :			busyon
(agn)	nagyakan	/nagayakan/	pandiwa
(agpl)	nagyayakan	/nagayakan/	pandiwa
(abp)	magyayakan	/magyayakan/	pandiwa
i, in	hunahuna	/hunahuna/	pagdumdum, pangngalan pagpinsar
(ap)	hunahuna-a	/hunahuna-a/	pandiwa
(agn)	ginhunahuna	/ginhunahuna/	pandiwa
(agpl)	guinhuhunahuna	/guinhuhunahuna/	pandiwa
(abp)	hunahuna-on	/hunahuna-on/	pandiwa
	kaon	/kaon/	pagkunsuma pandiwa mo han pag-
(ap)	kauna	/kauna/	kaon, pag- pandiwa
(agn)	guinkaon	/guinkaon/	butang han pandiwa
(agpl)	guinkakaon	/guinkakaon/	pagkaon ha pandiwa
(abp)	kakaunon	/kakaunon/	tiyan pandiwa
	pukawa	/pukawa/	pagtawag pandiwa
(ap)	pagpukaw	/pagpukaw/	pandiwa
(agn)	nagpukaw	/nagpukaw/	pandiwa
(agpl)	nagpupukaw	/nagpupukaw/	pandiwa
(abp)	magpupukaw	/magpupukaw/	pandiwa
	tahi	/tahi/	trabaho nga pandiwa ginagamit an
(ap)	pagtahi	/pagtahi/	dagom ug - pandiwa
(agn)	gintahi	/gintahi/	lang; pwede pandiwa
(agpl)	gintatahi	/gintatahi/	ha makina o pandiwa
(abp)	tatahi-on	/tatahi-on/	kamot pandiwa
	timangno	/timangno/	pag-aasikaso, pang-uri pag-iintin-
(ap)	pagtimangno	/pagtimangno/	di pandiwa
(agn)	gintimangno	/gintimangno/	pandiwa
(agpl)	guintitimangno	/guintitimangno/	pandiwa
(abp)	titimangnu-on	/titimangnu-on/	pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamit na Pulong Kayariang Distri-
 Pandugtong: Mga Pankiwa : Ponolohikal: Kahulugan ; busyon

Gin	abri	/abri/	waray takop, pandiwa di-sarado	
(ap)	abrihi	/abrihi/		pandiwa
(agn)	gin-abrihan	/zin-abrihan/		pandiwa
(agpl)	gin-aabrihan	/gin-aabrihan/		pandiwa
(abp)	aabrihan	/aabrihan/		pandiwa
	hulog	/hulog/	taktak	pangngalan
(ap)	hulugan	/hulugan/		pandiwa
(agn)	hinulugan	/hinulugan/		pandiwa
(agpl)	hinuhulugan	/hinuhulugan/		pandiwa
(abp)	huhulugan	/huhulugan/		pandiwa
	sada	/sada/	pagtak-um	pandiwa
(ap)	sadhi	/sadhi/		pandiwa
(agn)	sinadhan	/sinadhan/		pandiwa
(agpl)	sinasadhan	/sinasadhan/		pandiwa
(abp)	sasadhan	/sasadhan/		pandiwa
	tawa	/tawa/	nagngingisi	pang-uri
(ap)	taw-i	/taw-i/		pandiwa
(agn)	gintaw-an	/gintaw-an/		pandiwa
(agpl)	gintataw-an	/gintataw-an/		pandiwa
(abp)	tataw-an	/tataw-an/		pandiwa
	ulang	/ulang/	balabgan para diri	pangngalan
(ap)	pag-ulang	/pag-ulang/	makasamok	pandiwa
(agn)	gin-uulangan	/gin-uulangan/	mahinayon	pandiwa
(agpl)	gin-uulang-ulang	/gin-uulang-ulang/		pandiwa
(abp)	uulangan	/uulangan/		pandiwa
Mang	buro	/buro/	pagkuha, dukdok,	pandiwa
(ap)	pamuro	/pamuro/	pinggot	pandiwa
(agn)	namuro	/namuro/		pandiwa
(agpl)	namumuro	/namumuro/		pandiwa
(abp)	mamumuro	/mamumuro/		pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamit na Pulong Kayariang		Distri-	
Pandugtong: Mga Pankiwa		:Ponolohikal: Kahulugan :busyon	
	hugas	/hugas/	hinaw pandiwa
(ap)	panhugas	/panhugas/	pandiwa
(agn)	nanhugas	/nanhugas/	pandiwa
(agpl)	nanhuhugas	/nanhuhugas/	pandiwa
(abp)	manhuhugas	/manhuhugas/	pandiwa
	kawil	/kawil/	garamiton pangngalan para han pag-
(ap)	pangawil	/pangkawil/	dakop han pandiwa
(agn)	nangawil	/nangkawil/	isda pandiwa
(agpl)	nangangawil	/nangangkawil/	pandiwa
(abp)	mangangawil	/mangangkawil/	pandiwa
	patron	/patron/	adlaw han pangngalan pagselebrar
(ap)	pamatron	/pamatron/	o kalipay pandiwa
(agn)	namatron	/namatron/	ha pagtiga- pandiwa
(agpl)	namamatron	/namamatron/	man hin san-pandiwa
(abp)	mamamatron	/mamamatron/	to/santos pandiwa
	suntok	/suntok/	yabo pangngalan
(ap)	panuntok	/panuntok/	pandiwa
(agn)	nanuntok	/nanuntok/	pandiwa
(agpl)	nanununtok	/nanununtok/	pandiwa
(abp)	manununtok	/manununtok/	pandiwa
Maka	baton	/baton	pagriwa, pangngalan pagyakan
(ap)	pagbaton	/pagbaton/	pandiwa
(agn)	binaton	/binaton/	pandiwa
(agpl)	binebaton	/binebaton/	pandiwa
(abp)	babatonon	/babatonon/	pandiwa
	purot	/purot/	pagkuha hin pandiwa usa nga bu-
(ap)	makapurot	/makapurot/	tang nga a- pandiwa da ha ubos

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang
 Pandugtong: Mga Pankiwa :Ponolohikal: Kahulugan :busyon

(agn)	nakapurot	/nakapurot/		pandiwa
(agpl)	nakakapurot	/nakakapurot/		pandiwa
(abp)	makakapurot	/makakapurot/		pandiwa
	tambong	/tambong/	duaw, pag- kadto,	pandiwa
(ap)	makatambong	/makatambong/	bisita	pandiwa
(agn)	nakatambong	/nakatambong/		pandiwa
(agpl)	nakakatambong	/nakakatambong/		pandiwa
(abp)	makakatambong	/makakatambong/		pandiwa
	tima	/tima/	buhaton tub- tub ngada	pandiwa
(ap)	makatima	/makatima/	han katapos	pandiwa
(agn)	nakatima	/nakatima/		pandiwa
(agpl)	nakakatima	/nakakatima/		pandiwa
(abp)	makakatima	/makakatima/		pandiwa
	urit	/urit/	hangrit, nag-iisug,	pang-uri
(ap)	makaurit	/makaurit/	sina	pandiwa
(agn)	naurit	/naurit/		pandiwa
(agpl)	nauurit	/nauurit/		pandiwa
(abp)	maurrit	/maurrit/		pandiwa
Maki	dagkot	/dagkot/	surit, ka- layo-i	pangngalan/ pandiwa
(ap)	pagdagkot	/pagdagkot/		pandiwa
(agn)	dinagkot	/dinagkot/		pandiwa
(agpl)	nanagkot	/nanagkot/		pandiwa
(abp)	mananagkot	/mananagkot/		pandiwa
	lingkod	/lingkod	puruko	pandiwa
(ap)	pakilingkod	/pakilingkod/		pandiwa
(agn)	nakilingkod	/nakilingkod/		pandiwa
(agpl)	nakikilingkod	/nakikilingkod/		pandiwa
(abp)	makikilingkod	/makikilingkod/		pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang			Distri-
Pandugtong: Mga Pankiwa :Ponolohikal:Kahulugan:			busyon
	tangis	/tangis/	tuok, pag-pandiwa tu-ok,
(ap)	makitangis	/makitangis/	nguyngoy pandiwa
(agn)	nakitangis	/nakitangis/	pandiwa
(agpl)	nakikitangis	/nakikitangis/	pandiwa
(abp)	makikitangis	/makikitangis/	pandiwa
Magka	bulig	/bulig/	pagdaop pangngalan/ hin usa pandiwa
(ap)	magkabulig	/magkabulig/	nga naaro pandiwa
(agn)	nagkabulig	/nagkabulig/	hin tam- pandiwa
(agpl)	nagkakabulig	/nagkakabulig/	bulig pandiwa
(abp)	magkakabulig	/magkakabulig/	pandiwa
	bisyo	/bisyo/	maraut pangngalan nga buhat
(ap)	pagbisyo	/pagbisyo/	pandiwa
(agn)	nagbisyo	/nagbisyo/	pandiwa
(agpl)	nagbibisyo	/nagbibisyo/	pandiwa
(abp)	magbibisyo	/magbibisyo/	pandiwa
	hunahuna	/hunahuna/	pagpinsar, pangngalan pagdumdom
(ap)	makaghunahuna	/makaghunahuna/	pandiwa
(agn)	nakaghunahuna	/nakaghunahuna/	pandiwa
(agpl)	nakakaghunahuna	/nakakaghunahuna/	pandiwa
(abp)	makakaghunahuna	/makakaghunahuna/	pandiwa
	salapi	/salapi/	kuwarta, pangngalan pagkamay-
(ap)	magkasalapi	/magkasalapi/	ada hin pandiwa
(agn)	nakasalapi	/nakasalapi/	kuwarta pandiwa
(agpl)	nakakasalapi	/nakakasalapi/	pandiwa
(abp)	makakasalapi	/makakasalapi/	pandiwa
Magka	palad	/palad/	suwerte, pangngalan buwenas
(ap)	magkapalad	/magkapalad/	pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang				Distri-
Pandugtong: Mga Pankiwa :Ponolohikal:Kahulugan:				busyon
(agn)	nagkapalad	/nagkapalad/		pandiwa
(agpl)	nagkakapalad	/nagkakapalad/		pandiwa
(abp)	magkakapalad	/magkakapalad/		pandiwa
	sakit	/sakit/	maul-ul, lanit, ma-	pangngalan
(ap)	masakit	/masakit/	abat han	pandiwa
(agn)	nasakit	/nasakit/	kaul-ul	pandiwa
(agpl)	nasasakit	/nasasakit/		pandiwa
(abp)	masasakit	/masasakit/		pandiwa
	tiyempo	/tiyempo/	adlaw, oras, usa	pangngalan
(ap)	magkatiyempo	/magkatiyempo/	ka takna	pandiwa
(agn)	nagkatiyempo	/nagkatiyempo/		pandiwa
(agpl)	nagkakatiyempo	/nagkakatiyempo/		pandiwa
(abp)	magkakatiyempo	/magkakatiyempo/		pandiwa
	unod	/unod/	usa nga butang nga	pangngalan
(ap)	magka-unod	/magka-unod/	guintubuan	pandiwa
(agn)	nag-unod	/nag-unod/	ha sulod	pandiwa
(agpl)	nag-uunod	/nag-uunod/		pandiwa
(abp)	mag-uunod	/mag-uunod/		pandiwa
	upod	/upod/	bunyog	pangngalan
(ap)	mag-upod	/mag-upod/		pandiwa
(agn)	nag-upod	/nag-upod/		pandiwa
(agpl)	nag-uupod	/nag-uupod/		pandiwa
(abp)	mag-uupod	/mag-uupod/		pandiwa
	uyag	/uyag/	mulay, paku-sugay usa nga	pangngalan
(ap)	mag-uyag	/mag-uyag/	tawo ng u-	pandiwa
(agn)	nagka-uyag	/nagka-uyag/	pod han pa-	pandiwa
(agpl)	nagkaka-uyag	/nagkaka-uyag/	kusugay	pandiwa
(abp)	magkaka-uyag	/magkaka-uyag/		pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang			Distri-
Pandugtong: Mga Pankiwa :Ponolohikal:Kahulugan:			busyon
Ipa	barang	/barang/	palakad pangngalan
(ap)	ipabarang	/ipabarang/	pandiwa
(agn)	ipinabarang	/ipinabarang/	pandiwa
(agpl)	ipinababarang	/ipinababarang/	pandiwa
(abp)	ipababarang	/ipababarang/	pandiwa
	dara	/dara/	karga, pangngalan bitbit,
(ap)	ipadara	/ipadara/	layon pandiwa
(agn)	guinpadara	/guinpadara/	pandiwa
(agpl)	guinpapadara	/guinpapadara/	pandiwa
(abp)	ipapadara	/ipapadara/	pandiwa
	iwas	/iwas/	tabog pandiwa
(ap)	ipa-iwas	/ipa-iwas/	pandiwa
(agn)	ipina-iwas	/ipina-iwas/	pandiwa
(agpl)	ipina-iiwas	/ipina-iiwas/	pandiwa
(abp)	papa-iwason	/papa-iwason/	pandiwa
	lubong	/lubong/	pagpahi- pangngalan mutang
(ap)	ilubong	/ilubong/	ilarum hanpandiwa
(agn)	ilinubong	/ilinubong/	han tu- pandiwa
(agpl)	ilinulubong	/ilinulubong/	na pandiwa
(abp)	ilulubong	/ilulubong/	pandiwa
	sulong	/sulong/	apras pandiwa hin paki-
(ap)	ipasulong	/ipasulong/	away pandiwa
(agn)	ipinasulong	/ipinasulong/	pandiwa
(agpl)	ipinasusulong	/ipinasusulong/	pandiwa
(abp)	ipasusulong	/ipasusulong/	pandiwa
Ipag	alog	/alog/	pagkuha pandiwa han tubig
(ap)	ig-alog	/ig-alog/	tikang pandiwa ha usa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang			Distri-
Pandugtong: Mga Pankiwa :Ponolohikal:Kahulugan: busyon			
(agn)	igin-alog,	/iguin-alog/	aralugan, sugad han pandiwa
(agpl)	iguin-aalog	/iguin-aalog/	burabod, pandiwa
(abp)	ig-aalog	/ig-aalog/	atabay o pandiwa gripo
	banos	/banos/	bunot han pangngalan lubi nga
(ap)	igbanos	/igbanos/	guingaga- pandiwa
(agn)	iginbanos	/iginbanos/	mit pagla-pandiwa
(agpl)	iginbabanos	/iguinbabanos/	mpaso ha pandiwa
(abp)	igbabanos	/igbabanos/	salog
	luto	/luto/	pagtitima pangngalan ha kalayo
(ap)	igluto	/igluto/	an ginaga-pandiwa
(agn)	iginluto	/iguinluto/	mit pandiwa
(agpl)	iginluluto	/iguinluluto/	pandiwa
(abp)	igluluto	/igluluto/	pandiwa
	ti-ak	/ti-ak/	pag-utod pandiwa han kahoy
(ap)	igti-ak	/igti-ak/	na ginaga-pandiwa
(agn)	iginti-ak	/iguinti-ak/	mit an pa-pandiwa
(agpl)	igintiti-ak	/iguintiti-ak/	rakol pandiwa
(abp)	igtiti-ak	/igtiti-ak/	pandiwa
	tanom	/tanom/	pamaagi pangngalan hin pag-
(ap)	igtanom	/igtanom/	tanom han pandiwa
(agn)	igintanom	/iguintanom/	usa nga pandiwa
(agpl)	igintatanom	/iguintatanom/	tanaman pandiwa
(abp)	igtatanom	/igtatanom/	para mabu-pandiwa hi
I pang	bulang	/bulang/	pagpurok pangngalan hin mga hi-
(ap)	ipamulang	/ipamulang/	got na ma-pandiwa
(agn)	ipinamulang	/ipinamulang/	nok pandiwa
(agpl)	ipinamumulang	/ipinamumulang/	pandiwa
(abp)	ipamumulang	/ipamumulang/	pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang
 Pandugtong: Mga Pankiwa : Ponolohikal: Kahulugan: busyon

	bulig	/bulig/	pangngalan
(ap)	igbulig	/igbulig/	pandiwa
(agn)	iginbulig	/iguinbulig/	pandiwa
(agpl)	iginbubulig	/iguinbubulig/	pandiwa
(abp)	igbubulig	/igbubulig/	pandiwa
	dibuho	/dibuho	bagis, pangngalan drowing
(ap)	igdiibuho	/igdiibuho/	pandiwa
(agn)	igindiibuho	/igindiibuho/	pandiwa
(agpl)	igindidibuho	/iguindidibuho/	pandiwa
(abp)	igdidibuho	/igdidibuho/	pandiwa
	katurog	/katurog/	kabalika- pandiwa ran han nag-
(ap)	ipankaturog	/ipankaturog/	mamata pandiwa
(agn)	ikinaturog	/ikinaturog/	pandiwa
(agpl)	ikinakaturog	/ikinakaturog/	pandiwa
(abp)	ikakaturog	/ikakaturog/	pandiwa
	higot	/higot/	pisi pangngalan
(ap)	ihigot	/ihigot/	pandiwa
(agn)	iginhigot	/iguinhigot/	pandiwa
(agpl)	iginhihigot	/iguinhihigot/	pandiwa
(abp)	ighihigot	/ighihigot/	pandiwa
	hugas	/hugas/	hinaw pandiwa
(ap)	ighugas	/ighugas/	pandiwa
(agn)	iginhugas	/iguinhugas/	pandiwa
(agpl)	iginhuhugas	/iguinhuhugas/	pandiwa
(abp)	ighuhugas	/ighuhugas/	pandiwa
	luho	/luho/	buho, nag- pandiwa susugo nga
(ap)	igluho	/igluho/	igbuho pandiwa
(agn)	iginluho	/iguinluho/	pandiwa
(agpl)	iginluluho	/iguinluluho/	pandiwa
(abp)	igluluho	/igluluho/	pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang Distri-
 Pandugtong: Mga Pankiwa :Ponolohikal:Kahulugan: busyon

	patáy	/patay/	waray na pangngalan kinabuhi
(ap)	ipámpatáy	/ipámpatay/	instrumentopandiwa
(agn)	ipinámpatáy	/ipinámpatay/	na ginaga-pandiwa
(agpl)	ipinampapatay	/ipinampapatay/	mit parapandiwa
(abp)	ipampápatáy	/ipampapatay/	patayon anpandiwa
			usa nga ha-yop o tao
	trapo	/trapo/	himas, pangngalan
(ap)	igtrapo	/igtrapo/	pahid pandiwa
(agn)	igintrapo	/iguintrap /	pandiwa
(agpl)	igintatrapo	/iguintatrapo/	pandiwa
(abp)	igtatrapo	/igtatrapo/	pandiwa
Makipag	away	/away/	away pangngalan
(ap)	makig-away	/makig-away/	pandiwa
(agn)	nakig-away	/nakig-away/	pandiwa
(agpl)	nakikig-away	/nakikig-away/	pandiwa
(abp)	makikig-away	/makikig-away/	pandiwa
	baligya	/baligya/	makibalyo pangngalan
			masyaw
(ap)	pakigbaligya	/pakigbaligya/	pandiwa
(agn)	nakigbaligya	/nakigbaligya/	pandiwa
(agpl)	nakikigbaligya	/nakikigbaligya/	pandiwa
(abp)	makikigbaligya	/makikigbaligya/	pandiwa
	himangraw	/himangraw/	pakikigsu- pandiwa/
			rusuwerte, pangngalan
(ap)	makighimangraw	/makighimangraw/	pakikig-pandiwa
(agn)	nakighimangraw	/nakighimangraw/	estor- pandiwa
(agpl)	nakikighimangraw	/nakikighimangraw/	ya pandiwa
(abp)	makikighimangraw	/makikighimangraw/	pandiwa

	trapo	/trapo/	himas, pangngalan
(ap)	igtrapo	/igtrapo/	pahid pandiwa
(agn)	igintrapo	/iguintrap /	pandiwa
(agpl)	igintatrapo	/iguintatrapo/	pandiwa
(abp)	igtatrapo	/igtatrapo/	pandiwa
Makipag	away	/away/	away pangngalan
(ap)	makig-away	/makig-away/	pandiwa
(agn)	nakig-away	/nakig-away/	pandiwa
(agpl)	nakikig-away	/nakikig-away/	pandiwa
(abp)	makikig-away	/makikig-away/	pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang			Distri-
Pandugtong: Mga Pankiwa : Ponolohikal: Kahulugan:			busyon
	sayaw	/sayaw/	pagkiwa han pandiwa/ lawas ug pag-pangngalan
(ap)	makisayaw	/makisayaw/	gamit han pandiwa
(agn)	nakisayaw	/nakisayaw/	kamot sunod pandiwa
(agpl)	nakikisayaw	/nakikisayaw/	sa musika pandiwa
(abp)	makikisayaw	/makikisayaw/	pandiwa
	uyag	/uyag/	mulay pangngalan/ pandiwa
(ap)	maki-uyag	/makig-uyag/	pandiwa
(agn)	nakig-uyag	/nakig-uyag/	pandiwa
(agpl)	nakikig-uyag	/nakikig-uyag/	pandiwa
(abp)	makikig-uyag	/makikig-uyag/	pandiwa
Magpa	dara	/dara/	karga, bit- pangngalan bit
(ap)	pagpadara	/pagpadara/	pandiwa
(agn)	nagpadara	/nagpadara/	pandiwa
(agpl)	nagpapadara	/nagpapadara/	pandiwa
(abp)	magpapadara	/magpapadara/	pandiwa
	kusog	/kusog/	puwersa, pang-uri pagtirok hin
(ap)	magpakusog	/magpakusog/	pandiwa
(agn)	nagpakusog	/nagpakusog/	pandiwa
(agpl)	nagpapakusog	/nagpapakusog/	pandiwa
(abp)	magpapakusog	/magpapakusog/	pandiwa
	pahuway	/pahuway/	pag-undang pang-uri hin madali
(ap)	pagpahuway	/pagpahuway/	pandiwa
(agn)	pinahuway	/pinahuway/	pandiwa
(agpl)	napahuway	/napahuway/	pandiwa
(abp)	mapahuway	/mapahuway/	pandiwa
	siring	/siring/	yakan, dek- pandiwa/ larasyon pangngalan

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang				Disuri-
Pandugtong: Mga Pankiwa :Ponolohikal:Kahulugan: busyon				
(ap)	magpasiring	/magpasiring/		pandiwa
(agn)	nagpasiring	/nagpasiring/		pandiwa
(agpl)	nagpapasiring	/nagpapasiring/		pandiwa
(abp)	magpapasiring	/magpapasiring/		pandiwa
	sugo	/sugo/	alayon	pangngalan
(ap)	magpasugo	/magpasugo/		pandiwa
(agn)	nagpasugo	/nagpasugo/		pandiwa
(agpl)	nagpapasugo	/nagpapasugo/		pandiwa
(abp)	magpapasugo	/magpapasugo/		pandiwa
Ipaki	dara	/dara/	bitbit	pangngalan
(ap)	igdara	/igdara/		pandiwa
(agn)	igindara	/igindara/		pandiwa
(agpl)	igindadara	/igindadara/		pandiwa
(abp)	igdedara	/igdedara/		pandiwa
	kuha	/kuha/	karawat	pandiwa
(ap)	ikuha	/ikuha/		pandiwa
(agn)	ikinuha	/ikinuha/		pandiwa
(agpl)	ikinukuha	/ikinukuha/		pandiwa
(abp)	ikukuha	/ikukuha/		pandiwa
	sunog	/sunog/		pangngalan
(ap)	igsunog	/igsunog/		pandiwa
(agn)	iginsunog	/iginsunog/		pandiwa
(agpl)	iginsusunog	/iginsusunog/		pandiwa
(abp)	igsusunog	/igsusunog/		pandiwa
	tawag	/tawag/	agnay, ngaran	pandiwa/ pangngalan
(ap)	itawag	/itawag/		pandiwa
(agn)	itinawag	/itinawag/		pandiwa
(agpl)	itinatawag	/itinatawag/		pandiwa
(abp)	itatawag	/itatawag/		pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang			Distri-
Pandugtong: Mga Pankiwa : Ponolohikal: Kahulugan:			busyon
Ika	buhì	/buhì/	pag-ukoy ha pang-uri kalibutan hin
(ap)	ikabuhì	/ikabuhì/	usa nga tawo pandiwa
(agn)	ikinabuhì	/ikinabuhì/	o hayop nga pandiwa
(agpl)	ikinabubuhì	/ikinabubuhì/	nagkikiwa pandiwa
(abp)	ikabubuhì	/ikabubuhì/	ug nadako pandiwa
	layà	/laya/	uga, mara pang-uri
(ap)	malayà	/malaya/	pandiwa
(agn)	ikinalayà	/ikinalaya/	pandiwa
(agpl)	ikinalalayà	/ikinalalaya/	pandiwa
(abp)	ikalalayà	/ikalalaya/	pandiwa
	lurong	/lurong/	nawad-an han pangngalan panhunahuna
(ap)	ikalurong	/ikalurong/	pandiwa
(agn)	ikinalurong	/ikinalurong/	pandiwa
(agpl)	ikinalulurong	/ikinalulurong/	pandiwa
(abp)	ikalulurong	/ikalulurong/	pandiwa
	talwas	/talwas/	nareremedyu- pang-uri han, tima nahi-
(ap)	ikatalwas	/ikatalwas/	pandiwa
(agn)	ikinatalwas	/ikinatalwas/	pandiwa
(agpl)	ikinatalwas	/ikinatalwas/	pandiwa
(abp)	ikakatalwas	/ikakatalwas/	pandiwa
	urhi	/urhi/	diri dungan pang-uri
(ap)	ika-urhi	/ika-urhi/	pandiwa
(agn)	ikina-urhi	/ikina-urhi/	pandiwa
(agpl)	ikina-uurhi	/ikina-uurhi/	pandiwa
(abp)	ika-uurhi	/ika-uurhi/	pandiwa
In. hin,			
nin	basa	/basa/	pagkita han pandiwa sinurat
(ap)	basaha	/basaha/	pandiwa
(agn)	ginbasa	/ginbasa/	pandiwa

Talahanayan 3 (Karugtong)

Gamot na Pulong Kayariang			Distri-
Pandugtong: Mga Pankiwa : Ponolohikal: Kahulugan:			busyon
(agpl)	ginbabasa	/ginbabasa/	pandiwa
(abp)	babasahon	/babasahon/	pandiwa
	kubot	/kubot/	pagkutol pandiwa
(ap)	kubota	/kubota/	pandiwa
(agn)	ginkubot	/ginkubot/	pandiwa
(agpl)	ginkukubot	/ginkukubot/	pandiwa
(abp)	kukuboton	/kukuboton/	pandiwa
	limpiyo	/limpiyo/	linis pang-uri
(ap)	paglimpiyo	/paglimpiyo/	pandiwa
(agn)	ginlimpiyuhan	/ginlimpiyohan/	pandiwa
(agpl)	ginlilimpiyuhan	/ginlilimpiyuhan/	pandiwa
(abp)	lilimpiyuhan	/lilimpiyuhan/	pandiwa
	purot	/purot/	pagkuha hin pandiwa usa nga bagay
(ap)	purota	/purota/	nga ada ha pandiwa
(agn)	guinpurot	/guinpurot/	ubos pandiwa
(agpl)	guinpupurot	/guinpupurot/	pandiwa
(abp)	pupuroton	/pupuroton/	pandiwa
	saka	/saka/	pagkadto pandiwa ha igbaw
(ap)	saka-a	/saka-a/	pandiwa
(agn)	guinsaka	/guinsaka/	pandiwa
(agpl)	guinsasaka	/guinsasaka/	pandiwa
(abp)	sasak-on	/sasak-on/	pandiwa

ikinakabit ang katagang ha sa pawatas tulad ng salitang
basaha. Napapalitan ng gin sa ginbuhat na, gin sa ginbu-
buhat pala at inuulit lamang ang unang pantig ng salita

(ap) paglimpiyo /paglimpiyo/
(agn) ginlimpiyohan /ginlimpiyohan/
(agpl) ginlilimpiyuhan /ginlilimpiyuhan/
(abp) lilimpiyuhan /lilimpiyuhan/

purot /purot/ pagkuha hin
usa nga bagay

purota /purota/ nga ada ha
guinpurot /guinpurot/ ubos
guinpupurot /guinpupurot/
pupuroton /pupuroton/

at sa aspektong bubuhaton pa ay ikinakabit ang panlaping hon. Sa aspektong pawatas, may mga pandiwang ikinakabit ang ponemang a tulad ng salitang kubota, sak-a at purota na nagiging gin sa ginbuhat na, gin sa guinbubuhat pala at inuulit ang unang pantig sa salitang-ugat at sa bu-buhaton pa ang hulaping on ay ikinakabit sa hulihan ng salita. May mga pandiwa rin na nasa aspektong pawatas ang panlaping pag ay ikinakabit, sa ginbuhat na, nagiging gin at ang pandiwa o salita ay nasa loob at sa hulihan ay ikinakabit ang panlaping hon sa ginbubuhat pa la at ang panlaping gin ay nasa unahan at inuulit ang unang pantig ng salita at ikinakabit ang panlaping hon.

Ang masusing paglalahad at pagpapakahulugan ay malinaw na ipinakita sa nabanggit na talahanayan 3.

Walang Kaibhan ng mga Kayariang
Ponolohikal, Kahulugan at Dis-
tribusyon ng mga Pandiwa sa
Wikang Filipino at Waray sa
mga Aspektong Pawatas, Naganap
na, Kasalukuyang Ginaganap at
Gaganapin pa

Ang talahanayan 4 sa pahina 123 ay nagpapakita ng mahalagang kaibhan ng mga kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa. Batay sa pagsusuri ng mananaliksik

na ito, napag-alaman na mayroon 465 na pinagpares na mga pandiwa sa dalawang wikang nabanggit. Ang mga ito ay sinuri ang transkripsiyong ponolohikal, binigyan ng kahulugan at distribusyon.

Ang mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray ay nauuri ayon sa: pagkakatulad ng anyo at pagkakabuo ng mga salita; pareho ang bilang ng mga pantig ngunit naiiba ang isang titik, pareho ang bilang ng pantig ngunit naiiba ang bilang ng titik at di-pantay ang bilang ng pantig at nsiiba ang dalawang titik. Sa pagbanggit ng tiyak na pandiwa, narito ayon sa klasipikasyon. Sa pagkakatulad ng anyo at pagkakabuo ng mga salita tulad ng halimbawa: basa-basa, limot-limot, laba-laba, pukaw-pukaw, tahi-tahi, hugas-hugas, bisyo-bisyo, palad-palad, sakit-sakit, salapi-salapi, luto-luto, patay-patay, away-away, sayaw-sayaw, kuha-kuha, sunog-sunog, at tawag-tawag, sa pareho ang bilang ng pantig. Ngunit naiiba ang isang titik: surat, bali-bari, kain-kaon, sara-sada, pulot-purot, dala-dara, libing-lubong, at tanimotanom; pareho ang bilang ng pantig ngunit naiiba ang bilang ng titik: higda-higa, turo-tutdo; at di pantay ang bilang ng pantig at naiiba ang dalawang titik: tulog-katurog, buhay-ouhi.

Mayroon mga pandiwa na hiram sa wikang Kastila tulad ng abri, para at tiempo. Sa mga pandiwang ito,

ANG MGA PANDIWANG FILIPINO AT WARAY SA MGA KAYARIANG PONOLOHIKAL,

KAHULUGAN AT DISTRIBUSYON AYON SA IBA'T IBANG ASPEKTO

20

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Philipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pandiwa :	Waray :	Ponolohikal :	Kahulugan :	Interpretas- yon
	bili palit	bili palit	/bili/ /palit/	kompra, ang- kat, pakyaw, pandiwa halaga, pres- yo, pagkamay--pandiwa ada hin usa pang-uri nga butang pandiwa pinaagi hin pandiwa kuwarta.	2 NKB
(ap)	bumili palit	bumili palit	/bumili/ /palit/		2 NKB
(ann)	bumili pinalit	bumili pinalit	/bumili/ /pinalit/		2 NKB
(app)	bumibili napalit	bumibili napalit	/bumibili/ /napalit/		2 NKB
(agp)	bibili mapalit	bibili mapalit	/bibili/ /mapalit/		2 NKB
	igib salok(kasing.), umigib pag-alog umigib inalog umigib nag-iinalog iigib maalog	igib salok(kasing.), umigib pag-alog umigib inalog umigib nag-iinalog iigib maalog	/igib/ /salok/ /umigib/ /pag-alog/ /umigib/ /inalog/ /umigib/ /nag-iinalog/ /iigib/ /maalog/	pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa	2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pankiwa:	Waray	Ponolohikal :	Kahulugan :	busyon : Interpretasyon
	sulat surat	sulat surat	/sulat/ /surat/	pagpapahayag, pagpapaliwanag sa pamamagitan	pangngalan pangngalan 1 WP
(ap)	sumulat	sumulat	/sumulat/	ng lapis, bol-	pandiwa
(ann)	pagsurat	pagsurat	/pagsurat/	pen at papel;	pandiwa
(anp)	sumulat	sumulat	/sumulat/	naghatid ng na-	pandiwa
(agp)	pagsurat	pagsurat	/pagsurat/	isulat. Pagbu-	pandiwa
	sumusulat	sumusulat	/sumusulat/	hat hin usa ng	pandiwa
	nagsusurat	nagsusurat	/nagsusurat/	butang na gina-	pandiwa
	susulat	susulat	/susulat/	gamitan papel,	pandiwa
	magsusurat	magsusurat	/magsusurat/	lapis ug bolpen	pandiwa
	takbo	takbo	/takbo/	sunod-sunod na	pandiwa
	dalagan	dalagan	/dalagan/	hakbang na ma-	pandiwa
	tumakbo	tumakbo	/tumakbo/	bilis pa sa	
(ap)	dinalagan	dinalagan	/dinalagan/	paglekad. Fik-	pandiwa
(ann)	tumakbo	tumakbo	/tumakbo/	taw nga agsub	pandiwa
(anp)	dalagan	dalagan	/dalagan/	ug makusog	pandiwa
(agp)	tumatakbo	tumatakbo	/tumatakbo/	ngan matulin,	pandiwa
	nadadalagan	nadadalagan	/nadadalagan/	mabilis.	pandiwa
	tatakbo	tatakbo	/tatakbo/		pandiwa
	medalagan	medalagan	/medalagan/		pandiwa

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pankiwa:	Waray	: Ponolohikal :	Kahulugan :	Interpretasyon
	tayo tukdaw	tayo tukdaw	/tayo/ /tukdaw/	kundisyon, ka-pandiwa lagayan, tin- pandiwa dig,	2 NKB
(ap)	tumayo natukdaw	tumayo natukdaw	/tumayo/ /natukdaw/	kundisyon, kamutangan	2 NKB
(ann)	tumayo natukdaw	tumayo natukdaw	/tumayo/ /natukdaw/	nga patindog.	2 NKB
(anp)	tumatayo nagtitinukdaw	tumatayo nagtitinukdaw	/tumatayo/ /nagtitinukdaw/	pandiwa	2 NKB
(agp)	tatayo matukdaw	tatayo matukdaw	/tatayo/ /matukdaw/	pandiwa	2 NKB
Ma, na	bali bari	bali bari	/bali/ /bari/	pagputol tulad pang-uri ng isang bagay pang-uri na mababa.	1 WP
(ap)	mabali mabari	mabali mabari	/mabali/ /mabari/	Pagpakita nan pandiwa	1 WP
(ann)	mabali mabari	mabali mabari	/mabali/ /mabari/	kundisyon nga pandiwa	1 WP
(anp)	mabali mabari	mabali mabari	/mabali/ /mabari/	naliba o nau- pandiwa	1 WP
(ago)	mababali mababari	mababali mababari	/mababali/ /mababari/	utod sugad pandiwa	1 WP
	mababali mababari	mababali mababari	/mababali/ /mababari/	han usa nga pandiwa	1 WP
	mababali mababari	mababali mababari	/mababali/ /mababari/	salong nga pandiwa	1 WP
	mababali mababari	mababali mababari	/mababali/ /mababari/	hilaba, pandiwa	1 WP

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlepi	Pandiwa	Filipino	Keyariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pankiwa :	Wera	: Ponolohikal	: Kahulugan	: busyon : Interpretasyon
	galit sina	galit sina	/galit/ /sina/	ngitngit, ma- tinding hina- nakit, poot, pagdaramdam, pagkamuhi, pag- kayamot. nag-iisug sakit ha buot	pang-uri pang-uri 2 NKB
(ap)	magalit masina	magalit masina	/magalit/ /masina/	pandiwa	2 NKB
(ann)	nagalit nasina	nagalit nasina	/nagalit/ /nasina/	pandiwa	2 NKB
(anp)	nagagalit nasisina	nagagalit nasisina	/nagagalit/ /nasisina/	pandiwa	2 NKB
(agp)	magagalit masisina	magagalit masisina	/magagalit/ /masisina/	pandiwa	2 NKB
	higa higda	higa higda	/higa/ /higda/	pandiwa pandiwa	2 NKB
(ap)	mahiga paghigda	mahiga paghigda	/mahiga/ /paghigda/	pandiwa	2 NKB
(ann)	nahiga hinigda	nahiga hinigda	/nahiga/ /hinigda/	pandiwa	2 NKB
(anp)	nahihiga nahigda	nahihiga nahigda	/nahihiga/ /nahigda/	pandiwa	2 NKB
(agp)	mahihiga mahigda	mahihiga mahigda	/mahihiga/ /mahigda/	pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Penlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong:	Penkiwa :	Waray :	Ponolohikal :	Pagsusuri at
			Kahulugan :	busyon :Interpretasyon
	limot	limot	pagkawala sa pangngalan	
	limot	limot	alaala ó isi- pangngalan	2 NKB
(ap)		malimot, /limot/	pan o loob, di-	
		malimot, /malimot/	inaasikaso, pandiwa	
(ann)		paghinggalimot/paghinggalimot/di-aluma- pandiwa,		2 NKB
		nalimot /nalimot/	na, wala sa pandiwa	
(anp)		nahinggalimot/nahinggalimot/loob. pag-	pandiwa	2 NKB
		nalilimot /nalilimot/	kawara ha hu-	
(agp)		nahinggalimot/nahinggalimot/nahuna o hi-	pandiwa	2 NKB
		malilimot, /malilimot/	numduman, pandiwa	
		mahinggalimot/mahinggalimot/limtan. pandiwa		2 NKB
	tulog	tulog	Idlip, himlay, pandiwa	
	katurrog	katurrog	kalagayang pandiwa	2 NKB
			pikit ang mga	
(ap)		matulog	mata at walangpandiwa	
		katurrog	malay, mahim- pandiwa	2 NKB
(ann)		natulog	bing na walangpandiwa	
		kinaturrog	malay na, ka- pandiwa	2 NKB
(anp)		natutulog	baligtaran pandiwa	
		nakaturrog	ng gising at pandiwa	2 NKB
(agp)		matutulog	mulat. Piyong pandiwa	
		makaturrog	an mgs mata ug pandiwa	2 NKB
			waray sarabutan.	

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi Pandugtong:	Pandiwa Pankiwa:	Filipino Waray	Kayariang Ponolohikal	Kahulugan	Distri- busyon :	Pagsusuri at Interpretasyon
mag, pang nang	dasal pangadi	dasal pangadi	/dasal/ /pangadi/	dalangin, usal, pangngalan panalangin		2 NKB
(ap)	magdasal pangadi	magdasal pangadi	/magdasal/ /pangadi/	pag-ampo o pagtawag ha Diyos	pandiwa pandiwa pandiwa	2 NKB
(ann)	nagdasal	nagdasal	/nagdasal/		pandiwa	2 NKB
(anp)	nangadi	nangadi	/nangadi/		pandiwa	2 NKB
(agp)	nagdasal nangangadi	nagdasal nangangadi	/nagdasal/ /nangangadi/		pandiwa pandiwa	2 NKB
	magdasal mangangadi	magdasal mangangadi	/magdasal/ /mangangadi/		pandiwa	2 NKB
	laba laba	laba laba	/laba/ /laba/	paglilinis ng mga kasuotan o mga meruming gawa ng tela	pandiwa pandiwa	1 WP
(ap)	maglaba paglaba	maglaba paglaba	/maglaba/ /paglaba/		pandiwa	1 WP
(ann)	naglaba	naglaba	/naglaba/	paglilimpiyo han mga dugnit	pandiwa	1 WP
(anp)	naglalaba	naglalaba	/naglalaba/	o iba na mahu-	pandiwa	1 WP
(agp)	naglala	naglala	/naglala/	gaw nga himo han tela	pandiwa	1 WP
	maglala	maglala	/maglala/		pandiwa	1 WP

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pankiwa:	Waray	: Ponolohikal :	Kahulugan :	busyon : Interpretasyon
	laro	laro	/laro/	palakasan,	pangngalan
	uyag	uyag	/uyag/	libangan,	pangngalan
				mulay	2 NKB
(ap)		maglaro	/maglaro/	pangnat han	pandiwa
		pag-uyag	/pag-uyag/	kusog, mulay	pandiwa
(ann)		naglaro	/naglaro/	han hunahuna.	pandiwa
		nag-uyag	/nag-uyag/		2 NKB
(anp)		naglalaro	/naglalaro/	pandiwa	pandiwa
		nag-uyag	/nag-uyag/	pandiwa	2 NKB
(agp)		maglaro	/maglaro/	pandiwa	pandiwa
		mag-uyag	/mag-uyag/	pandiwa	2 NKB
	salita	salita	/salita/	wika, leng-	pangngalan
	yakan	yekan	/yakan/	gwahe, sabi,	pangngalan
				pahayag, es-	2 NKB
(ap)		magsalita	/magsalita/	presyon, pa-	pandiwa
		pagyakan	/pagyakan/	ngungusap	pandiwa
(ann)		nagsalita	/nagsalita/		2 NKB
		nag-yakan	/nag-yakan/		pandiwa
(anp)		nagsalita	/nagsalita/		pandiwa
		nag-yakan	/nag-yakan/		2 NKB
(agp)		magsalita	/magsalita/		pandiwa
		mag-yakan	/mag-yakan/		2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Panidwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong:Pankiwa:	Waray	: Ponolohikal :	Kahulugan	busyon :Interpretasyon
turo	turo	/turo/	tukoy, aral, pangngalan	2 NKB
tutdo	tutdo	/tutdò/	leksiyon, pangngalan	
(ap)	magturo	/magturo/	akay, payo,	
(ann)	pagtutdò	/pagtutdò/	tunton, sabi-pandiwa	2 NKB
(anp)	nagturo	/nagturo/	han ang dapatpandiwa	2 NKB
(agp)	nagtutdò	/nagtutdò/	malaman o ma-pandiwa	2 NKB
	nagtuturo	/nagtuturo/	tutuhan.	
	nagtutudo	/nagtutudo/	Sagdon, lek- pandiwa	2 NKB
	nagtuturo	/nagtuturo/	siyon, susog, pandiwa	2 NKB
	magtututdò	/magtututdò/	sugay	2 NKB
i, in	aruga	/aruga/	pag-aasikaso, pang-uri	
pag, guin,	timangno	/timangno/	pag-iintindi, pang-uri	2 NKB
on			pag-aalaga,	
(ap)	arugain	/arugain/	kandili, tang-pandiwa	2 NKB
(ann)	pagtimangno	/pagtimangno/	kilik, tagu- pandiwa	
(anp)	ineruga	/ineruga/	yod, pagmama-	2 NKB
(agp)	guintimangno	/guintimangno/	hali.	
	inaaruga	/inaaruga/	pandiwa	2 NKB
	guintitimangno	/guintitimangno/	pandiwa	2 NKB
	aerugain	/aerugain/	pandiwa	2 NKB
	titimangau-on	/titimangau-on/	pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong: Penkiwa:	isip	isip	Waray	busyon : Interpretasyon
	hunahuna	hunahuna	isip / hunahuna /	
(ap)	isipin	isipin	/isipin/	palagay, a- pangngalan
(ann)	hunahuna-a	hunahuna-a	/hunahuna-a/	kala, bulay, pangngalan
(anp)	inisiip	inisiip	/inisiip/	muni, kuro,
(agp)	guinhunahuna	guinhunahuna	/guinhunahuna/	intindi, u-
	inisiip	inisiip	/inisiip/	nawa, hina-
	guinhunahuna	guinhunahuna	/guinhunahuna/	gap, ideya, pandiwa
	inisiip	inisiip	/inisiip/	alam. Pag-
	guinhunahuna	guinhunahuna	/guinhunahuna/	dumdum, pag-
	iisiipin	iisiipin	/iisiipin/	pand-paniwa
	hunahuna-on	hunahuna-on	/hunahuna-on/	pand-paniwa
	kain	kain	/kain/	pand-paniwa
	kaon	kaon	/kaon/	mo ng pagka-
(ap)	kainin	kainin	/kainin/	in, paglagay
(ann)	kauna	kauna	/kauna/	ng pagkain
(anp)	kinain	kinain	/kinain/	sa tiyan, pandiwa
(agp)	guinkeon	guinkeon	/guinkeon/	lason, kun-
	kinakaon	kinakaon	/kinakaon/	sumo sa pa-
	guinkakaon	guinkakaon	/guinkakaon/	nustos o
	kakaonin	kakaonin	/kakaonin/	pangkatong. pandiwa
	kakaonon	kakaonon	/kakaonon/	Pagkunsumo
				han pagkaon. pandiwa

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pankiwa:	Weray	: Ponolohikal	: Kahulugan	: busyon : Interpretasyon
pukaw	pukaw	/pukaw/	pandiwa	gisingin,	2 NKB
pukaw	pukaw	/pukaw/	pandiwa	tawagang	
(ap)	pukawin	/pukawin/	pandiwa	pansin	
(ann)	pagpukaw	/pagpukaw/	pandiwa	himangno,	2 NKB
(anp)	pinukaw	/pinukaw/	pandiwa	pagpuklat	2 NKB
(anp)	nagpukaw	/nagpukaw/	pandiwa		2 NKB
(agp)	pinupukaw	/pinupukaw/	pandiwa		2 NKB
	pupukawin	/pupukawin/	pandiwa		2 NKB
	magpupukaw	/magpupukaw/	pandiwa		2 NKB
	magpupukaw	/magpupukaw/	pandiwa		2 NKB
tahi	tahi	/tahi/	trabahong	pangngalan	1 WP
tahi	tahi	/tahi/	isinagawa	pangngalan	
(ap)	itahi	/itahi/	sa pamama-		
(ann)	pagtahi	/pagtahi/	gitan ng ka-		1 WP
(anp)	itinahi	/itinahi/	rayos at si-		1 WP
(anp)	guintahi	/guintahi/	nulid, mas-		1 WP
(agp)	itinatahi	/itinatahi/	aring sa ma-		1 WP
	guintatahi	/guintatahi/	kina o kamay		1 WP
	tatahiin	/tatahiin/	trabaho ng		1 WP
	tatahi-on	/tatahi-on/	ginaganit		1 WP
			dagom ug i-		
			nulang.	pandiwa	1 WP

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlepi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Disari- Pagsusuri at
Pandugtong: Penkiwa :	Waray :	Ponolohikal	Kahulugan :	busyon : Interpretasyon
an, nan,				
nan, in,	bagsak	/bagsak/		
hin, i, (ap)	hulog	/hulog/		
(ann)	bagsaken	/bagsaken/	hulog, lagpak, pang-uri	2 NKB
(anp)	hulugan	/hulugan/	laglag, tum-	
(agp)	binagsakan	/binagsakan/	ba, buwal.	2 NKB
	hinulugan	/hinulugan/	pandiwa	
	binabagsakan	/binabagsakan/	pandiwa	2 NKB
	hinuhulugan	/hinuhulugan/	pandiwa	2 NKB
	babagsakan	/babagsakan/	pandiwa	2 NKB
	huhulugan	/huhulugan/	pandiwa	2 NKB
	bukas	/bukas		
	abri	/abri/	di-sarado,	
(ap)	buksan	/buksan/	abyerto, wa-	2 NKB
(ann)	abrihi	/abrihi/	tang takip,	
(anp)	binuksan	/binuksan/	hayagan, lan-	2 NKB
(agp)	guin-abrihan	/guin-abrihan/	tad, bukadkad.	
	binubukasan	/binubukasan/	pandiwa	2 NKB
	guin-aabrihan	/guin-aabrihan/	pandiwa	2 NKB
	bubukasan	/bubukasan/	pandiwa	2 NKB
	aabrihan	/aabrihan/	pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong:	Pankiwa :	Waray	Ponolohikal	busyon :
				Interpretasyon
	sara	sara	/sara/	ipinid, kasa-pandiwa
	sada	sada	/sada/	lungat ng pandiwa
(ap)	serahan	serahan	/sarahan/	pandiwa
	sadhi	sadhi	/sadhi/	pandiwa
(ann)	sinarahan	sinarahan	/sinarahan/	pandiwa
	sinadhan	sinadhan	/sinadhan/	pandiwa
(anp)	sinasarahan	sinasarahan	/sinasarahan/	pandiwa
	sinasadhan	sinasadhan	/sinasadhan/	pandiwa
(agp)	saserhan	saserhan	/saserhan/	pandiwa
	sasadhan	sasadhan	/sasadhan/	pandiwa
	harang	harang	/harang/	pangngalan
	ulang	ulang	/ulang/	pangngalan
	harang	harang	/harang/	pandiwa
(ap)	pag-ulang	pag-ulang	/pag-ulang/	pandiwa
(eon)	hinaharangan	hinaharangan	/hinaharangan/	pandiwa
	guin-ulan	guin-ulan	/guin-ulan/	pandiwa
(anp)	hinaharangan	hinaharangan	/hinaharangan/	pandiwa
	guin-ulang	guin-ulang	/guin-ulang/	pandiwa
(agp)	haharangan	haharangan	/haharangan/	pandiwa
	uulangan	uulangan	/uulangan/	pandiwa

Talahenayan 4. (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong: Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal	: Kahulugan :	busyon :	Interpretasyon
tawa tawa	tawa tawa	/tawa/ /tawa/	halakhak, hagakgak, halikhik,	pangngalan pangngalan	2 NKB
(ap)	tawenen taw-i	/tawenan/ /taw-i/	pag-ukulan ng tawa,	pandiwa pandiwa	2 NKB
(ann)	tinatawanan guintaw-an	/tinatawanan/ /guintaw-an/	aglahiin magnigirisi	pandiwa pandiwa	2 NKB
(anp)	tinatawanan guin-tataw-an	/tinatawanan/ /guin-tataw-an/		pandiwa pandiwa	2 NKB
(agp)	tatawanan tataw-an	/tatawanan/ /tataw-an/		pandiwa pandiwa	2 NKB
Mang, nang nan, pang, mam,	bingwit kawil	/bingwit/ /kawil/	isang set para sa pa- mansing	pangngalan pangngalan	2 NKB
nang, nangang(ap)	mamingwit pengawil	/mamingwit/ /pengawil/	pansin	pandiwa pandiwa	2 NKB
(ann)	mamingwit nangawil	/mamingwit/ /nangawil/	gamit para pagdakop hab	pandiwa pandiwa	2 NKB
(anp)	namingwit nangangawil	/namingwit/ /nangangawil/	isda	pandiwa pandiwa	2 NKB
(agp)	mamingwit mangangawil	/mamingwit/ /mangangawil/		pandiwa pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayeriang	Distri-
Pandugtong: Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal	busyon :	Pagsusuri at Interpretasyon
buntal suntok	buntal suntok	/buntal/ /suntok/	suntok, da- gok, bigwas sapok, sumbi	pangngalan. 2 NKB
(ap)	mamuntal panuntok	/mambuntal/ /pansuntok/	pandiwa	2 NKB
(ann)	namuntal	/nambuntal/	pandiwa	2 NKB
(anp)	nanuntok	/nansuntok/	pandiwa	2 NKB
(app)	namumuntal nanuntok mamumuntal manumuntok	/namumuntal/ /nansusuntok/ /mambubuntal/ /mansusuntok/	pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa	2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB
	hugas hugas	/hugas/ /hugas/	hinaw, ban- law, linis anlaw, lang- gas	1 WPP
(ap)	manghugas panhugas	/manghugas/ /panhugas/	pandiwa	1 WP
(ann)	nanghugas	/nanghugas/	pandiwa	1 WP
(anp)	nanhugas nanghuhugas nanhuhugas	/nanghugas/ /nanghuhugas/ /nanhuhugas/	pandiwa pandiwa pandiwa	1 WP 1 WP 1 WP
(app)	manhuhugas	/manhuhugas/	pandiwa	1 WP

Talahañayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong: Pankiwa :	Maray :	Ponolohikal	Kahulugan :	busyon :	Interpretasyon
	pitas	pitas	/pitas/	sungkit, pu-	pandiwa
	buro	buro	/buro/	pol, pigtas	pandiwa
(ap)	mamitas	mamitas	/mamitas/		2 NKB
	pamuro	pamuro	/pamuro/	pandiwa	
(ann)	namitas	namitas	/namitas/	pandiwa	2 NKB
	namuro	namuro	/namuro/	pandiwa	
(anp)	namimitas	namimitas	/namimitas/	pandiwa	2 NKB
	namumuro	namumuro	/namumuro/	pandiwa	
(agp)	mamimitas	mamimitas	/mamimitas/	pandiwa	2 NKB
	mamumuro	mamumuro	/mamumuro/	pandiwa	
	pista	pista	/pista/	araw ng pag-	
	patron	patron	/patron/	dariwang o pangngalan	3 NKK
(ap)	mamista	mamista	/mamista/	pangilin bi-	
	pamatron	pamatron	/pamatron/	lang parangel pandiwa	3 NKK
(ann)	namista	namista	/namista/	sa Sento o pandiwa	
	namamatron	namamatron	/namamatron/	Sento, Adlaw pandiwa	3 NKK
(anp)	namimista	namimista	/namimista/	han pagseleb-pandiwa	
	namatron	namatron	/namatron/	war o kalipag-pandiwa	3 NKK
(agp)	mamimista	mamimista	/mamimista/	para hin usa pandiwa	
	mamamatron	mamamatron	/mamamatron/	nga Patron o pandiwa	3 NKK
				Petrona	

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Keyariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong: Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal	Kahulugan :	busyon :	Interpretasyon
maka, naka	dalo	dalo	/dalo/ /tambong/	pagdating, pandiwa pagdalaw, pandiwa punta, tungo	2 NKB
(ap)	tambong	tambong			
	makadalo	makadalo	/makadalo/ /makatambong/	pandiwa	2 NKB
(ann)	makatambong	makatambong	/makatambong/ /nakadalo/	pandiwa	2 NKB
(anp)	nakadalo	nakadalo	/nakadalo/ /nakatambong/	pandiwa	2 NKB
(agp)	nakatambong	nakatambong	/nakatambong/ /nakakadalo/	pandiwa	2 NKB
	nakakadalo	nakakadalo	/nakakadalo/ /nakakatambong/	pandiwa	2 NKB
	makakatambong	makakatambong	/makakatambong/ /mekakatambong/	pandiwa	2 NKB
	inis	inis	/inis/ /urit/	galit, suk- pang-uri lam, suya, pang-uri yamot, hang-rit	2 NKB
	urit	urit			
(ap)	makainis	makainis	/makainis/ /makaurit/	pandiwa	2 NKB
(ann)	makaurit	makaurit	/makaurit/ /nakainis/	pandiwa	2 NKB
(anp)	nakainis	nakainis	/nakainis/ /naurit/	pandiwa	2 NKB
(agp)	naurit	naurit	/naurit/ /nekakainis/	pandiwa	2 NKB
	nekakainis	nekakainis	/nekakainis/ /nauurit/	pandiwa	2 NKB
	nauurit	nauurit	/nauurit/ /mekakainis/	pandiwa	2 NKB
	mekakainis	mekakainis	/mekakainis/ /mauurit/	pandiwa	2 NKB
	mauurit	mauurit			

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Keyariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong: Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal	Kahulugan :	busyon :	Interpretasyon
	pulot	pulot	/pulot/	dampot, pag-pandiwa	
	purot	purot	/purot/	kuha ng i- pandiwa	1 WP
(ap)	makapulot	makapulot	/makapulot/	sang bagay	
(ann)	makapurot	makapurot	/makapurot/	mula sa i-	1 WP
(anp)	nakapulot	nakapulot	/nakapulot/	baba	1 WP
(agp)	nakakapulot	nakakapulot	/nakakapulot/		
	nakakapurot	nakakapurot	/nakakapurot/		1 WP
	makakapulot	makakapulot	/makakapulot/		1 WP
	makakapurot	makakapurot	/makakapurot/		1 WP
	sagot	sagot	/sagot/	pakli, tugonpangngalan	
	baton	baton	/baton/	pangngalan	2 NKB
(ap)	makasagot	makasagot	/makasagot/	pandiwa	
(ann)	pagbaton	pagbaton	/pagbaton/	pandiwa	2 NKB
(anp)	nakasagot	nakasagot	/nakasagot/	pandiwa	
	binaton	binaton	/binaton/	pandiwa	2 NKB
	nakakasagot	nakakasagot	/nakakasagot/	pandiwa	
	binabatón	binabatón	/binabatón/	pandiwa	2 NKB
	makakasagot	makakasagot	/makakasagot/	pandiwa	
(agp)	babatonon	babatonon	/makakabaton/	pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pankiwa :	Wera	: Ponolohikal	: Kahulugan :busyon :	Interpretasyon
	tapos tima	tapos tima	/tapos/ /tima/	gawin hanggang matapos	pengngalan pengngalan 2 NKB
(ap)	makatapos	makatapos	/makatapos/	pandiwa	2 NKB
(ann)	makatima	makatima	/makatima/	bubuhaton tub-	2 NKB
(enp)	nakatapos	nakatapos	/nakatapos/	tub ngada han	2 NKB
(agp)	nakatima	nakatima	/nakatima/	katapos	2 NKB
	nakakatapos	nakakatapos	/nakakatapos/	pandiwa	2 NKB
	nakakatima	nakakatima	/nakakatima/	pandiwa	2 NKB
	makakatapos	makakatapos	/makakatapos/	pandiwa	2 NKB
	makakatima	makakatima	/makakatima/	pandiwa	2 NKB
Maki, naki	iyak	iyak	/iyak/	tangis, hikbi	2 NKB
pag, in,	tangis	tangis	/tangis/	hibik, pagluha, pangngalan	2 NKB
				bagulhol, ta-	
(ap)	makiiyak	makiiyak	/makiiyak/	nguyngoy	2 NKB
(ann)	makitangis	makitangis	/makitangis/	pandiwa	2 NKB
(enp)	nakiyak	nakiyak	/nakiyak/	pandiwa	2 NKB
(agp)	nakitangis	nakitangis	/nakitangis/	pandiwa	2 NKB
	nakikiiyak	nakikiiyak	/nakikiiyak/	pandiwa	2 NKB
	nakikitangis	nakikitangis	/nakikitangis/	pandiwa	2 NKB
	makikiiyak	makikiiyak	/makikiiyak/	pandiwa	2 NKB
	makikitangis	makikitangis	/makikitangis/	pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi Pandugtong:	Pandiwa Pankiwa :	Filipino Waray :	Kayariang Ponolohikal.	Distri- busyon :	Pagsusuri at Interpretasyon
	sindi	sindi	/sindi/	paningasin, pandiwa/ apoyan, pa- ilawan, su- sululan ng apoy tulad papatok.	2 NKB
(ap)	dagkot	dagkot	/dagkot/		
		makisindi	/makisindi/		
(ann)		pagdagkot	/pagdagkot/		2 NKB
		nakisindi	/nakisindi/		
(anp)		dinagkot	/dinagkot/		2 NKB
		nakikisindi	/nakikisindi/		
(agp)		nanagkot	/nanagkot/		2 NKB
		makikisindi	/makikisindi/		
		mananagkot	/mananagkot/		2 NKB
	upo	upo	/upo/	lumikmo,	
	lingkod	lingkod	/lingkod/	lumuklok	2 NKB
(ap)		makiupo	/makiupo/		
(ann)		pakilingkod	/pakilingkod/		2 NKB
		nakiupo	/nakiupo/		
(anp)		nakilingkod	/nakilingkod/		2 NKB
		nakiupô	/nakiupô/		
(agp)		nakikilingkod	/nakikilingkod/		2 NKB
		makiupô	/makiupô/		
		makikilingkod	/makikilingkod/		2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal	Kahulugan :	busyon : Interpretasyon
magka, mag,	bisyo	bisyo	/bisyo/	masamang hi-	pangngalan
pag,	bisyo	bisyo	/bisyo/	lig, masa-	pangngalan
				mang pinag-	1 WP
(ap)			magkabisyo /magkabisyo/	kabihasnan	
(ann)			pagbisyo /pagbisyo/	pandiwa	1 WP
(anp)			nagkabisyo /nagkabisyo/	pandiwa	1 WP
(agp)			nagbisyo /nagbisyo/	pandiwa	1 WP
			nagkakabisyo /nagkakabisyo/	pandiwa	1 WP
			nagbibisyo /nagbibisyo/	pandiwa	1 WP
			magkakabisyo /magkakabisyo/	pandiwa	1 WP
			magbibisyo /magbibisyo/	pandiwa	1 WP
isip	isip	isip	/isip/	akala, bulay,	pangngalan
hunahuna	hunahuna	hunahuna	/hunahuna/	munì, kuro	2 NKB
(ap)			magkaisip /magkaisip/	pandiwa	2 NKB
(ann)			makaghunahuna /makaghunahuna/	pandiwa	2 NKB
(anp)			nagkaisip /nagkaisip/	pandiwa	2 NKB
(agp)			nagaghunahuna /nagaghunahuna/	pandiwa	2 NKB
			nagkakaisip /nagkakaisip/	pandiwa	2 NKB
			nakagaghunahuna /nakagaghunahuna/	pandiwa	2 NKB
			magkakaisip /magkakaisip/	pandiwa	2 NKB
			mekagaghunahuna /mekagaghunahuna/	pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Keyariang	Distri-
Pendugtong: Panikiwa :	Waray :	Ponolohikal	Kahulugan :	Pagsusuri at Interpretasyon
	laman unod	laman unod	/laman/ /unod/	ang bagay na pangngalan nakasilid pangngalan 2 NKB
(ap)		magkalamán	/magkalamán/	usa nga bu- pandiwa
(ann)		magka-unod	/magka-unod/	teng nga guin-pandiwa 2 NKB
(anp)		nagkalamán	/nagkalamán/	tubuan ha pandiwa 2 NKB
		nag-unod	/nag-unod/	sulod pandiwa 2 NKB
(agp)		nagkakalamán	/nagkakalamán/	pandiwa 2 NKB
		nag-unod	/nag-unod/	pandiwa 2 NKB
		magkakalamán	/magkakalamán/	pandiwa 2 NKB
		mag-unod	/mag-unod/	pandiwa 2 NKB
laro uyag	laro uyag	laro uyag	/laro/ /uyag/	palakasan, pangngalan libangan, pangngalan 2 NKB mulay
(ap)		magkalaró	/magkalaro/	isang kasama pandiwa
(ann)		mag-uyag	/mag-uyag/	sa palakasan pandiwa 2 NKB
(anp)		nagkalaró	/nagkalaro/	pakunugay, pa-pandiwa 2 NKB
		nagka-uyag	/nagka-uyag/	ugnat han kn- pandiwa
(agp)		nagkakalaró	/nagkakalaro/	sag a humahapandawa 2 NKB
		nagka-uyag	/nagka-uyag/	pandiwa 2 NKB
		magkakalaró	/magkakalaro/	pa-pandiwa 2 NKB
		magka-uyag	/magka-uyag/	pandiwa 2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong: Panikiwa	Warey	Ponolohikal	Kahulugan	busyon : Interpretasyon
	palad	palad	kepalaran,	pangngalan
	palad	palad	tadhana,	pangngalan
			suwerte	1 WP
(ap)	magkapalad	magkapalad	pandiwa	
(ann)	magkapalad	magkapalad	pandiwa	1 WP
(anp)	nagkapalad	nagkapalad	pandiwa	1 WP
(agp)	nagkapalad	nagkapalad	pandiwa	1 WP
	nagkakapalad	nagkakapalad	pandiwa	
	nagkakapalad	nagkakapalad	pandiwa	1 WP
	nagkakapalad	nagkakapalad	pandiwa	
	magkakapalad	magkakapalad	pandiwa	1 WP
	magkakapalad	magkakapalad	pandiwa	
	panahon	panahon	sandaling pangngalan	
	tiyempo	tiyempo	pinangyari-pangngalan	3 NKK
			han o saglit	
(ap)	magkapanahon	magkapanahon	pandiwa	
(ann)	magkatiyempo	magkatiyempo	pandiwa	3 NKK
(anp)	nagkapanahon	nagkapanahon	oras, adlawpandiwa	
(agp)	nagkatiyempo	nagkatiyempo	usa ka takapandiwa	3 NKK
	nagkakapanahon	nagkakapanahon	pandiwa	
	nagkakatiyempo	nagkakatiyempo	pandiwa	3 NKK
	magkapanahon	magkapanahon	pandiwa	
	magkatiyempo	magkatiyempo	pandiwa	3 NKK

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong: Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal	Kahulugan :	Pagsusuri at Interpretasyon
	sekit	sekit	/sakit/	kirot, hap-
	sakit	sakit	/sakit/	di, karam- pangngalan
(ap)	magkasakit	magkasakit	/magkasakit/	daman 1 WP
	masakit	masakit	/masakit/	pandiwa 1 WP
(ann)	nagkasakit	nagkasakit	/nagkasakit/	pandiwa 1 WP
	nasakit	nasakit	/nasakit/	pandiwa 1 WP
(anp)	nagkakasakit	nagkakasakit	/nagkakasakit/	pandiwa 1 WP
	nasasakit	nasasakit	/nasasakit/	pandiwa 1 WP
(agp)	magkakasakit	magkakasakit	/magkakasakit/	pandiwa 1 WP
	masasakit	masasakit	/masasakit/	pandiwa 1 WP
	salapi	salapi	/salapi/	pera, kuwar-pangngalan
	salapi	salapi	/salapi/	ta, pilak, pangngalan 1 WP
(ap)	magkasalapi	magkasalapi	/magkasalapi/	yaman, pag-
	makasalapi	makasalapi	/makasalapi/	karoon ng 1 WP
(ann)	nagkasalapi	nagkasalapi	/nagkasalapi/	pera 1 WP
	nakasalapi	nakasalapi	/nakasalapi/	pandiwa 1 WP
(anp)	nagkakasalapi	nagkakasalapi	/nagkakasalapi/	pandiwa 1 WP
	nakakasalapi	nakakasalapi	/nakakasalapi/	pandiwa 1 WP
(agp)	magkakasalapi	magkakasalapi	/magkakasalapi/	pandiwa 1 WP
	makakasalapi	makakasalapi	/makakasalapi/	pandiwa 1 WP

Talahanayan 4 (Karugtong)

Penlapi Pandugtong:	Pandiwa Pankiwa :	Filipino Waray :	Kayariang Ponolohikal	Distri- busyon :	Pagsusuri at Interpretasyon
	sama upod	sema upod	/sama/ /upod/	kasuno, bar-pangngalan kada, kapi- pangngalan san, kapi-	2 NKB
(ap)		magkasama mag-upod	/magkasama/ /mag-upod/	ping, kasa- pandiwa bay, kapang-pandiwa	2 NKB
(ann)		nagkasama nag-upod	/nagkasama/ /nag-upod/	kat, kapanig, pandiwa bunyog	2 NKB
(anp)		nagkakasama nag-upod	/nagkakasama/ /nag-upod/	pandiwa	2 NKB
(agp)		magkakasama mag-upod	/magkakasama/ /mag-upod/	pandiwa pandiwa pandiwa	2 NKB
	tulong bulig	tulong bulig	/tulong/ /bulig/	pagdalo o pangngalan paggibik sa pangngalan isang humi-	2 NKB
(ap)		makatulong magkabulig	/makatulong/ /magkabulig/	ngi ng kali-pandiwa pandiwa	2 NKB
(ann)		nakatulong nagkabulig	/nakatulong/ /nagkabulig/	pandiwa	2 NKB
(anp)		nakakatulong nagkakabulig	/nakakatulong/ /nagkakabulig/	pandiwa	2 NKB
(agp)		makakatulong magkakabulig	/makakatulong/ /magkakabulig/	pandiwa pandiwa	2 NKB

Talahanay an 4 (Karugtong)

Penlapi Pandugtong: Pandiwa	Filipino Waray	Keyariang Ponolohikal	Distri- Pagsusuri at Kahulugan : busyon : Interpretasyon
ipa, in, alis	alis	/alis/	paglisan, pandiwa
pina, on, iwas	iwas	/iwas/	pagyaon, pag-pandiwa
pa, ihi (ap)			lakad, pag-
	ipaalis	/ipaalis/	layo, pagpa-pandiwa
	ipaiwas	/ipaiwas/	naw, pagla- pandiwa
(ann)	pina-iwas	/pina-iwas/	ho, pakiki- pandiwa
(anp)	ipinaalis	/ipinaalis/	usap, pag- pandiwa
	pina-iwas	/pina-iwas/	pahirayo, pandiwa
(agp)	ipinaaalis	/ipinaaalis/	pagkawara, pandiwa
	paiiwason	/paiiwason/	paki-alayon pandiwa
	ipaaalis	/ipaaalis/	nga paiwasonpandiwa
			2 NKB
	dala	/dala/	lulgn, kar- pangngalan
	dara	/dara/	ga, bagahi, pangngalan
			1 WP
			kargamento.
(ap)	ipadala	/ipadala/	Ang bagay pandiwa
	ipadara	/ipadara/	na kinuha o pandiwa
(ann)	ipinadala	/ipinadala/	taglay ng pandiwa
	guinpadara	/guinpadara/	isang tao. pandiwa
(anp)	ipinadadala	/ipinadadala/	Karga, bit- pandiwa
	guinpadapara	/guinpadapara/	bit, pagpa- pandiwa
(agp)	ipadadala	/ipadadala/	alayon, pag-pandiwa
	ipadedara	/ipadedara/	hateg han u-pandiwa
			sa nga bagay.
			1 WP

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi Pendugtong:	Pandiwa Pankiwa :	Filipino Waray :	Keyariang Ponolohikal	Distri- busyon :	Pagsusuri at Interpretasyon
	kulam barang	kulam barang	/kulam/ /barang/	engkanto nag-uutos na gawan ng isang bagay na di kanais- nais, eng- kanto, in- trimis, pag- padaut.	pangngalan pangngalan pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa
(ap)	ipakulam	ipakulam	/ipakulam/		2 NKB
(ann)	ipabarang	ipabarang	/ipabarang/		2 NKB
(anp)	ipinakulam	ipinakulam	/ipinakulam/		2 NKB
(agp)	ipinabarang	ipinabarang	/ipinabarang/		2 NKB
	ipinakukulam	ipinakukulam	/ipinakukulam/		2 NKB
	ipinababarang	ipinababarang	/ipinababarang/		2 NKB
	ipakukulam	ipakukulam	/ipakukulam/		2 NKB
	ipababarang	ipababarang	/ipababarang/		2 NKB
	libing lubong	libing lubong	/libing/ /lubong/	pagbabaon sa hukay	pangngalan pangngalan
(ap)	ipalibing	ipalibing	/ipalibing/	pagpahimu-	2 NKB
(ann)	ipalubong	ipalubong	/ipalubong/	tang ha tu-	2 NKB
(anp)	ipinalibing	ipinalibing	/ipinalibing/	na pinaagi	2 NKB
(agp)	ilinubong	ilinubong	/ilinubong/	hit pagta-	2 NKB
	ipinalilibing	ipinalilibing	/ipinalilibing/	kop pagka-	2 NKB
	ilinulubong	ilinulubong	/ilinulubong/	tapos pag-	2 NKB
	ipalililibing	ipalililibing	/ipalililibing/	ukad	2 NKB
	ilulubong	ilulubong	/ilulubong/	pandiwa pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Penlepi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong: Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal	: Kahulugan :	busyon :	Interpretasyon
lusob	lusob	/lusob/	salakay,	pandiwa	
sulong	sulong	/sulong/	atake	pandiwa	2 NKB
(ap)	ipalusob	/ipalusob/		pandiwa	
(ann)	ipasulong	/ipasulong/		pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinalusob	/ipinalusob/		pandiwa	2 NKB
(agp)	ipinasulong	/ipinasulong/		pandiwa	2 NKB
	ipinalulusob	/ipinalulusob/		pandiwa	2 NKB
	ipinasusulong	/ipinasusulong/		pandiwa	2 NKB
	ipalulusob	/ipalulusob/		pandiwa	2 NKB
	ipasusulong	/ipasusulong/		pandiwa	2 NKB
Ipag	bunot	/bunot/	balat ng	pangngalan	
pag,	banos	/banos/	tuyong ni-	pangngalan	2 NKB
ig			yog na gi-		
(ap)	ipagbunot	/ipagbunot/	nagamit sa	pandiwa	2 NKB
(ann)	igbanos	/igbanos/	paglilinis	pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinagbunot	/ipinagbunot/	ng sahig.	pandiwa	2 NKB
(agp)	iguinbanos	/iguinbanos/	Parot han	pandiwa	2 NKB
	ipinagbubunot	/ipinagbubunot/	lubi nga	pandiwa	2 NKB
	iguinbebanos	/iguinbebanos/	wara na gi-	pandiwa	2 NKB
	ipagbubunot	/ipagbubunot/	nagamit ha	pandiwa	2 NKB
	igbabanos	/igbabanos/	paglilimpyo	pandiwa	2 NKB
			ha salog.		

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayeriang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong: Pankiwa :	Warey :	Ponolohikal	: Kahulugan	: busyon	: Interpretasyon
	igib alog	/igib/ /alog/		pagsalok ng tubig mula sa poso o balon	pandiwa pandiwa 2 NKB
(ap)	ipag-igib ig-aalog	/ipag-igib/ /ig-aalog/		pandiwa	2 NKB
(ann)	ipinag-igib iguin-aalog	/ipinag-igib/ /iguin-aalog/		pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinag-iigib iguin-aalog	/ipinag-iigib/ /iguin-aalog/		pandiwa	2 NKB
(agp)	ipeg-iigib ig-aalog	/ipeg-iigib/ /ig-aalog/		pandiwa	2 NKB
	luto luto	/luto/ /luto/		magsaing, magsalang, mangusina, pangngalan	2 NKB
(ap)	ipagluto igluto	/ipagluto/ /igluto/		isinagawa sa pamamagi- tan ng apoy	pandiwa pandiwa 2 NKB
(ann)	ipinagluto iguinluto	/ipinagluto/ /iguinluto/		pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinagluluto iguinluluto	/ipinagluluto/ /iguinluluto/		pandiwa	2 NKB
(agp)	ipeggluto igluluto	/ipeggluto/ /igluluto/		pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Penlapi Pandugtong:	Pandiwa Pankiwa :	Filipino Waray :	Kayariang Ponolohikal	Distri- Pagususuri at Interpretasyon
sibak ti-ak	sibak ti-ak	/sibak/ /ti-ak/	biyakin, ti-pandiwa larin ang pandiwa ang kahoy	2 NKB
(ap)	ipagsibak igti-ak	/ipagsibak/ /igti-ak/	sa pamamagi-pandiwa tan ng pala-pandiwa	2 NKB
(ann)	ipinagsibak iguin ^{ti} -ak	/ipinagsibak/ /iguin ^{ti} -ak/	kol o gulok pandiwa paglipak- pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinagsisibak iguin ^{titi} -ak	/ipinagsisibak/ /iguin ^{titi} -ak/	lipak hin pandiwa	2 NKB
(agp)	ipagsisibak igtiti-ak	/ipagsisibak/ /igtiti-ak/	kahoy na gi-pandiwa nagamitan pandiwa	2 NKB
			palakol o sundang.	2 NKB
tanim tanom	tanim tanom	/tanim/ /tanom/	paraan ng pagpatubo ng isang halaman sa lupa.	1 WP
(ap)	ipagtanim igtanom	/ipagtanim/ /igtanom/	pandiwa pandiwa	1 WP
(ann)	ipinagtanim iguintanom	/ipinagtanim/ /iguintanom/	pandiwa pandiwa	1 WP
(anp)	ipinagtatanom iguintatanom	/ipinagtatanom/ /iguintatanom/	pandiwa pandiwa	1 WP
(agp)	ipagtanim igtatanom	/ipagtanim/ /igtatanom/	pandiwa pandiwa	1 WP

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi Pandugtong:	Pandiwa Pankiwa :	Filipino Waray :	Kayariang Ponolohikál :	Distri- Pagususuri at Interpretasyon
ipang, ig, butas iguin, luho in, i (ap)	butas luho	/butas/ /luho/	ukit na tagospangalan perporasyon pangngalan bagay na gi- nagamit na pambutas. Nagsugo hin paghimo hin pandiwa ukad, pag- ukad.	2 NKB
(ann)	ipambutas igluho	/ipambutas/ /igluho/	pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinambutas iguinluho	/ipinambutas/ /iguinluho/	pandiwa	2 NKB
(agp)	ipinambubutas iguinluluho ipambubutas igluluho	/ipinambubutas/ /iguinluluho/ /ipambubutas/ /igluluho/	pandiwa	2 NKB
	hugas hugas	/hugas/ /hugas/	hinaw, benlaw, pandiwa na ginagamit pandiwa ang tubig sa paglilinis	2 NKB
(ap)	ipanghugas ighugas	/ipanghugas/ /ighugas/	pandiwa	2 NKB
(ann)	ipinanghugas iguinhuigas	/ipinanghugas/ /iguinhuigas/	pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinanghuhugas iguinhuhugas	/ipinanghuhugas/ /iguinhuhugas/	pandiwa	2 NKB
(agp)	ipenghuhugas ighuhugas	/ipenghuhugas/ /ighuhugas/	pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong: Pankiwa :		Waray :	Ponolohikal	Pagsusuri at
				busyon : Interpretasyon
	guhit dibuho	guhit dibuho	/guhit/ /dibuho/	linya, raya, pangngalan gurlis, hang-pangngalan ganan, dibuho
(ap)		ipangguhit igdi buho	/ipangguhit/ /igdi buho/	drowing, la- pandiwa rawan pandiwa
(ann)		ipinangguhit iguindibuho	/ipinangguhit/ /iguindibuho/	bagis, dro- pandiwa
(anp)		ipinangguhit iguindibuho	/ipinangguhit/ /iguindibuho/	wing pandiwa
(agp)		ipangguhit igdi buho	/ipangguhit/ /igdi buho/	pandiwa pandiwa pandiwa
	patay patay	patay patay	/patay/ /patay/	walang buhay, pangngalan pumenaw na; pangngalan
(ap)		ipampatay ipampatay	/ipampatay/ /ipampatay/	instrumentong ginagamit u- pandiwa
(ann)		ipinampatay ipinampatay	/ipinampatay/ /ipinampatay/	pang kitlan pandiwa ng buhay ang pandiwa
(anp)		ipinampapatay ipinampapatay	/ipinampapatay/ /ipinampapatay/	isang tao o pandiwa pandiwa
(agp)		ipampapatay ipampapatay	/ipampapatay/ /ipampapatay/	pandiwa pandiwa pandiwa

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi Pandugtong:	Pandiwa Pankiwa :	Filipino Waray :	Kayariang Ponolohikal	Distri- busyon :	Pagsusuri at Interpretasyon
	punas trapo	punas trapo	/punas/ /trapo/	kuskos, pawl, pandiwa bura, isang pandiwa kagamitan na ginagamit sa pagpehid	2 NKB
(ap)	ipampunas igtrapo	ipampunas igtrapo	/ipampunas/ /igtrapo/	pandiwa pandiwa	2 NKB
(ann)	ipinampunas iguihtrapo	ipinampunas iguihtrapo	/ipinampunas/ /iguihtrapo/	pandiwa pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinampupunas iguintatrapo	ipinampupunas iguintatrapo	/ipinampupunas/ /iguintatrapo/	pandiwa pandiwa	2 NKB
(agp)	ipampupunas igtatrapo	ipampupunas igtatrapo	/ipampupunas/ /igtatrapo/	pandiwa pandiwa	2 NKB
	sabong bulang	sabong bulang	/sabong/ /bulang/	paglalaban ng pangngalan mga tinaling pangngalan manok	2 NKB
(ap)	ipansabong ipamulang	ipansabong ipamulang	/ipansabong/ /ipamulang/	pandiwa pandiwa	2 NKB
(ann)	ipinansabong ipinamulang	ipinansabong ipinamulang	/ipinansabong/ /ipinamulang/	pandiwa pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinansasabong ipinamumulang	ipinansasabong ipinamumulang	/ipinansasabong/ /ipinamumulang/	pandiwa pandiwa	2 NKB
(agp)	ipansasabong ipamumulang	ipansasabong ipamumulang	/ipansasabong/ /ipamumulang/	pandiwa pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong: Pankiwa :	Warey :	Ponolohikal	:"ahulugan :	busyon :	Interpretasyon
	tali	tali	/tali/	leteng, lu-	
	higot	higot	/higot/	bid	2 NKB
(ap)	ipantali	ipantali	/ipantali/	pandiwa	
(ann)	ihigot	ihigot	/ihigot/	pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinantali	ipinantali	/ipinantali/	pandiwa	2 NKB
(agp)	iguinhigot	iguinhigot	/iguinhigot/	pandiwa	2 NKB
	ipinantatali	ipinantatali	/ipinantatali/	pandiwa	
	iguinhigot	iguinhigot	/iguinhigot/	pandiwa	2 NKB
	ipapanali	ipapanali	/ipapanali/	pandiwa	
	ighigot	ighigot	/ighigot/	pandiwa	2 NKB
	tulog	tulog	/tulog/	pang-uri	
	katurrog	katurrog	/katurrog/	pang-uri	2 NKB
(ap)	ipantulog	ipantulog	/ipantulog/	pandiwa	
(ann)	ipankaturrog	ipankaturrog	/ipankaturrog/	pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinatulog	ipinatulog	/ipinatulog/	pandiwa	2 NKB
(agp)	ikinaturrog	ikinaturrog	/ikinaturrog/	pandiwa	2 NKB
	ipinantutulog	ipinantutulog	/ipinantutulog/	pandiwa	
	ikinakaturrog	ikinakaturrog	/ikinakaturrog/	pandiwa	2 NKB
	ipantutulog	ipantutulog	/ipantutulog/	pandiwa	
	ikakaturrog	ikakaturrog	/ikakaturrog/	pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayeriang	Distri-
Pandugtong: Pankiwa :	Waray :	PonoloHikal	: Kahulugan	:busyon :Interpretasyon
	tulong bulig	tulong bulig	/tulong/ /bulig/	saklolo pangngalan pangngalan
(ap)		ipantulong igbulig	/ipantulong/ /igbulig/	pandiwa pandiwa
(ann)		ipinantulong iguinbulig	/ipinantulong/ /iguinbulig/	pandiwa pandiwa
(anp)		ipinantutulong iguinbubulig	/ipinantutulong/ /iguinbubulig/	pandiwa pandiwa
(agp)		ipantutulong igbubulig	/ipantutulong/ /igbubulig/	pandiwa pandiwa
Makipag, away makig, away makipag	away away	away away	/away/ /away/	laban, pangngalan kagalitan, pangngalan tunggali-
(ap)		makipag-away makig-away	/makipag-away/ /makig-away/	an, alitanpandiwa bakbakan, pandiwa
(enn)		nakipag-away nakig-away	/nakipag-away/ /nakig-away/	babag away
(anp)nakiki		nakikipag-away nakikig-away	/nakikipag-away/ /nakikig-away/	pandiwa pandiwa
(agp)		makikipag-away makikig-away	/makikipag-away/ /makikig-away/	pandiwa pandiwa

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang		Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal :	Kahulugan :	basyon :	Interpretasyon
	benta	benta	/benta/ beligya	pinagbilhan, palitan, mag- lalako, mag- titinda.	pandiwa pangngalan	2 NKB
(ap)		mekipagbenta/makipagbenta/ pakigbaligya/pakigbaligya/ nekippagbenta/nakippagbenta/ nekigbaligya/nakigbaligya/ nakikipagbenta/nakikipagbenta/ nakikigbaligya/nakikigbaligya/ makikipagbenta/makikipagbenta/ makikigbaligya/makikigbaligya/			pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa	2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB
	laro	laro	/laro/ uyag	paligsahan sa palekasan pakusugay	pangngalan pangngalan	2 NKB
(ap)		makipaglaro / mekig-uyag / makipaglaro / nakig-uyag / nakikipaglaro / nakikig-uyag / makikipaglaro / makikig-uyag /		pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa	2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB 2 NKB	
(ann)						
(anp)						
(agp)						

Talahanayan 4 (Kerugtung)

Penlapi Pendugtong:	Pandiwa Pankiwa :	Filipino Weray :	Keyeriang Ponolohikal	Distri- Pagsusuri at busyon : Interpretasyon
sayaw sayaw	sayaw sayaw	/sayaw/ /sayaw/		
(ap)		makipagsayaw/makipagsayaw/ makisayaw /makisayaw/	paggalaw ng pangngalan katawan at pangngalan pag-indak ng kamay at paapandiwa ayon sa mu- pandiwa sika. Pagki-pandiwa wa han lawaspandiwa pandiwa pandiwa pandiwa pandiwa	1 WP 1 WP 1 WP 1 WP 1 WP
(ann)		nakipagsayaw/nakipagsayaw/ nakisayaw /nakisayaw/		
(anp)		nakikipagsayaw/nakikipagsayaw/ nakikisayaw /nakikisayaw/		
(agp)		makikipagsayaw/makikipagsayaw/ makikisayaw /makikisayaw/	han kamot han tiil, napaangay han sonata	
	usap himangraw	/usap/ /himangraw/	salitaan, pulong, miting	2 NKB
(ap)		makipag-usap/makipag-usap/ makighimangraw/makighimangraw/	pandiwa pandiwa	2 NKB
(ann)		nakipag-usap/nakipag-usap/ makighimangraw/nakighimangraw/	pekikigsu- pansuwerite, pandiwa	2 NKB
(anp)		nakikipag-usap/nakikipag-usap/ nakikighimangraw/nakikighimangraw/	pekikig- estor-pandiwa	2 NKB
(agp)		makikipag-usap/makikipag-usap/ makikighimangraw/makikighimangraw/	pandiwa pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong:	Pankiwa :	Waray	: Ponolohikal	: Kahulugan :	busyon : Interpretasyon
magpa, mapa, pag	dala dara	/dala/ /dara/	tangan	pangngalan pangngalan	1 WP
(ap)	magpadala	/magpadala/		pandiwa	
(ann)	magpadara	/magpadara/		pandiwa	1 WP
(anp)	nagpadala	/nagpadala/		pandiwa	
(agp)	nagpadara	/nagpadara/		pandiwa	1 WP
	nagpapadala	/nagpapadala/		pandiwa	
	nagpapadara	/nagpapadara/		pandiwa	1 WP
	magpapadala	/magpapadala/		pandiwa	
	magpapadara	/magpapadara/		pandiwa	1 WP
	hinga	/hinga/	respirasyon, pandiwa		
	pahuway	/pahuway/	hininga, pandiwa		2 NKB
(ap)	magpahinga	/magpahinga/	paghinga	pandiwa	
(ann)	pagpahuway	/pagpahuway/	pagginhawa, pandiwa		2 NKB
(anp)	nagpahinga	/nagpahinga/	pag-undang, pandiwa		2 NKB
(agp)	pinahuway	/pinahuway/	hin madali	pandiwa	
	nagpapahinga	/nagpapahinga/		pandiwa	2 NKB
	napahuway	/napahuway/		pandiwa	
	magpapahinga	/magpapahinga/		pandiwa	2 NKB
	mapahuway	/mapahuway/		pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong: Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal	Kahulugan :	busyon : Interpretasyon
	lakas	lakas	/lakas/	pang-uri
	kusog	kusog	/kusog/	pang-uri
(ap)	magpalakas	magpapakusog	/magpapakusog/	pandiwa
(ann)	nagpapakusog	nagpapakusog	/nagpapakusog/	pandiwa
(anp)	nagpapakusog	nagpapakusog	/nagpapakusog/	pandiwa
(agp)	nagpapakusog	nagpapakusog	/nagpapakusog/	pandiwa
	sabi	sabi	/sabi/	pandiwa
	siring	siring	/siring/	pandiwa
(ap)	magpasabi	magpasabi	/magpasabi/	pandiwa
(ann)	nagpasabi	nagpasabi	/nagpasabi/	pandiwa
(anp)	nagpasabi	nagpasabi	/nagpasabi/	pandiwa
(agp)	nagpasabi	nagpasabi	/nagpasabi/	pandiwa
	sabi	sabi	/sabi/	pandiwa
	siring	siring	/siring/	pandiwa
(ap)	magpasabi	magpasabi	/magpasabi/	pandiwa
(ann)	nagpasabi	nagpasabi	/nagpasabi/	pandiwa
(anp)	nagpasabi	nagpasabi	/nagpasabi/	pandiwa
(agp)	nagpasabi	nagpasabi	/nagpasabi/	pandiwa

Talaanhanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Keyariang	Distri-
Pandugtong: Pankiwa :	Waray	: Ponolohikal	: Kahulugan : busyon : Interpretasyon	
	utos	utos	/utos/	pangngalan
	sugo	sugo	/sugo/	pangngalan 2 NKB
(ap)	magpautos	magpautos	/magpautos/	pandiwa
(ann)	magpasugo	magpasugo	/magpasugo/	pandiwa 2 NKB
(anp)	nagpautos	nagpautos	/nagpautos/	pandiwa 2 NKB
(agp)	nagpasugo	nagpasugo	/nagpasugo/	pandiwa 2 NKB
	nagpapautos	nagpapautos	/nagpapautos/	pandiwa 2 NKB
	magpapasugo	magpapasugo	/magpapasugo/	pandiwa 2 NKB
	dala	dala	/dala/	pangngalan
	dara	dara	/dara/	pangngalan 1 WP
Ipaki,				
iguin, in,				
ig, ipina,				
i				
(ap)	ipakidala	ipakidala	/ipakidala/	pandiwa
(ann)	igdara	igdara	/igdara/	pandiwa 2 NKB
(anp)	ipinakidala	ipinakidala	/ipinakidala/	pandiwa 2 NKB
(agp)	iguindara	iguindara	/iguindara/	pandiwa 2 NKB
	ipinakidala	ipinakidala	/ipinakidala/	pandiwa 2 NKB
	iguindadara	iguindadara	/iguindadara/	pandiwa 2 NKB
	ipakikidala	ipakikidala	/ipakikidala/	pandiwa 2 NKB
	igdadara	igdadara	/igdadara/	pandiwa 2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong: Pankiwa :	Waray	: Ponolohikal	: Kahulugan	: busyon : Interpretasyon
kuha	kuha	/kuha/	tanggap,	pangngalan
kuha	kuha	/kuha/	kamit,	pangngalan
(ap)	ipakikuha	/ipakikuha/	kamtan,	1 WP
(ann)	ikuha	/ikuha/	tamo, pulotpandiwa	2 NKB
(anp)	ipinakikuha	/ipinakikuha/	dampot,	2 NKB
(agp)	ikinuha	/ikinuha/	hengo	2 NKB
	ipinakikikuha	/ipinakikikuha/		2 NKB
	ikinukuha	/ikinukuha/		2 NKB
	ipakikikuha	/ipakikikuha/		2 NKB
	ikukuha	/ikukuha/		2 NKB
sunog	sunog	/sunog/	pagdiri-	pangngalan
sunog	sunog	/sunog/	ngas, pag-	pangngalan
(ap)	ipaki sunog	/ipaki sunog/	liliyab,	1 WP
(ann)	igsunog	/igsunog/	o pag-aapoy, pandiwa	2 NKB
(anp)	ipinaki sunog	/ipinaki sunog/	tupok	2 NKB
(agp)	iguinsunog	/iguinsunog/		2 NKB
	ipinakiki sunog	/ipinakiki sunog/		2 NKB
	iguinsusunog	/iguinsusunog/		2 NKB
	ipakiki sunog	/ipakiki sunog/		2 NKB
	igsusunog	/igsusunog/		2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong: Pankiwa :	Weray :	Ponolohikal	Kahulugan :	Pagsusuri at Interpretasyon
tawag	tawag	/tawag/	pamagat na pangngalan	1 WP
tawag	tawag	/tawag/	iniuukol; pangngalan	
(ep)	ipakitawag	/ipakitawag/	bansag, salitang	2 NKB
(ann)	itawag	/itawag/	nagpapala-	2 NKB
(ann)	ipinakitawag	/ipinakitawag/	lapit sa	2 NKB
(ann)	itinawag	/itinawag/	kausap	2 NKB
(agp)	ipinakitawag	/ipinakitawag/		2 NKB
	itinatawag	/itinatawag/		2 NKB
	ipakikita	/ipakikita/		
	itatawag	/itatawag/		
ika, in, i	beliw	/beliw/	nasiraan	2 NKB
	lurong	/lurong/	ng bait, pang-uri	
			nasiraan ng	
(ap)	ikabaliw	/ikabaliw/	ulo, ang	2 NKB
(ann)	ikalurong	/ikalurong/	nahihibeng	2 NKB
(ann)	ikinalurong	/ikinalurong/	nawad-an	2 NKB
(ann)	ikibabaliw	/ikibabaliw/	han panhu-	2 NKB
(agp)	ikinalulurong	/ikinalulurong/	nabuna	2 NKB
	ikinaabaliw	/ikinaabaliw/		2 NKB
	ikalulurong	/ikalulurong/		2 NKB
	ikababaliw	/ikababaliw/		2 NKB

Talehanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong:	Pankiwa :	Waray :	Panlohikah	Pagsusuri at
				Interpretasyon
buhay	buhay	/buhay/	pananatili pangngalan	2 NKB
buhi	buhì	/buhì/	sa daigdig pangngalan	
(ap)	ikabuhay	/ikabuhay/	ng isang	
(ann)	ikabuhì	/ikabuhì/	tao o hayoppandiwa	2 NKB
(anp)	ikinabuhay	/ikinabuhay/	na kumiki- pandiwa	2 NKB
(agp)	ikinabuhì	/ikinabuhì/	los at lu- pandiwa	2 NKB
	ikinabubuhay	/ikinabubuhay/	malaki	
	ikinabubuhì	/ikinabubuhì/	pandiwa	2 NKB
	ikabubuhay	/ikabubuhay/	pandiwa	2 NKB
	ikabubuhì	/ikabubuhì/	pandiwa	2 NKB
laya	laya	/laya/	luoy, tuyo, pang-uri	
lanta	lanta	/lanta/	laing, pang-uri	2 NKB
(ap)	ikalanta	/ikalanta/	tuyot, uga	
(ann)	malaya	/malaya/	mara	
(anp)	ikinalanta	/ikinalanta/	pandiwa	2 NKB
(agp)	ikinalanta	/ikinalanta/	pandiwa	2 NKB
	ikinalanta	/ikinalanta/	pandiwa	2 NKB
	ikalalanta	/ikalalanta/	pandiwa	2 NKB
	ikalalanta	/ikalalanta/	pandiwa	2 NKB

Talahanayan 4 (Kerugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-	Pagsusuri at
Pandugtong: Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal	Kahulugan :	busyon :	Interpretasyon
	huli	huli	/huli/	atrasado,	pang-uri
	urhi	urhi	/urhi/	gahol, di-	pang-uri
(ap)	ikahuli	ikahuli	/ikahuli/	nekarating	
(ann)	ika-urhi	ika-urhi	/ika-urhi/	sa takdang	pandiwa
(anp)	ikinahuli	ikinahuli	/ikinahuli/	oras, pi-	pandiwa
(agp)	ikina-urhi	ikina-urhi	/ikina-urhi/	nakahuli	pandiwa
	ikinahuhuli	ikinahuhuli	/ikinahuhuli/		pandiwa
	ikina-uurhi	ikina-uurhi	/ikina-uurhi/		pandiwa
	ikahuhuli	ikahuhuli	/ikahuhuli/		pandiwa
	ika-uurhi	ika-uurhi	/ika-uurhi/		pandiwa
	lutas	lutas	/lutas/	naremed-	pengu-ri
	talwas	talwas	/talwas	yuhan, na-	pang-uri
(ap)	ikalutas	ikalutas	/ikalutas/	lunasan,	
(ann)	ikataltwas	ikataltwas	/ikataltwas/	nabatid	pandiwa
(anp)	ikinalutas	ikinalutas	/ikinalutas/	ang solusyon	pandiwa
(agp)	ikinalutwas	ikinalutwas	/ikinalutwas/	pandiwa	pandiwa
	ikinalulutas	ikinalulutas	/ikinalulutas/	pandiwa	pandiwa
	ikinataltwas	ikinataltwas	/ikinataltwas/	pandiwa	pandiwa
	ikalulutas	ikalulutas	/ikalulutas/	pandiwa	pandiwa
	ikatatalwas	ikatatalwas	/ikatatalwas/	pandiwa	pandiwa

Talahanayan 4 (Kerugtung)

Panlapi Pandugtong:	Pandiwa Pankiwa :	Filipino Waray :	Kayariang Ponolohikal	Distri- busyon :Interpretasyon
in, hin, nin, in, on, han, guin, a (ap)	akyat sak-a	akyat sak-a	/akyat/ /sak-a/	panhik, sam-pandiwa pa, pagtaas, pandiwa pag-ahon 2 NKB
(ann)	akyatin saka-a	akyatin saka-a	/akyatin/ /saka-a/	pandiwa 2 NKB
(anp)	ineakyat guinsaka	ineakyat guinsaka	/inekyat/ /guinsaka/	pandiwa 2 NKB
(agg)	ineakyat guinsasaka	ineakyat guinsasaka	/ineakyat/ /guinsasaka/	pandiwa 2 NKB
	aakyatin sasak-on	aakyatin sasak-on	/aakyatin/ /sasak-on/	pandiwa 2 NKB
	basa basa	basa basa	/basa/ /basa/	pagtutung- pandiwa hay sa nasu-pandiwa sulat o na- 1 WP kalimbag
(ap)	basahin basaha	basahin basaha	/basahin/ /basaha/	pandiwa 2 NKB
(ann)	binasa guinbasa	binasa guinbasa	/binasa/ /guinbasa/	pandiwa 2 NKB
(anp)	binabasa guinbabasa	binabasa guinbabasa	/binabasa/ /guinbabasa/	pandiwa 2 NKB
(agg)	babasahin babasahon	babasahin babasahon	/babasahin/ /babasahon/	pandiwa 2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri-
Pandugtong:	Pankiwa :	Waray :	Ponolohikal :	Pagsusuri at
				Interpretasyon
	kurot	kurot	/kurot/	pindot, pisil, pandiwa
	kubot	kubot	/kubot/	pingol pandiwa
(ap)				1 WP
	kurutin	kurutin	/kurutin/	pagkudli dida pandiwa
(ann)	kubota	kubota	/kubota/	hin parte hi- pandiwa
	kinubot	kinubot	/kinubot/	ton lawas han pandiwa
(anp)	guinkubot	guinkubot	/guinkubot/	tawo pandiwa
	kinukurot	kinukurot	/kinukurot/	pandiwa
(agp)	guinkukubot	guinkukubot	/guinkukubot/	pandiwa
	kukurotin	kukurotin	/kukurotin/	pandiwa
	kukuboton	kukuboton	/kukuboton/	pandiwa
	linis	linis	/linis/	pang-uri
	limpiyo	limpiyo	/limpiyo/	pang-uri
				2 NKB
(ap)	linisin	linisin	/linisin/	pandiwa
(ann)	guinlimpiyuhon	guinlimpiyuhon	/guinlimpiyuhon/	pandiwa
	paglimpiyo	paglimpiyo	/paglimpiyo/	pandiwa
(anp)	lininis	lininis	/lininis/	pandiwa
	guinlimpiyuhon	guinlimpiyuhon	/guinlimpiyuhon/	pandiwa
(agp)	linilinis	linilinis	/linilinis/	pandiwa
	lilinis	lilinis	/lilinis/	pandiwa
	lilimpiyuhon	lilimpiyuhon	/lilimpiyuhon/	pandiwa
				2 NKB

Talahanayan 4 (Karugtong)

Panlapi	Pandiwa	Filipino	Kayariang	Distri--
Pandugtong: Pankiwa :	Wera	:	Ponolohikal	Pagsusuri at
				Interpretasyon
pulot	pulot	/pulot/	dampot, pag-pandiwa	
purot	purot	/purot/	kuha ng i- pandiwa	1 WP
(ap)	pulutin	/pulutin/	sang bagay	
(ann)	purotin	/purotin/	na mula sa	2 NKB
(anp)	pinulot	/pinulot/	ibaba	2 NKB
(agp)	guinpurot	/guinpurot/		2 NKB
	pinupulot	/pinupulot/		2 NKB
	guinpupurot	/guinpupurot/		2 NKB
	pupulutin	/pupulutin/		2 NKB
	pupuroton	/pupuroton/		2 NKB

maaari itong sumunod sa pagbabanghay sa wikang Filipino.

Ang mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray ay magkakatulad sa banghay sa paggamit ng mga panlaping um, in, hin o nin; ma at ipang, ilan sa mga ito ay nababanghay sa mga, magka at magpa at ipa.

Mayroon din namang mga panlapi sa wikang Waray na hindi natatagpuan sa wikang Filipino, ilan sa mga ito ay ang sumusunod: i, ig, guin; iguin, nakig, makig at pa. Napansin din na mayroon mga pandiwang Waray na nabibigyan ng puerisa at emphasis ang gitling tulad ng sak-a, sad-hi at ang diin ay nasa unang pantig.

Batay sa kahulugan ng mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray, sila ay nagkakapareho ang kahulugan.

Sa distribusyon, ang mga pandiwa sa dalawang wika ay maaari itong sumunod sa pagbabanghay sa wikang Filipino. nasa pamamahaging pangngalan, pang-uri at pandiwa mismo.

Sa isang malinaw na pagpapahayag ng mga panlapi magkakatulad sa banghay sa paggamit ng mga panlapi ay at kabuuang tamtaman narito ng Talahanayan 5, p. 171.

Sa isang masidhing pagsusuri, napag-alaman sa sa mga, magka at magpa at ipa.
pananaliksik na ito, ang tamtamang kabuuan (weighted mean) ng mga panlapi: um, 1.71, nagkakaiba ang bigkas; ma, 1.20, hindi natatagpuan sa wikang Filipino, ilan sa mga ito ay nababanghay in, hin o nin; ma at ipang, ilan sa mga ito ay nababanghay sa mga, magka at magpa at ipa.
Sa isang masidhing pagsusuri, napag-alaman sa sa mga, magka at magpa at ipa.
Mayroon din namang mga panlapi sa wikang Waray na hindi natatagpuan sa wikang Filipino, ilan sa mga ito ay ang sumusunod: i, ig, guin, iguin, nakig, makig at pa. Napansin din na mayroon mga pandiwang Waray na nabibigyan ng puerisa at emphasis ang gitling tulad ng sak-a, sad-hi at ang diin ay nasa unang pantig.

Batay sa kahulugan ng mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray, sila ay nagkakapareho ang kahulugan.

Sa distribusyon, ang mga pandiwa sa dalawang wika ay maaari itong sumunod sa pagbabanghay sa wikang Filipino.

Talahanayan 5

Kabuuang Tamtamang Iskor at ang Kaakmang Pagtatasa Sa
Iba't Ibang Panlapi sa Wikang Filipino at Waray

V

Panlapi/ Pandugtong:	Ae/WSW :	NKKG :	NKK :	NKKB :	Wp :	Kabu- uan	Kabuu- ang Tamtam- an
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)		
Um	0 (0)	0 (0)	0 (0)	25 (50)	10 (10)	35 (60)	NKB 1.71
Ma	0 (0)	0 (0)	0 (0)	5 (10)	20 (20)	25 (30)	WP 1.20
Mag	0 (0)	0 (0)	0 (0)	15 (30)	10 (10)	25 (40)	NKB 1.60
i, in	0 (0)	0 (0)	0 (0)	15 (30)	10 (10)	25 (40)	NKB 1.60
an, han, nan	0 (0)	0 (0)	0 (0)	5 (10)	25 (25)	30 (35)	WP 1.17
Mang	0 (0)	0 (0)	10 (30)	10 (20)	5 (5)	25 (55)	NKB 2.20
Maka	0 (0)	0 (0)	0 (0)	25 (50)	0 (0)	25 (50)	NKB 2.00
Maki	0 (0)	0 (0)	0 (0)	15 (30)	5 (5)	20 (35)	NKB 1.75
Magka	0 (0)	0 (0)	0 (0)	30 (60)	20 (20)	50 (80)	NKB 1.60
ipa	0 (0)	0 (0)	0 (0)	20 (40)	5 (5)	25 (45)	NKB 1.80
ipag	0 (0)	0 (0)	0 (0)	15 (30)	10 (10)	25 (40)	NKB 1.60
ipang	0 (0)	0 (0)	0 (0)	30 (60)	15 (15)	45 (75)	NKB 1.67
makipag	0 (0)	0 (0)	0 (0)	15 (30)	10 (10)	25 (40)	NKB 1.60
Magka	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	20 (20)	20 (20)	WP 1.00
Ipaki	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	20 (20)	20 (20)	WP 1.00
Ika	0 (0)	0 (0)	5 (15)	20 (40)	0 (0)	25 (55)	NKK 2.20
in, hin, nin	0 (0)	0 (0)	10 (30)	15 (30)	0 (0)	25 (60)	NKB 2.40

Pinagmulan:

4.51 - 5.00 (WW)	Wala sa Waray
3.51 - 4.50 NKKG	Nagkakaiba sa kayarian, kahulugan, gamit o distribusyon
2.51 - 3.50 NK	Nagkakaiba sa kayarian o kahulugan
1.51 - 2.50 NKB	Nagkakaiba sa kayarian at bigkas
1.00 - 1.50 WP	Walang pagkakaiba o magkatulad

maki, 1.75, nagkakaiba ang kayarian at bigkas; magka, 1.60, nagkakaiba sa kayarian at bigkas; ipa, 1.80, nagkakaiba sa kayarian at bigkas; ipag, 1.60, nagkakaiba sa kayarian at bigkas; magka, 1.00, walang pagkakaiba; ipaki, 1.00, walang pagkakaiba; ika, 2.20, nagkakaiba sa kayarian at bigkas; in, hin at nin, 2.40, nagkakaiba sa kayarian at bigkas.

Ang H_{o1} "Walang makabuluhang kaibhan ang mga kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa sa wikang Filipino at Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang nagaganap at gaganapin pa" ay hindi tinanggap batay sa t-test ng kahalagahan na 5.17 sa 16 antas ng kalayaan.

Ang H_{o2} "Walang makabuluhan kaibhan ang mga kasagutan ng tatlong pangkat ng impormante sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang nagaganap at gaganapin pa" ay tinatanggap batay sa tinuos na F-value na 1.13 mababa sa tabular value na 3.13. (Tingnan ang

pagtutuos sa mga Apendises).

Mga Implikasyon para sa Pagtuturo
at Pagkatuto ng Wika ang Naidulot
sa Pag-aaral

Maraming implikasyon para sa pagtuturo at pagkatuto ng wika ang naidulot sa pag-aaral na ito: Una sa lahat, napag-aralan dito ang katutubong wikang Waray na dapat mabigyan ng lubos na pagpapahalaga ng mga mamamayang Waray. Dito nabigyan ng liwanag ang isang nililintang na wika at maihahambing sa iba pang wika at wikain sa Pilipinas. Pangalawa, ang wikang Waray ay nagsisilbing gabay sa pag-unawa sa iba pang wika tulad ng wikang Filipino na kasalukuyan pang nililintang, pinalaganap at pinagyayabong upang mapayaman at makilala sa lahat ng dako sa sandaig-digan. Pangatlo, magkaroon ng higit na kasanayan ang mga guro sa larangan ng wika, makamitan nila ang mga batayang kasanayan upang makamit din nila ang kahusayan sa Sining ng Pakikipagtalastasan; at Pang-apat, matugunan ang mga pangangailangan ng kinauwukulan, sa mga mag-aaral, guro at bumuo ng kurikulum. Ang pang-unawa sa larangan ng linggwistika sa katutubong wika.

Mga Panayam sa mga Impormante
ng Pag-aaral

Isang Pasalitang Pagtatalakay o Pakikipanayam ukol

sa paksa o Isyu na may Interes sa mga Impormante.

Kapag may takdang aralin ang inyong anak, ano ang ginagawa nila? Kon may ada mga buruhaton parte han eskuy-lahan an iyo mga anak ano an ginbubuhat nira?

Ang mga anak ko pagka may ginagawa ukol sa gawaing pampaaralan ay ipinakikita muna sa akin kung kailan sila pwedeng magsimula dahil sa bukod sa gawaing pampaaralan may takdang-gawain din sila sa bahay. Tinitingnan ko muna kung may kahirapah, hindi ko sila pinagagawa ng gawaing bahay, pinagagawa ko ang gawaing pampaaralan at sinubaybayan ko ang kanilang gawain. Kung madali, hinahayaan ko silang gumawa.

Kon may buruhaton an mga kabataan parte han mga buruhaton ha eskuylahan ginkikita ko anay kon san-o hira pwede magtikang kay puwera ha buruhaton ha eskuylahan may buruhaton hira ha balay.

Ginkikita ko kon makuri-kuri an buruhaton diri ko na hira pinatatrabaho ha balay, akon hira ginbubuligan kon kinahanglan an akon bulig. Kon madali, pinababay-an ko hira kay kaya man nira.

2. Ikaw ba'y tumatakbo kapag may kinatatakutan? Nadalagan ka ba kon may ada ka kinahahadlukan? Iyan ay talagang ginagawa ng sinumang tao kung may kinatatakutan siyempre tatakbo. Binubuhat ito hin maski hin-o mga tawo

kon may kinahahadlukan, madalagan.

3. Kung wala ka sa bahay, sino ang nagluluto ng inyong pagkain? Kon waray ka ha balay, hin-o an naglu-luto han iyo mga pagkaon? Kadelasan kapag wala ako sa bahay lalo't wala kaming katulong, ang nangyayari kung minsan ang asawa ko ang nagluluto at kung minsan naman bumibili na lamang kami ng mga lutong pagkain. Kon waray ako ha balay an nagluluto na la han amon pagkaon an akon asawa ug diri ngani napalit na la kami han daan nga luto na pagkaon.

4. Anong mga problema ang malimit na nagiging dahilan na ikinababaliw ng isang tao? Ano an mga problema an permi nagiging hinungdan hit pagkalurong han usa nga tawo?

Ang tawo habang nabubuhay ay may problema. Ang mga problema na malimit nagiging dahilan sa ikinababaliw ay ang walang trabaho na ikabubuhay sa sarili at sa kanyang pamilya.

Ang mga problema nga permi nagigin hinundan han pagkalurong han usa nga tawo amo an ka waray trabaho nga ikinabubuhi ha iya ngahaw ug han iya pamilya.

5. Sino ang naghuhugas ng inyong pinagkakainan pagkatapos kumain? Hino an nanghuhugas han iyo mga kinaunan pagkatapos niyo kumaon?

Dahil maliit pa ang mga anak ko ang utusan namin sa ngayon ang naghuhugas nang aming pinagkakainan pagkatapos kumain.

An amon kabulig an nanghuhugas han amon kinaunan pagkatapos namon kumaon.

6. Ikaw ba'y nakikipag-usap sa di mo kilala? Nakikig-estorya ka ba hit dire mo mga kilala?

Malimit akong nakikipag-usap sa mga hindi ko kilala lalo na pag nasa biyahe ako dahil kapag ngingitian ako, natural lamang na ngingiti rin ako, kaya madali akong makahanap ng kaibigan kahit di ko kilala.

Pasalitang Pagtatalakay o Paki-
kipanayam sa Paksa o Isyu na
May Interes sa mga Impormante

Pagyakan o Diskusyon o Pamaki-ana hi-onong hin Topiko o Isyu ng may Importansiya hin mga Impormante o Pinaki-anhan.

Mga katanungan at kasagutan na napili ng mga impormante.

1. Kapag may takdang-aralin ang inyong anak, ano ang ginagawa nila? (Kon may ada mga buruhaton parte han eskuylahan han iyo mga anak ano an ginbubuhat nira?)

Ang mga anak ko pag may ginagawa ay ipinakikita sa akin kung kailan sila puwedeng magsimula sapagkat puwera sa gawaing pampaaralan, mayroon din silang mga

nakatakdang-gawain sa bahay. Ngayon kung may kahirapan ang kanilang gawain, hindi ko na sila pinagagawa ng gawaing bahay, pinagagawa ko ang kanilang pampaaralan na sinusubaybayan ko kung may kahirapan, ngunit kong madali naman hinahayaan ko na lang silang gumawa ng kanilang mga gawaing pampaaralan.

Kon may buruhaton an kabataan nga hatag han eskuwelahan, akon anay ginkikita kun ti-unano kadali o kakuri iton ira mga buruhaton, kay labot han buruhaton ha eskuwelahan may ada man liwat hira buruhaton ha balay; kun makuri-kuri an mga buruhaton ha eskuwelahan, di ko na la ginpapatrabaho hit buruhaton ha balay kay basi nira matima an ira buruhaton; ako naman ginbabantayan basi kabuligan kun kinahanglan an akon bulig. Kon madalidali an ira buruhaton, pinababay-an ko na la kay kaya man nira.

2. Ikaw ba'y tumatakbo kapag may kinatatakutan?
(Nadalagan ka ba kon may ada ka kinahahadlukan?)

Iyan ay talagang ginagawa ng sinumang tao kung may kinatatakutan, siyempre tatakbo.

Kinaiya gud hiton tawo kun may kinahahadlukan, pagpreserba han iya kinabuhi madalagan gud.

3. Kung wala ka sa bahay, sino ang nagluluto ng inyong pagkain? (kon waray ka ha balay, hino an nagluluto han iyo mga pagkoon?)

Kadalasan kapag wala ako sa bahay, lalo't wala kaming katulong ang na gyayari, kung minsan ang asawa ko ang nagluluto, kung minsan naman ay bumibili na lang kami ng mga lutong pagkain.

Kun waray ako ha balay, an nagluluto na la ha amon pagkaon an akon asawa, kun diri naman napalit na la kami hin daan nga luto na pagkaon.

4. Sino ang nanghuhugas ng inyong pinagkakainan pagkatapos kumain? (Hino an naghuhugas han iyo mga kinaunan pagkatapos niyo kumaun?)

Dahil maliliit pa ang mga anak ko ang aming utusan sa ngayon ang nanghuhugas ng aming pinagkakainan pagkatapos kumain.

An amon kabulig iton nanhuhugas han amon kinaunan katapos namon kumaon.

5. Anong mga problema ang malimit na nagiging dahilan sa ikinababaliw ng isang tao? (Ano nga mga problema an permi nagiging hinungdan hiton pagkalurong hin usa nga tawo?)

Ang tawo habang nabubuhay ay may problema. Ang mga problema na malimit na nagiging dahilan na ikinababaliw ng isang nilalang ay ang pagkawala ng trabaho na ikinabubuhay sa kanyang sarili at sa kanyang pamilya.

Ang mga problema nga permi nagiging hinungdan ha

pagkalurong han usa nga tawo amo an pagkawaray trabaho na ikabubuhi ha iya ngahaw ngan ha iya pamilya.

6. Ikaw ba'y nakikipag-usap sa di mo kilala?
(Nakikig-estorya ka ba hiton diri mo mga kilala?)

Malimit akong makipag-usap sa hindi ko kilala lalo na kung ako'y nasa biyahe, dahil kapag nginingitian ako natural madali ka makahanap ng isang kaibigan kahit genuon lang. Marami na akong nakakaibigan kahit di ko kilala.

Oo, permi ako nakiki-estorya na mga tawo nga dire ko kilala labi na kun ako nagbibiyahe.

KABANATA V

LAGOM, KONKLUSYON AT MGA REKOMENDASYON

Lagom

Ang pag-aaral na ito ay isinagawa ng mananaliksik upang matuklasan ang pagkakaibang morpolohikal ng mga pandiwa sa Wikang Filipino at Waray.

Sa katiyakan, sinikap sagutin ang sumusunod na mga tanong:

1. Ano ang kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa sa aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa?
2. Ano ang kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga pandiwa sa wikang Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa?
3. Mayroon bang mahalagang kaibhan ng mga pandiwa sa Filipino at Waray sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa?
4. Anong implikasyon para sa pagtuturo at pagkatuto ng wika ang maidulot ng pag-aaral na ito?

Mayroon dalawang hipotesis ang sinubok sa pag-aaral na ito. Una, "Walang makabuluhang kaibhan ang kayariang ponolohikal, kahulugan at distribusyon ng mga

pandiwa sa Filipino at Warey sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa. Pangalawa, "Walang makabuluhang kaibahan sa mga kasagutan ng tatlong pangkat ng mga impormante sa mga aspektong pawatas, naganap na, kasalukuyang nagaganap at gaganapin pa".

Ito ay isang palarewang etnograpik sarbey sa larangan ng linggwistikang pag-aaral. Sa paglikom ng mga datos, ginamit ang talatanungan at pakikipanayam tungkol sa paksa o isyu na kinawiwilihan ng mga impormante sa tulong din ng tinatawag na speech elicitation guide at radio cassette recorder.

Mayroon tatlong pangkat ng mga impormante na bumuo sa pag-aaral: unang pangkat ay 30 mga guro sa elementarya, ikalawang pangkat 25 na mga guro sa sekundarya at ang pangatlong pangkat ay 20 mga guro sa kolehiyo/tersaryo. Ang kabuuang bilang ay 75, lahat ng kasangkot ay nagtuturo ng asignaturang Filipino at tagapasalita ng wikang waray. Ang kaligiran ng pananaliksik ay walong (8) mga paaralan/kolehiyo ng Catbalogan, Samar.

Purposive sampling ang ginamit sa pagpili ng mga kalahok at sa pagtranskryb ay kinuha ang difference score o pagkakaibang iskor na maaaring 1, 2, 3, 4 o 5 sa 465 na pares ng mga pandiwa. Sa paglalapat istatistikal

ginamit ang tamtamang iskor, t-test ng kahalagahan sa pagtuklas ng kaibhan ng dalawang wika sa iba-ibang aspekto ng pandiwa. Ang Analysis of Variance (ANOVA) ay ginamit din sa pagtasa ng sinubok na mga hipotesis.

Kinalabasan

1. Lumabas sa pag-aaral na ito na mayroon labimpitong panlapi ang ginamit sa mga pandiwang Filipino. Narito ang sumusunod na mga panlapi: um, ma, i, in, hin, on, han, mang, magpa, makipag, maki, magka, ipa, ipina, ipang, ipaki, ipinaki. Ang mga ito ay maaaring gamitin sa unahan, bilang unlapi, gitna, bilang gitlapi at hulihan bilang hulapi. Sa pawatas at naganap na ang salita ay walang pagbabago.

2. Ang pandiwang Waray ay nagtataglay ng mga panlaping ito: um, pag, nag, mag, in, na, nan, mang, pam, nam, maka, maki, magka, ipa, ipag, ipang, makipag, magpa, pagpa, ipaki, ig, i, ika, ikina, hin, nin, gin at on. Ang panlaping nabanggit ay maaaring hatagpuan bilang unlapi, gitlapi at hulapi ng salita.

3. Sa pangkalahatang paghahambing ng mga pandiwang Filipino at Waray, maaaring uriin ayon sa: pagkakatatulad ng anyo at pagkakabuo ng mga salita, pareho ang bilang ng mga pantig ngunit naiiba ang isang titik, pareho rin ang bilang

ng mga pantig ngunit naiiba ang bilang ng titik, at di-pantay ang bilang ng pantig at naiiba ang dalawang titik.

Mayroon mga pandiwa na hango sa wikang Kastila. Ayon sa natuklasan, ang mga pandiwa sa Wikang Filipino at Waray ay magkakatulad sa banghay na panlaping um. May mga pagkakatao din na hindi nagkakapareho ang mga panlaping ginagamit sa wikang Filipino; magkapareho ang kahulugan at sa distribusyon ng mga salita.

4. Ang ilan sa mga implikasyon na natuklasan sa pag-aaral na ito ay ang sumusunod, pagpapahalaga sa wikang Waray at sa nililintang na wikang Filipino; pagkakaroon nang higit na kasanayan at kahusayan sa larangan ng pakikipag-talastasan; at pagpapasulong para sa pangkalinangan sa mabisang pang-unawa sa larangang panlinggwistika.

5. Batay sa masidhing pagsusuri ng mga datos at pagsubok sa hipotesis; napag-alaman na ayon sa anyo at kayariang ponolohikal, ang mga pandiwang Filipino at Waray ay may pagkakaiba sa paggamit ng mga panlapi at posisyon sa paglalapi, kaya nga ang sinubok na hipotesis (H_0) ay di-tinanggap batay sa t-test ng kahalagahan na 0.5 sa 16 antas ng kalayaan (degree of freedom).

Gayunpaman, ang tatlong pangkat ng mga impormante ay may pagkakasundo at walang makabuluhang kaibhan ang kani-kanilang mga kasagutan sa iba-ibang aspekto ng

pandiwa. Ang hipotesis (H_0) ay may tinuos na F-value 1.13 mababa sa tabular value na 3.13 at ito ay tinatanggap.

Konklusyon

Batay sa pangunahing kinalabasan ng pag-aaral, nabuo ang sumusunod na konklusyon.

1. Ang pandiwang Filipino ay may tiyak na mga panlapi na ginagamit sa kayariang ponolohikal at ang pagbabago bago ng mga salita ay nasa alintuntunin ng mga pambalarilang kaalaman.
2. Ang pandiwang Waray ay may kanya ring katangian ng mga panlapi na ginagamit sa iba-ibang aspekto. Kapansin-pansin na mas marami pang mga panalapi ang nagagamit sa palabuan ng salita.
3. Ang pandiwang Filipino at Waray ay may pagkahawig sa ibang aspekto ngunit ang kani-kanilang pagka-kaiba ay nasa punto ng paghahambing ng salita sa salita.
4. Dapat mapahalagahan ang pag-aaral ng katutubong wika sapaghat ito ay magsisilbing gabay sa pag-unawa at sa pagkatuto ng iba pang wika bukod sa wikang Filipino.
5. Ang tatlong pangkat ng mga impormante ay nagpakita ng pagkakasundo sa kanilang mga kasagutan at sila ay may kawilihan at pagkagusto sa dalawang wikang

pinag-aralan.

Mga Rekomendasyon

Ang mga konklusyong nabuo sa pag-aaral na ito ay nakapagbigay ng mga tagubiling ito.

1. Ang mga gurong nagtuturo ng asignaturang Filipino sa alin mang antas ng instruksiyon ay dapat pag-aralan muna ang kanilang unang wika bago sila magtangkang ituro ang pangalawang wika tulad ng Filipino.

2. Ang mga administrador ng paaralan maging ang mga tagapamahala ay nagkaroon ng sentro ng sanayan sa wikang Filipino at maghihikayat sa kanilang mga guro sa pananaliksik ng mga katutubong wika na nauugnay sa Filipino.

3. Kinakailangan sa mga guro ay dapat magtaglay nang lubusang kabatiran sa makalumang balarila kahit na sila ay may makabagong oryentasyon sa larangan ng linggwistika.

4. Ang wikang Filipino bilang wikang panturo ay nangangailangan nang puspusang pagsisiyasat sa pagpapalawak ng kaalaman, pagtuklas ng mga pamaraan at iba-ibang pagdulog, upang mapalaganap, mapayaman at mapakinabangan nang husto ang wikang ito.

5. Bilang huling tagubilin, inaasahang ang pag-

aaral na ito ay nagsisilbing lunsaran para sa mga nagtatangang gumawa ng ganitong uri ng pananaliksik.

Ang kopya ng tesis na ito ay maaaring maipamahagi sa mga aklatan at sa mga kinauukulan na may hilig sa larangan ng pananaliksik.

BIBLIOGRAPHIA

1. 1. 1. 1. 1. 1.

MGA AKLAT

Baylon, Gloria B. "*Ang Linggwistika at ang Pagtuturo ng Wika*", Sanggunian Vol. V, No. 2, Oktubre, 1982.

Constantino, Ernesto atbp. *Filipino o Pilipino? Mga Bagong Babasahib sa Pambansang Wika at Literatura*. Rex Printing Co., 1974.

Edroza, Genoveva atbp., *Bararila sa Ikaapat na Taon*. Philippine Book Company, 1978.

Llamsan, Teodoro A. *A Handbook of Second Language Teaching*. Ateneo de Manila University, Ateneo de Manila Press, 1970.

Pineda, Ponciano, B. P. "*Ang Wikang Pilipino sa Bagong Republika*", Sangguni Vol. No. 2, Oktubre, 1982.

Santiago, Alfonso O. atbp., *Makabagong Balarilang Filipino*, Rex Printing Company Inc., 1985.

Walpole, Ronald, E. *Introduction to Statistics*. McMillan Publishing Company, Inc.

Santos, Lope K. et al. *Balarilang Pandalubhasaan*. Philippine Book Store, Inc., 1978.

Silverio, Julio, *Bagong Diksiyunaryong Pilipino-Pilipino*, National Book Store, Inc.

Yap, Fe A. *The Sounds of Filipino- A Descriptive Analysis*, Manila United Publishing Co., Inc., 1970.

DI- NALATHALANG PAG-AARAL

- Acosta, Lourdes O. *"Isang Pahambing na Pagsusuring mga Salitang Pangnilalalman sa Filipino at Pangasinan"*, di-nalathalang tesis sa master, Pangasinan State University, Bayambang, Pangasinan, 1979.
- Bulabog, Praxedes. *"A Contrastive Study of the Phonological System of English and Cebuano-Bisayan and How the Difference Affect the Teaching of English as a Second Language of Cebuano-Bisayan Learners"*. Di- Nalathalang Tesis, University of San Carlos, Lungsod, Sebu, 1968.
- Cabanag, Medelita. *"A Comparative Analysis of Structure of Modification in English and Filipino"*. di-nalathalang tesis, Foundation University, 1979.
- Castrillo, Maria Luisa. *"Pampango Syntax"*, di-nalathalang tesis, Pamantasan ng Pilipinas, Lungsod ng Quezon. Flores, Imelda T. *"A Constructive Analysis of the Cebuano and English Nominal System"*. Di-nalathalang tesis, Siliman University, 1970.
- Llego, Renila. *Talatinigan ng mga Pang-uring Gamitin ng mga Mag-aaral sa Waray sa Unang Taon*. Di-nalathalang tesis, Paaralang Teknolohiya ng Leyte, Lungsod ng Tacloban, april, 1978.
- Navarro, Flor de Jasmine. *"A Case Analysis of the Replaceable Verbs in Cebuano"*. di-nalathalang tesis, Siliman University, Lungsod ng Dumaguete, 1979.
- Picson, Petrona B. *"Elements of Modern Waray"*. di-nalathalang tesis, Ateneo de Manila University, 1973.
- Ripalda, Lourdes P. *"Linguistic Variations in Cebuano and Waray Language of the 100 Selected Tagalog words: Their Implications to Language Teaching"*, di-

nalathalang tesis, Leyte Institute of Technology, Lungsod ng Tacloban, 1988.

Tan, Erlinda, "*A Morpho-Syntactic Analysis of the Cebuano-Bisayan Language and Its Corresponding Influence of the Learning of Filipino Language by Cebuano Speakers*" di-nalathalang tesis, University of San Carlos, Lungsof ng Sebu, 1967.

Uy, Mauricio, "*Mga Pagkakaugnay ng mga Tunog at Baybay ng mga Cognates sa Filipino at Sebuano-Bisaya*". di-nalathalang tesis, Dalubhasang Normal ng Sebu, Lungsod ng Cebu, Marso, 1971.

Yalledolid, Rosalinda. "*A Constructive Analysis of Tagalog and English Adverbinals*", di-nalathalang papel, Dalubhasang Normal ng Pilipinas, Manila, 1964.

Yazon, Francisco C., "*Vocabulary Building in Relation to Language Teaching*", di-nalathalang papel, Pamantasan ng Pilipinas, Diliman; Lungsod ng quezon, 1969.

MGA LATHALAIN

Berg, J. D. V. D. "*Analysis of the Syntax and System of Affixes in the Visayan Language*". Surigao Philippines Sacred Heart Missionaries Private Circulation.

Cayari, Remedios. "*The Phonemes of Tagalog*". The Philippine Journal of Science Vo. LXXX, June, 1956.

Clifford, B. *Think Descriptive: Toward an Interpretation of Culture: Selected Essays*.

New York: Basic Books, Inc., 1973.

Guzman, Presentacion T. *"Bilingualism an Bilingual Education, Philippine*

Jornal of Education, Vol. VIII, Marao, 1980.

Manuel, Arsenio. *"Chinese Elements in Tagalog Language"*. Manila: Filipiniana

Publicaion, 1948.

Matute, Geneveva M. *"Isang Palatuntunan sa Filipino ukol sa Edukasyong*

Bilinggwal. *Philippine Journal of Education*, Vol. VIII, May, 1975.

Wolfenden, Elmer. *"Tagalog Root Classes"*. *Philippines Journal of Education*,

Vol. VI, October, 1968.

Toward the Filipinization of Research Methods in the Behavioral Science. RHTC,

Candahug, Palo, Leyte: 1982.

MGA DOKUMENTO/KASULATAN

Kautusang Pangkagawaran Blg. 25, s. 1974, *"Mga Panuntunan sa Pagsasatupad*

ng Patakarang Edukasyong Bilinggwal". Kagawaran ng Edukasyon at

Kultura, Manila, Hunyo, 1974.

Kautusang Pangkagawaran Blg. 22, s. 1987. *"Paggamit ng Katagang "Filipino sa*

Pagtukoy ng Wikang Pambansa ng Pilipinas, Kagawaran ng Edukasyon,

Kultura at Isports, Maynila, 1987.

Kautusang Pangkagawaran Blg. 54, s. 1987. *"mga patnubay sa pagsasakatuparan*

para sa 1987 Patakaran sa Edukasyong Bilinggwal, Kagawaran ng

Edukasyon, Kultura at Isports.

M G A A P E N D I S E S

APENDIKS A

Samar State Polytechnic College
Catbalogan, Samar

Hunyo 7, 1988

Dekano ng Gradwadong Pag-aaral
Samar State Polytechnic College
Catbalogan, Samar

Ginoo:

Sa pagnanais kong masimulan ang pagsulat ng isang panukalang tesis, ikinararangal kong iharap upang pagtibayin ang mga sumusunod na suliranin sa pananaliksik, lalo na ang unang bilang:

1. MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOFIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGSUSURI
2. PAGKAKAUGNAY NG MGA PANGKARANIWANG SALITANG TAGALOG, CEBUANO AT WARAY
3. MGA REAKSIYON NG MAG-AARAL SA S.S.P.C. UKOL SA PAGGAMIT NG FILIPINO SA ILANG ASIGNATURANG NAPAPALOOB SA PATAKARANG BILINGGWAL

Aasahan ko ang iyong nakakasiyang pagpapasiya at madaling pagsasagawa.

Lubos na sumasainyo, Ginoo,

(NLD.) ROSALINDA CALBES-ARBOLERAS
Mananaliksik

Inirekomendang Pagtitibay:

(NLD.) ALEJANDRO E. CAIANTUA
Associate Professor

PINAGTIBAY:

(NLD.) DOMINADOR Q. CABANGANAN, Ed. D.
Dekano ng Gradwadong Pag-aaral

APENDIKS B

Republika ng Pilipinas
SAMAR STATE POLYTECHNIC COLLEGE
Catbalogan, Samar

PAARALANG GRADWADO

Pangalan AREOLERAS ROSALINDA CALBES
Family Name First Name Middle Name

Kandidato sa Degri Dalubhasa sa Sining ng Edukasyon

Medyor Filipino

Pamagat ng Panukalang Tesis MGA PAGKAKAIBANG
MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO
AT WARAY: ISANG PAGSUSURI

Pangalan ng Hiniling na Tagapayo DR. ULRICO B. MUSTACISA

Pagtitibay ng Tagapayo Di-Pagtitibay

(NLD.) ULRICO B. MUSTACISA, Ed.D.
Tagapayo

Petsa: Hulyo 20, 1988

Pinagtibay:

(NLD) DOMINADOR Q. CABANGANAN, Ed. D.
Dekano ng Gradwadong Pag-aaral

APENDIKS C

Republika ng Pilipinas
SAMAR STATE POLYTECHNIC COLLEGE
Catbalogan, Samar

PAARALANG GRADWADO

Hunyo 20, 1988

Departamento: Gradwadong Pag-aaral
Pangalan ng Tagapayo: Dr. Ulrico B. Mustacisa

Dr. Ulrico B. Mustacisa,

Ang Gradwadong Pag-aaral (departamento) ay buong
karangalang pumili sa inyo bilang tagapayo ng tesis ni
Gng. Rosalina C. Arboleras mula Huny: 20, 1988.

Bilang tagapayo ng tesis, makikipagkita ka sa
inyong estudyante kahit isang oras tuwing Linggo hanggang
sa matapos ang pagsulat ng tesis.

Inirekomendang Pagtitibay:

(NLD.) ULRICO B. MUSTACISA, Ed. D.
Tagapayo

(NLD.) DOMINADOR Q. CABANGANAN, Ed. D.
Dekano, Gradwadong Pag-aaral

APENDIKS D

Republika ng Pilipinas
Paaralang Grádwado
Catbalogan, Samar

Enero 6, 1989

Ang Pansangay na Tagapamanihala ng mga Paaralan
Sangay ng Samar
Catbalogan, Samar

Madam:

Ikinararangal ko pong humingi ng pahintulot na maisagawa ang aking pag-aaral na pinamagatang: MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGSUSURI. Nasasaklaw dito ang walong mga paaralan ng Catbalogan; pribado at publiko; Paaralang Sentral ng Catbalogan I, Paaralang Sentral ng Catbalogan II, Paaralang Sentral ng Catbalogan III, Pambansang Paaralan ng Samar (SNS), Samar College (SC), Sacred Heart College (SHC), Samar Regional School of Fisheries (SRSF) at Samar State Polytechnic College (SSPC). Gagawin po ng pag-aaral na ito sa buwan ng Hulyo hanggang Nobyembre ng taong panuruan 1988-1989.

Lubos na umaasa na ang kahilingang ito ay mabibigyan ng kaukulang aksiyon at ipinaabot ko ang walong karapusang pagpapasalamat.

Lubos na sumasainyo,

(NLD.) ROSALINDA C. ARBOLERAS
Mananaliksik

Inirekomendand Pagtitibay:

(NLD.) ULRICO B. MUSTACISA, Ed.D.
Tagapayo

Pinagtibay:

(NLD.) LYDIA MIRAS LOPEZ
Pansangay na Tagapamanihala ng mga Paaralan

APENDIKS E

Republika ng Pilipinas
KAGAWARAN NG EDUKASYON, KULTURA AT ISPORTS
R e h i y o n V I I I
Sangay ng Samar
Catbalogan

Marso 30, 1988

Direktress
Sacred Heart College
Catbalogan, Samar

MADAM:

Ikinararangal ko pong humingi ng pahintulot na maisagawa ang aking pag-aaral na pinamagatang: MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGESUSURI, sa mga guro ng Sacred Heart College na isa sa mga mahalagang impormante sa nasabing pag-aaral.

Lubos na umasa na mabibigyan ito ng kaukulan, aksiyon.

Lubos na sumasainyo,

(NLD.) ROSALINDA C. ARBOLERAS
Mananaliksik

Inirekomendang Pagtitibay:

(NLD.) ULRICO B. MUSTACISA, Ed.E.
Tagapayo

PINAGTIBAY:

(NLD) CELESTINA VIERNES, RVM
Direktres

APENDIKS F

Republika ng Pilipinas
Paaralang Gradwado
Catbalogan, Samar

Enero 6, 1989

Ang Tagapangulo
Samar College
Catbalogan, Samar

Ginoo:

Ikinararangal ko pong humingi ng pahintulot sa inyong marangal na tanggapan na masagot ang talatanungan ng aking tesis na pinamagatang "MGA PAGKAKAIBANG MORFOLOHIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGSUSURI," sa mga guro ng Samar College na isa sa mga mahalagang respondents sa nasabing pag-aaral.

Lubos na umasa na ang kahilingang ito ay mabigyan ng madaling aksyon.

Lubos na sumasailuyo,

(NLD.) ROSALINDA CALBES PROLERAS
Mananaliksik

Inirekomendang Pagtitibay:

(NLD.) ULRICO B. MUSTACISA, Ed.D.
Tagapayo

PINAGTIBAY:

FIDELINO FERNANDEZ
Tagapangulo

APENDIKS G

Republika ng Pilipinas
Paaralang Gradwado
Catbalogan, Samar

Enero 6, 1989

Tagapamanihala ng Paaralan
Samar Regional School of Fisheries
Catbalogan, Samar

Ginoo:

Ikinararangal ko pong humingi ng pahintulot sa inyong marangal na tanggapan na masagot ang talatanungan ng aking tesis na pinamagatang, "MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGSUSURI", sa mga guro ng Samar Regional School of Fisheries na mga napiling impormante.

Lubos na umaasa na ang kahilingang ito ay mabibigyan ng madaling aksiyon.

Lubos na sumasainyo,

(NLD.) ROSALINDA CALBES-ARBOLERAS
Mananaliksik

Iminumungkahing Pegtibayin:

(NLD.) ULRICO B. MUSTACISA, Ed.D.
Tagapayo

PINAGTIBAY:

(NLD.) HIPOLITO V. RENALES, Ed.D.
Tagapamanihala

APENDIKS H

Republika ng Filipinas
SAMAR STATE POLYTECHNIC COLLEGE
Catbalogan, Samar.

Agosto 30, 1988

Dekanong Panggradwadong Pag-aaral
Samar State Polytechnic College
Catbalogan, Samar

Ginoo:

Ikinararangal ko pong humiling sa inyong marangal na tanggapan na maisagawa ang unang pasalitang pagtatanggol sa ika-25 ng Setyembre, 1988 sa ika 10:00 ng umaga ng aking panukalang tesis na pinamagatang, "MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGSUSURI".

Sa bahaging ito, ihinaharap ko ang limang kopya ng aking panukalang tesis para sa Dekano at lupon ng tesis.

Umaasa sa madaliang kaukulang hakbang na ibibigay ninyo.

Lubos na sumasainyo,

Dekanong Panggradwadong Pag-aaral
Samar State Polytechnic College
Catbalogan, Samar

(NLD.) ROSALINDA C. ARBOLERAS
Mananaliksik

Ginoo:

Inirekomendang Pagtitibay:

Ikinararangal ko pong humiling sa inyong marangal na

(NLD.) ULRICO B. MUSTACISA, Ed.D.
Tagapayo

sa ika-25 ng Setyembre, 1988 sa ika 10:00 ng umaga ng aking panukalang tesis na pinamagatang, "MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGSUSURI".

Umaasa sa madaliang kaukulang hakbang na ibibigay ninyo.

(NLD.) DOMINADOR Q. CABANGANAN, Ed.D.
Dekano, Gradwadong Pag-aaral

PAGSUSURI.

APENDIKS I

Republika ng Pilipinas
SAMAR STATE POLYTECHNIC COLLEGE
Catbalogan, Samar

Oktubre 20, 1989

Dekano ng Gradwadong Pag-aaral
Samar State Polytechnic College
Catbalogan, Samar

Ginoo:

Ikinararangal ko pong humiling sa inyong marangal na tanggapan na maitakda sa ika-30 ng Oktubre, 1989 ang Pasalitang Pagtatanggol ng aking tesis na pinamagatang, "MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA NG WIKANG FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGSUSURI".

Sa pagkakataong ito, inihaharap ko po ang anim na sipi ng aking tesis para ipamamahagi sa mga kagawad ng lupon sa Pasalitang Pagsusulit.

Lubos po akong umaasa na mabibigyan ito nang madaliang kaukulang hakbang.

Lubos na sumasainyo,

(NLD.) ROSALINDA CALBES-ARBOLERAS
Mananaliksik

Inirekomendang Pagtitibay:

(NLD.) DR. ULRICO B. MUSTACISA
Tagapayo

PINAGTIBAY:

(NLD.) DOMINADOR Q. CABANGANAN, Ed.D.
Dekano, Gradwadong Pag-aaral

APENDIKS J

ANG TALATANUNGAN
Samar State Polytechnic College
PAARALANG GRADWADO
Catbalogan, Samar

Enero 6, 1989

Mahal na Tagasagot/Kinapapanayam:

Magandang Pagbati!

Ang nakalagda sa ibaba ay kasalukuyang nagsasagawa ng isang pag-aaral na pinamagatang, "MGA PAGKAKAIBANG MORPOLOHIKAL NG MGA PANDIWA SA FILIPINO AT WARAY: ISANG PAGSUSURI", ay humihingi ng inyong kaunting panahon sa pagsagot ng taltanungang (questionnaire) ito at maikling panayam.

Ang mga katanungan ay binubuo ng apat na bahagi: Unang bahagi, mga datos personal; ikalawang bahagi, mga datos na tinuturuan; ikatlong bahagi, ang talatanungan (na sasagutin ds pamamagitan ng tiyak na direksyon) at ang ikaapat na bahagi ay ukol sa pagtatalakay o pakiki-panayam sa paksa o isyu na may interes sa mga impormante.

Ang mananaliksik ay taos-pusong nagpapasalamat sa inyong pakikibahagi sa gawaing ito at inaasahang magiging matagumpay ang larangan Filipino tungo sa pagpapabuti ng edukasyon.

Lubos na sumasainyo,

(NLD.) ROSALINDA CALBES-ARBOLERAS
Mananaliksik

BAHAGI I

A. Mga Datos Personal

1. Pangalan _____
2. Tirahan _____
3. Sekso _____
4. Gulang _____
5. Kalagayang Sibil (Ipakitsek) ☐Walang asawa
☐May asawa

BAHAGI II

B. Saklaw ng Pagtuturo at Paglilingkod sa Paaralan

1. Paaralan: _____
2. Antas ng Tinuturuan: Ipakitsek lang sa loob ng panaklong/patlang
 - 2.1 Elementarya (☐) Baitang tinuturuan (Ipakitsek lang)
(☐) _____ una _____ ika-3 _____ ika-5
 _____ ika-2 _____ ika-4 _____ ika-6
 - 2.2 Sekondarya (☐) Taong Tinuturuan
 _____ una _____ ika-3
 _____ ika-2 _____ ika-4
 - 2.3 Tersiyaryo (☐) Departamentong Tinuturuan
 _____ Komersiyo _____ Bukasyunal/Teknikal
 _____ Edukasyon _____ Gradwado

_____ Liberal Arts (AB) _____ iba pa

- 2.4 Kung nagtuturo sa Tersiyaryo (Kolehiyo; Bukod sa asignaturang Filipino, banggitin ang mga Asignaturang hinahawakan sa kasalukuyan.

3. Karanasang taon ng Pagtuturo _____ taon
(Ibigay ang bilang at taon/baitang at antas ng tinuturuan)

BAHAGI III

ANG TALATANUNGAN/PAKIANA

III. Panuto:

Sa hanay ng mga salita sa wikang Waray, lagyan ng tsek (/) ang bawat salitang angkop sa salin o katumbas ng bawat pandiwa sa wikang Filipino ng nasa hanay ng mga salitang Filipino. Kung hindi angkop o di-tama ang salin o katumbas sa Waray ng pandiwa sa Filipino, mangyari lang isulat sa ibabaw ng salita ang sa akala mo'y siyang tamang salin sa Waray ng pandiwa sa Filipino. Hinihiling na isa-isahin ang paghahambing ng bawat pares ng mga pandiawang Filipino at Waray at isa-isahin din ang paglagay ng tsek o pagsulat ng tamang salin o katumbas sa Waray ng mga pandiwa sa Filipino sa mga aspektong pawatas, neganap na, kasalukuyang ginaganap at gaganapin pa.

Panlapi Salitang-ugat ng Pandiwa

Pandugtong: (Gamot ng Pulong: han Pankiwa)

Neganap na Ginaganap pa Gaganapin pa
Pawatas : (Ginbuhat na): Ginbubuhat pala: Bubuhaton pa

UM	bili	bumili	bumibili	bibili
in, na, ma,	palit	pinalit	nepalit	mapalit
an, pag, nag,	sulat	sumulat	sumusulat	susulat
mag	surat	pagsurat	nagsusurat	magsusurat
	basa	bumasa	bumabasa	babasa
	basa	pagbasa	nagbabasa	magbabasa
	takbo	tumakbo	tumatakbo	tatakbo
	dalagan	dalagan	adalagan	madalagan

Salitang-ugat ng

Panlapi (Pandiwa) : Naganap na Ginaganap pa Gaganapin pa
(Pangungutong: Gamot nga Pulong : Pawatas : (Ginbuhat na) : (Ginbuhat pala: (Bubuhaton pa)

Um	salok serok	sumalok pagserok	sumalok sinarok	sumasalok nasarok	sasalok masarok
	igib alog	umigib pag-alog	umigib inalog	umigib nag-iinalog	iigib maalog
Ma	tulog katurog	matulog katurog	natulog kinaturog	natutulog nagkikinaturog	matutulog magkikinaturog
ma, na, in, mag, pag	galit sina/isog	magalit masina	natulog nasina	natutulog nasisina	matutulog masisina
	limot limot	malimot paghinggalimot	nalimot nahinggalimot	nalilimot nahingangalimot	malilimot mahingangalimot
	bali bari	mabali mabari	nabali nabari	nababali nababari	mababali mababari
	higa higda	mahiga paghigda	nehiga hinigda	nahihiga nahigda	mahihiga mahigda
Mag	laba laba	maglaba paglaba	naglaba naglaba	naglalaba naglalaba	maglalaba maglalaba
mag, pag, neng, pang, mang, neng	salita yakan	magsalita pagyakan	nagsalita nagayakan	nagsasalita nagayakan	nagásasalita magyayakan

Panlapi (Pandungtong) :		Salitang-ugot ng Pandiwa (Gamot nga Pulong han Pankiwa)	Pawatas :	Naganap na :Ginbuhat na :	Ginaganap pa (Bubuhat pala) (Bubuhaton pa)
	i, in	dasal pangadi	magdasal pangadi	nagdasal nangangadi	magdasal mangangadi
		laro uyag	maglaro pag-uyag	naglaro nag-uyag	maglaro mag-uyag
		turo tutdo	magturo magtutdo	nagturo nagtutdo	magtuturo magtututdo
		isip hunahuna-a dumdom	isipin hunahuna-a dumdoma	inisiip ginhunahuna gindumdumdom	isiisip huhunahuna-on dudumdumdom
pag, in, nag, mag, on		tahi tahi	tehiin tahi-a pagtahi	tinahi tinahi gintahi nagtahi	tatahiin tatahi-on magtatahi
		kain kaon	kainin kauna	kinain ginkaun	kakainin kakaunon
		pukaw pukaw	pukawin pagpukaw	pinukaw nagpukaw	pupukawin magpupukaw
		aruga timangno	arugain pagtimangno	inaruga gintitimangno	aarugain tititimangno

Panlapi
(Pandugtong)
Selitang-ugat ng
Pandiwa
(Gemot nga Pulong
han Pankiwa)

Nagaganap na : Pawatas : (Ginbuhat na) : (Ginbubuhat pala): (Bubuhaton pa)

an, han, nan	bukus abri	bukusan abrihi	binukusan gin-abrihan inaabrihan	binubukusan gin-aabrihan inaabrihan	bubukusan aabrihan
pag, in, on, nag, mag, han	tawa tawa	tawanan tawa-i pagtawa	tinawanan gintaw-an nagtawa	tinatawanan gintataw-an nagtatawa	tatawanan tataw-an magtatawa
sara	sarhan	sarhan	sinarhan	sinesarhan	sasarhan
sirrahi	sarhan sirrahi sadhan	sarhan sirrahi sadhan	sinarhan sinirrahan sinadhan	sinasarhan sinisirrahan ginsasadhan	sasarhan sinarrahan sasadhan
sadhi	pagdadhi	pagdadhi	ginsadhan sinadhan	ginsasadhan sinasadhan	sasadhan
bagsak	bagsakan ibagsak	bagsakan ibagsak	binagsakan ibinagsak	binabagsakan ibinababagsak	babagsakan ibabagsak
hulog	hulugan hulugi huluga	hulugan hulugi huluga	hinulugan ginhulugan ginhulog	hinuhulugan ginhuhulugan ginhihinulog	huhulugan huhulugan huhulugon
harang	harangan	harangan	hinarangan	hinaharangan	haharangan
ulang	pag-ulang ulanga ulangi	pag-ulang ulanga ulangi	gin-ulangan	gin-uulangan	uulangan
			gin-ulang	gin-uulang	gin-ulang

Salitang-ugat ng
Pandiwa
(Gamot na Pulong
han Pankiwa)

Panlapi
(Pandugtong)

: Pawatas : Naganap na : Ginaganap pa : Gaganapin pa
(Ginbuhat na) (Ginbuhat pala) (Bubuhaton pa)

mang, pan, na, ma, mag, han, pam, pang, mang, nang, pa, in	hugas	manghugas maghugas panhugas hugasi hugasa	nanghugas naghugas nanhugas hinugasan ginhugas	nanghuhugas naghuhugas nanhuhugas gin-huhugas ginhuhugas	maghuhugas maghuhugas manhuhugas buhugasa huhugasan
pitas	mamitas	mamitas	namitas	namimistas	mamimistas
buro	pamuro buro-a pagburo buro-i	namuro ginburo-an ginburo binuro-an	namumuro ginbuburo-an ginbuburo binuburo-an	namumuro buburo-an buburo-an	mamumuro buburo-an buburo-an
buntal	mambuntal mamuntal	nambuntal namuntal	nambubuntal namumuntal	nambubuntal namumuntal	mambubuntal mamumuntal
suntok	panuntok	nanuntok	nanununtok	nanununtok	panununtok
pista	mamista	namista	namimista	namimista	mamimista
patron	pamatron	namatron	namamatron	namatron	mamatron
bingwit	mamingwit	namingwit	namimingwit	namimingwit	mamimingwit
kawil	pangawil	nangawil	nangangawil	nangangawil	mangangawil
pulot pag, ma, na	makepulot nakapulot	nakapulot napulot	nakapulot ginpulot	makapulot mapapulot	makapulot mapapulot

Panlapi Salitang-ugat ng
(Pandugtong): Pandiwa
(Gamot nga Pulong
han Penkiwa)

Pawatas : Naganap na :Ginaganap pa :Gaganapin pa
(Ginbuhat na) (Ginbubuhat pala) (Bubuhaton pa)

in, on, ba
na, maka, naka

makapurot	makapurot	makapurot	makapurot	makapurot	makapurot
purota	pinurot	pinurot	pinurot	pinurot	pinurot
makasagot	ginpurot	ginpurot	ginpurot	ginpurot	ginpurot
pagbaton	makasagot	makasagot	makasagot	makasagot	makasagot
makabaton	binaton	binaton	binaton	binaton	binaton
batona	nakabaton	nakabaton	nakabaton	nakabaton	nakabaton
makadalo	binaton	binaton	binaton	binaton	binaton
makatambong	nakadalo	nakadalo	nakadalo	nakadalo	nakadalo
tambong	nakatambong	nakatambong	nakatambong	nakatambong	nakatambong
pagtambong	nagtambong	nagtambong	nagtambong	nagtambong	nagtambong
makatapos	tinambong	tinambong	tinambong	tinambong	tinambong
makatapos	makatapos	makatapos	makatapos	makatapos	makatapos
makatima	makatapos	makatapos	makatapos	makatapos	makatapos
timaha	makatima	makatima	makatima	makatima	makatima
pagtima	gintima	gintima	gintima	gintima	gintima
matima	nagtima	nagtima	nagtima	nagtima	nagtima
makainis	matima	matima	matima	matima	matima
mainis	makainis	makainis	makainis	makainis	makainis
makaurit	nainis	nainis	nainis	nainis	nainis
pagkaurit	makaurit	makaurit	makaurit	makaurit	makaurit
makaurit	naurit	naurit	naurit	naurit	naurit
pagkaurit	nakaurit	nakaurit	nakaurit	nakaurit	nakaurit
makaurit	makaurit	makaurit	makaurit	makaurit	makaurit

SalitangGugat ng

Panlapi

Pandiwa

(Pandugtong : (Gamot nga Pulong :
han Penkiwa)

Pawatas

Naganap na
:(Ginbubuhat na)

Ginaganap pa
(Ginbubuhat pela)

Gaganapin pa
(Bubuhaton pa)

maki, paki, maki, in, ma, pag	sindi degkot upo lingkod iyak tangis sakit panahon tiempo salari kuarta palad	mekisindi pagdagkot menagkot makiupo pakilingkod lingkod makiiyek makitangis magkasakit magkapanahon magkatempo magkasalapi magkakuarta magkapalad	nakisindi dinagkot nanagkot nakiupo nakilingkod liningkod nakiiyak nakitangis nagtatangis magkasakit magkapanahon magkatempo magkasalapi magkakuarta magkapalad	nakikisindi madagkot nananagkot nakikiupo nakikilingkod nalingkod nakikiiyak nakikitangis nagtatangis nagkakasakit nagkakapanahon nagkakatiempo magkakasalapi nagkakakuarta nagkakapalad	makikisindi mananagkot madagkot makikiupo makikilingkod malingkod makikiiyak makikitangis magtatangis magkakasakit magkakapanahon magkakatiempo magkakasalapi magkakakuarta magkakapalad
-------------------------------------	--	---	---	--	--

megka, na,
ma, mag,
on, in,
pag, maka

Salitang-ugat

Panlapi ng Pankiwa
(Pangdugtong) : (Gamot na pulong:
han Pankiwa)

Pawatas : Nagaganap na : Ginaganap pa : Gaganapin pa
(Ginbuhat na) (Ginbubuhat pala) Bubuhaton pa

tulong	magkatulong	nagkatulong	nagkakatulong	magkakatulong
bulig	magkabulig	nagkabulig	nagkakabulig	magkakabulig
isip	magkaisip	nagkaisip	nagkakaisip	magkakaisip
hunahuna	makighunahuna	nakighunahuna	nakikighunahuna	makikighunahuna
bisyo	magkabisyo	nagkabisyo	nagkakabisyo	magkakabisyo
laman	magkalaman	nagkalaman	nagkakalaman	magkakalaman
unod	magkaunod pag-undan	nag-unod innundan	nag-uunod innundan	mag-uunod uundan
sama	magkasama	nagkasama	nagkakasama	magkakasama
upod	mag-upod	nag-upod	nag-uupod	mag-uupod
laro	magkelaro	nagkalaro	nagkakalaro	magkakalaro
uyag	magkauyag	nagka-uyag	nagkaka-uyag	magkaka-uyag
ipa, magka, ungkipa, pang, in, pag,	ipaalis ipa-iwas	ipinaalis ipina-iwas ginpapaiwas	ipinaealis ipina-iiwas ginpapaiwas	ipaealis ipa-iiwas papaiwason

Salitang-ugat

Panlapi

ng Pandiwa

(Pandugtong): (Gamot nga pulong:

han Penkiwe)

Pawatas

:(Ginbuhat na)

Naganap na

Ginaganap pa

Gaganapin pa

:(Ginbubuhat pala: (Bubuhaton pa)

libing	ipalibing ilubong paglubong igpalubong	ipinalibing ilinubong ginlubong ginpalubong	ipinalilibing ilinulubong ginlulubong ginpapalubong	ipalilibing ilulubong maglulubong igpapalubong
lusob	ipalusob	ipinalusob	ipinalulusob	ipalulusob
sulong	ipasulong	ipinasulong	ipinasusulong	ipasusulong
kulam	ipakulam	ipinekulam	ipinakukulam	ipakukulam
barang	ipabarang	ipinabarang	ipinababarang	ipababarang
dala	ipadala	ipinadala	ipinadadala	ipadadala
dara	ipadara	ginpadara	ginpapadara	ipapadara
luto	ipagluto	ipinagluto	ipinagluluto	ipagluluto
sibak	ipagsibak	ipinagsibak	ipinagsisibak	ipagsisibak
tiak	igtiaak	igintiaak	igintitiaak	igtitiaak
tanim	ipagtanim	ipinagtanim	ipinagtatanim	ipagtatanim
tanom	igtenom pagtanom	igintanom gintanom	igintatanom gintatanom	igtatanom

ipag, ig,
on, ma, an,
ita, igin, ba,
in, pag, nag,
mag

Panlapi Salitang-ugat ng Naganap na Ginaganap na Gaganapin pa
 (Pandugtong): Pandiwa (Gamot : Pawatas : (Ginubhat na): (Ginbubuhat pala): (Bubuhaton pa)
 nga Pulong han
 Pankiwa)

igib	ipag-igib	ipinag-igib	ipinag-iigib	ipag-iigib
alog	ig-alog	igin-alog	igin-aalog	ig-aalog
bunot	ipagbunot	ipinagbunot	ipinagbubunot	ipagbubunot
banos	igbanos	iginbanos	iginabanos	igbabanos
punas	ipampunas	ipinampunas	ipinampupunas	ipampupunas
trapo	igtrapo trapohi	igintrapo gintrapohan	igintatrapo gintatrapohan	igtatrapo magtatrapo
tali higot	ipantali ihigot	ipinantali iginhigot	ipinantatali iginhihigot	ipananali ighihigot
guhit dibuho	ipangguhit igdibuho	ipinangguhit igindibuho	ipinangguhit igindidibuho	ipangguhit igdidibuho
hugas hugas	ipanghugas ighugas	ipinanghugas iginhugas	ipinanghugas iginhuhugas	ipanghugas ighuhugas
butas luho	ipanghugas igluho	ipinanghugas iginluho	ipinambubutass iginluluho	ipambubutass igluluho
tulong bulig	ipantulong igbulig	ipinentulong iginbulig	ipinantutulong iginbubulig	ipantutulong igbubulig

ipang, igin,
 ig, in, ipan,
 i, pa, ikina

Salitang-ugat ng

Panlapi

Pawatas

(Pandugtong):(Gamot nga Pulong : Pawatas : Nagaganap na : Ginaganap pa : Gaganapin pa
han Pankiwa) (Ginbuhat na) (Ginbuhat pala)(Bubuhaton pa)

tulog katurog	ipantulog ipankaturog	ipinantulog ikinaturog	ipinantutulog ikinakaturog	ipantutulog ikakaturog ipangkaturog igkakaturog
patay patay	igkaturog ipampatay ipatey	iginkaturog ipinampatay ipinatay	iginkakaturog ipinampapatay ipinapapatay	ipampapatay ipapapatay
sabong bulang	ipansabong ipamulang mabulang	ipinansabong ipinamulang binulang	ipinansasabong ipinamumulang nabulang	ipansasabong ipamumulang mabulang
seyaw seyaw	makipagsayaw makisayaw pakisayaw	nakipagsayaw nakisayaw	nakikipagsayaw nakikisayaw	makikipagsayaw makikisayaw
lero uyag	makipaglaro maki-uyag	nakipaglaro nakig-uyag	nakikipaglaro nakikig-uyag	makikipaglaro makikig-uyag
away away	makipag-away makig-away	nakipag-away nakig-away	nakikipag-away nakikig-away	makikipag-away makikig-away
usap himangraw	makipag-usap makighimangraw	nakipag-usap nakighimangraw	nakikipag-usap nakikighimangraw	makikipag-usap makikighimangraw
benta beligya	makipagbenta pakigbaligya	nakipagbenta nakigbaligya	nakikipagbenta nakikigbaligya	makikipagbenta makikigbaligya

Salitang-ugat ng

Panlapi

Pandiwa

(Pandugtong):(Gamot nga Pulong : Pawatas : Nagagap na : Ginaganap pa : Gaganapin pa
han Penkiwa) (Ginbuhat na) (Ginbuhat pala)(Bubuhaton pa)

magpa, mag, nag, in, mapa, napa, pag	utos	magpautos	nagpautos	nagpautos	magpautos
	sugo	magpasugo	nagpasugo	nagpapasugo	magpapasugo
	sabi siring	magpasabi magpasiring	nagpasabi nagpasiring	nagpapasabi nagpapasiring	magpapasabi magpapasiring
	dala dara	magpadala pagpadara	nagpadala nagpadara	nagpapadala nagpapadara	magpapadala magpapadara
	hinga pahuway	magpahinga pagpahuway mapahuway	nagpahinga pinahuway pinahuway	nagpapahinga napahuway napahuway	magpapahinga mapahuway mapahuway
	lakas kusog	magpalakas magpakusog pagpakusog	nagpalakas nagpakusog	nagpapalakas nagpapakusog	magpapalakas magpapakusog
ipaki, on, in, ig, ipaki, igin	tawag tawag	ipakitawag itawag	ipinakitawag itinawag	ipinakikitawag itinatawag	ipakikitawag itatawag
	kuha kuha	ipakikuha ikuha	ipinakikuha ikinuha	ipakikikuha ikinukuha	ipakikikuha ikukuna
	dala dara	ipekidala igdara idara	ipinakidala igindara nakipadara	ipinakikidala igindadara nakikipadara	ipakikidala igdedara nakikipadara
	sunog	ipakisunog	ipinakisunog	ipinakikisunog	ipakikisunog

Selitung-ugay ng

Panlapi

Pendiwa

(Pendugtong):(Gamot nga pulong : Pawatas : Naganap na : Ginaganap pa : Gaganapin pa
han Penkiwa) (Ginbuhay pala)(Bubuhaton pa)

	sunog	igsunog sunuga sunugon	iginunog iginpasunog	iginusunog iginpasunog	igsusunog igpasunog
ika, on, na, mala, in, ig, ika, ma	sunog	ikabuhay ikabuhay ikabuhay	ikinabuhay ikinabuhay ikinabuhay	ikinabuhay ikinabuhay ikinabuhay	ikabuhay ikabuhay ikabuhay
	baliw lurong	ikalutaw ikalutaw	ikinabaliw ikinabaliw	ikinabaliw ikinabaliw	ikababaliw ikalulurong
	lutas talwas	ikalutaw ikalutaw	ikinabaliw ikinabaliw	ikinabaliw ikinabaliw	ikababaliw ikalulurong
	huli	ikalutaw ikalutaw	ikinabaliw ikinabaliw	ikinabaliw ikinabaliw	ikababaliw ikalulurong
	lanta laya	ikalutaw ikalutaw	ikinabaliw ikinabaliw	ikinabaliw ikinabaliw	ikababaliw ikalulurong
in, hin, nin pag, in, han	basa basa	basahin basahin	basahin basahin	basahin basahin	basahin basahin
	linis limpiyo	linisin paglimpiyo	linisin paglimpiyo	linisin paglimpiyo	linisin paglimpiyo
	kurut kubot	kurutin kubota	kurutin ginkubot	kurutin ginkubot	kurutin kuboton

Salitang-ugat ng
Pandiwa

Panlepi

(Pandugtong):(Gamot nga Pulong :
han Pankiwa)

: Naganap na : Ginaganap pa : Gaganapin pa
(Ginbuhat na) (Ginbubuhat pala) (Bubuhaton pa)

pulot	pupulutin	pinulot	pinupulot	pupulutin
purot	purota	ginpurot	ginpupurot	pupuroton
akyat	akyatin	inaakyat	inaakyat	aakyatin
saka	sak-a	ginsaka	ginsasaka	sasak-on

APENDIKS K

MGA PAGTUTUOS (Gaganapin pa)

Panlapi	:	Filipino	:	Waray	:	D	:	D ²
Um		524		514		11		121
Ma		475		357		118		13924
Mag		375		373		2		4
i, in		375		372		3		9
an, han, nan		375		374		1		1
Mang		375		373		2		4
Maka		375		369		6		36
Maki		300		291		9		81
Magka		750		610		140		19600
Ika		375		372		3		9
Ipag		375		358		17		289
Ipang		675		654		21		441
Makipag		375		364		11		121
Magka		375		369		6		36
Ipaki		300		296		4		16
Ika		375		353		22		484
in, hin, nin		375		375		0		0
						Ed = 376		Ed ² = 35176

$$S_d = \sqrt{\frac{NEd^2 - (Ed)^2}{N(N-1)}}$$

$$= \sqrt{\frac{17(35176) - (376)^2}{17(16)}}$$

$$= \sqrt{1678.74}$$

$$= 40.97$$

Tinanggihang ang Ipotesis

$$\bar{d} = \frac{376}{17} = 22.12$$

$$t = \frac{\bar{d}}{S_d/\sqrt{N}}$$

$$= \frac{22.12}{40.97/\sqrt{17}}$$

$$= \frac{22.12}{40.97 / 4.12}$$

$$= \frac{22.12}{9.94}$$

$$= 2.23$$

Halimbawang Pagtutuos ng Computed t-Value
ng Wikang Filipino at Waray sa mga
Aspektong Pawatas, Naganap na,
Kasalukuyang Ginaganap
at Gaganapin pa

Panlapi	:	Filipino	:	Waray	:	D	:	D ²
Um		525		519		16		36
Ma		376		363		12		144
Mag		375		375		0		0
i, in		375		372		3		9
an, han, nan		375		371		4		16
Mang		375		370		5		25
Maka		375		369		6		36
Maki		300		290		10		100
Magka		750		728		22		484
ika		375		373		2		4
ipag		375		371		4		16
Ipang		375		362		13		169
Makipag		375		360		15		225
Magka		375		367		8		64
Ipaki		300		295		5		25
ika		375		359		16		256
in, hin, nin		375		375		0		0

$$Ed = 131 \quad Ed^2 = 1609$$

$$\begin{aligned}
 S_d &= \sqrt{\frac{NEd^2 - (\frac{Ed}{N})^2}{N(N-1)}} \\
 &= \sqrt{\frac{17(1609) - (131)^2}{17(16)}} \\
 &= \sqrt{37.4544} \\
 &= 6.12
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 N &= 17 \\
 \bar{d} &= 131/17 \\
 &= 7.71 \\
 t &= \frac{\bar{d}}{S_d/\sqrt{N}} \\
 &= 7.71/6.12/\sqrt{17} \\
 t &= \frac{7.71}{6.12/4.12} \\
 &= \frac{7.71}{1.49} \\
 &= 5.17
 \end{aligned}$$

t (at $\alpha = .05$, $df = 16$) = 2.120
Tinanggihan ang Ipotesis

Naganap na

Panlapi	:	Filipino	:	Waray	:	D	:	D ²
Um		525		483		42		1764
Ma		475		359		116		13456
Mag		375		375		0		0
i, in		375		371		4		16
an, han, nan		375		372		3		9
Mang		375		373		2		4
Maka		375		371		4		16
Maki		300		293		7		49
Magka		734		730		54		2916
ika		375		373		2		4
ipag		375		361		14		196
ipang		675		660		15		225
Makipag		375		367		8		64
Magka		375		373		2		4
Ipaki		300		296		4		16
Ika		375		353		22		484
in, hin, nin		375		375		0		0
						Ed=299		Ed ² =19224

$$S_d = \sqrt{\frac{17(19223) - (299)^2}{17(16)}}$$

$$= \sqrt{872.757}$$

$$= 29.54$$

$$\bar{d} = 17.59 \quad N = 17$$

$$t = \frac{\frac{6}{\bar{d}}}{S_d/\sqrt{N}}$$

$$= 17.59/29.54/\sqrt{17}$$

$$t = 17.59/1.17$$

Tabular t at $\alpha = .05$ (two-tailed) t = 2.45

$$df = 16 = 2.120$$

Tinanggihan ang Ipotesis

Ginaganap pa

Panlapi	:	Filipino	:	Waray	:	D	:	D ²
Um		525		516		9		81
Ma		475		348		127		16129
Mag		375		374		1		1
i, in		375		323		52		2704
an, han, nan		375		370		5		25
Mang		375		372		3		9
Maka		375		367		8		64
Maki		300		291		9		81
Magka		750		724		26		676
ika		375		373		2		4
ipag		375		356		19		361
ipang		675		654		21		441
Makipag		375		365		10		100
Magka		375		369		6		36
ipaki		300		294		6		36
ika		375		375		0		0
in, hin, nin		375		375		0		0

$$Ed=304 \quad Ed^2=20748$$

$$Sd = \sqrt{\frac{NEd^2 - (Ed)^2}{N(N-1)}}$$

$$= \sqrt{17(20748) - (304)^2}$$

$$= 30.94$$

$$\bar{d} = \frac{304}{17}$$

$$= 17.88$$

$$t = \frac{\bar{d}}{Sd/\sqrt{N}}$$

$$= \frac{17.88}{30.94/\sqrt{17}}$$

$$= \frac{17.88}{30.94/4.12}$$

$$= \frac{17.88}{7.51}$$

$$= 2.38$$

KABUUAN NG ANALYSIS OF VARIANCE SA MGA PAGKAKAIBANG MORPO-
LOHIKAL NG MGA PANDIWA SA WIKANG FILIPINO AT WARAY
SA TALINO PANGKAT NG IMPORMANTE SA ELEMEN-
TARYA, SEKONDARYA AT TERSIYARYO

Elementarya		Sekondarya		Tersiyaryo	
X	(X ²)	X	(X ²)	X	(X ²)
27.65	764.5225	26.76	716.0976	26.35	694.3225
27.65	764.5225	27.35	718.0225	25.71	661.0041
27.65	764.5225	27.65	764.5225	27.35	748.0225
26.06	679.1236	27.18	738.7524	25.53	651.7809
27.65	764.5225	27.12	735.4944	27.65	764.5225
25.94	672.8836	27.06	732.2436	27.65	764.5225
27.65	764.5225	26.94	725.7636	27.24	742.0176
27.65	764.5225	27.12	735.4944	26.94	725.7636
27.65	764.5225	27.41	751.3081	27.12	735.4944
27.65	764.5225	26.33	703.8409	25.88	669.7744
27.65	764.5225	27.47	754.6009	26.41	697.4881
27.35	748.0225	25.53	651.7809	27.59	761.2081
27.65	764.5225	27.24	742.0176	27.18	738.7524
27.41	751.3081	26.82	719.3124	27.35	748.0225
27.65	764.5225	27.65	764.5225	27.53	757.9009
26.76	716.0976	27.12	735.4944	26.47	700.6609
26.47	700.6609	28.88	722.5344	26.71	713.4241
26.00	676.0000	27.49	755.7001	27.41	751.3081
27.41	751.3081	27.24	742.0176	26.65	710.2225
24.94	622.0036	27.29	744.7441	27.53	757.9009
27.47	754.6009	27.53	757.9009		
26.88	722.5344	27.59	761.2081		
27.12	735.4944	27.59	761.2081		
27.53	757.9009	27.41	751.3081		
27.06	732.2436	27.35	748.0225		
26.24	688.5376				
27.47	754.6009				
27.06	732.2436				
27.41	751.3081				
27.29	744.7441				
814.31	22101.304	679.22	10455.9126	553.35	19484.1135

$$N = 30 + 25 + 20 = 75$$

$$EX = 814.02 + 679.32 + 538.25 = 2031.59$$

$$EX^2 = 22101.364 + 18463.9126 + 14494.1135 = 55059.3901 \\ = 55059.39$$

$$C = \frac{(EX)^2}{N} = \frac{(2031.59)^2}{75} = \frac{4127375.928}{75} = 55031.44$$

$$SS \text{ Total} = \frac{EX^2}{N} - \frac{(EX)^2}{N} = EX^2 - C$$

$$= 55059.39 - 55031.44$$

$$= 27.95$$

$$SS \text{ Between} = \frac{814.02^2}{30} + \frac{679.32^2}{25} + \frac{538.25^2}{20} - C$$

$$= 662628.56 + 461475.66 + 289713.06 - 55031.44$$

$$= 55032.30 - 55031.44$$

$$= 0.86$$

$$SS \text{ Within} = SS \text{ Total} - SS \text{ Between} = 27.95 - 0.86$$

$$= 27.09$$

$$df_1 = \text{No. of groups} - 1 = 3 - 1 = 2; df_2 = N - \text{No. of Grps.} = 72$$

$$MS \text{ Between} = \frac{0.86}{df_1} = \frac{0.86}{2} = 0.43$$

$$MS \text{ Within} = \frac{27.09}{df_2} = \frac{27.09}{72} = 0.38$$

ANALYSIS OF VARIANCE NG KABUUANG TAMTAMAN NG MGA PANLAPI
SA WIKANG FILIPINO AT WARAY SA TATLONG PANGKAT
NG MGA IMPORMANTE SA ELEMENTARYA,
SEKONDARYA AT TERSTYARYO

Sources of Variance:	df	SS	MS	F-Value	
				Computed	Tabular
Between	2	0.86	0.43	1.13	3.13
Within	72	27.09	0.38		
Total	74	27.95			

Ang average mean ng mga panlapi sa wikang Filipino at Waray sa tatlong pangkat ng impormante ay walang makabuluhang pagkakaiba sa nakikita sa analysis of variance. Ang F-Value ay lubhang mababa kaysa tabular F-Value sa variance.

Kung gayon tinanggap ang ipotesis:

Interpretasyon: Walang makabuluhang pagkakaiba ng mean scale sa mga kasagutan ng mga guro sa Filipino sa elementarya, sekundarya at antas tersiyaryo ayon sa ipinahahayag ng analysis of variance.

Implikasyon: Humigit kumulang ang mga guro ay may pagkakatulad sa pagtatasa ng mga wikang Filipino at Waray na di isinaalang-alang ang antas na pinatuturuan.

APENDIKS L

KURIKULUM BITA

PANGALAN	:	ROSALINDA CALBES-ARBOLERAS
KAPANGANAKAN	:	Petsa-Disyembre 30, 1935
		Lugal-Bagumbayan, Cebu City
TIRAHAN	:	Guindapunan, Catbalogan, Samar

PINAG-ARALANG NATAMO

Elementarya	:	Mambaling Elementary School Cebu City 1946-1955
Sekundarya	:	University of Southern Philippines, Cebu City 1951-1955
Kolehiyo	:	Certificate of Secretarial Science (C.S.C.) University of Southern Philippines, 1958, Cebu City
	:	Bachelor of Science in Education (B.S.E.) University of Visayas, 1963 Major: Filipino Minor: Spanish Cebu City
Gradwadong Pag-aaral	:	Dalubhasa sa Sining ng Edukasyon, (Master of Arts in Education) Samar State Polytechnic Col- lege, Catbalogan, Samar
Major	:	Filipino

ISKOLARSHIP

Study Grantee, 1986-1989, Samar State Polytechnic College,
Catbalogan, Samar

PROPESYUNAL NA KARANASAN

Guro ng Sekundarya Samar State Polytechnic
College, Catbalogan, Samar
1963-1979

Dalubguro ng Kolehiyo Samar State Polytechnic
College, Catbalogan, Samar
1979-1989

KARANGALANG NATANGGAP/GAWAD/PAGKILALA
(Distinction/Recognition)

Katibayan sa Pakilala Bilang Kasapi ng Lupon ng
mga Guro sa Pilipinas,
Lungsod ng Maynila
1980

Katibayan sa Pagtuturo Paglilingkod ng 24 taon
ng Molave Service Samar State Polytechnic
Award College
Catbalogan, Samar
1963-1987

MGA SAMAHANG KINAAANIBAN

Member Philippine Association for
Vocational Education, Inc.
(PAVE), Bureau of Technical
and Vocational Education
Manila

KARAPATANG SERBISYO SILIL

Teacher (Secondary) Examination - 74.4%, Catbalogan, Samar,
1965.

TALAAN NG FIGURA AT TALAHANAYAN

<u>Mga Figura</u>	<u>Pahina</u>
1. Ang Iskema na Nagpapakita ng Kabuuang Balangkas ng Pag-aaral . . .	10
2. Isang Paglalarawan ng Saykol ng Etnolonggwistikang Pag-aaral	72
 <u>Talahanayan</u>	
1. Bilang ng mga Impormante sa bawat Paaralan at Antas ng Tinuturuan . . .	74
2. Mga Pandiwang Filipino sa Kayariang Ponolohikal, Kabuuan at Distri- busyon ayon sa Iba't Ibang Aspekto . . .	84
3. Ang mga Pandiwang Waray sa mga Kayariang Ponolohikal, Kahulugan at Distribusyon ayon sa Iba't Ibang Aspekto	104
4. Ang mga Pandiwang Filipino at Waray sa Kayariang Ponolohikal, Kahulugan at Distribusyon ayon sa Iba't Ibang Aspekto	123
5. Kabuuang Tamtambang Iskor at ang Kaakmang Pagtatasa sa Iba't Ibang Panlapi sa Wikang Filipino at Waray	171